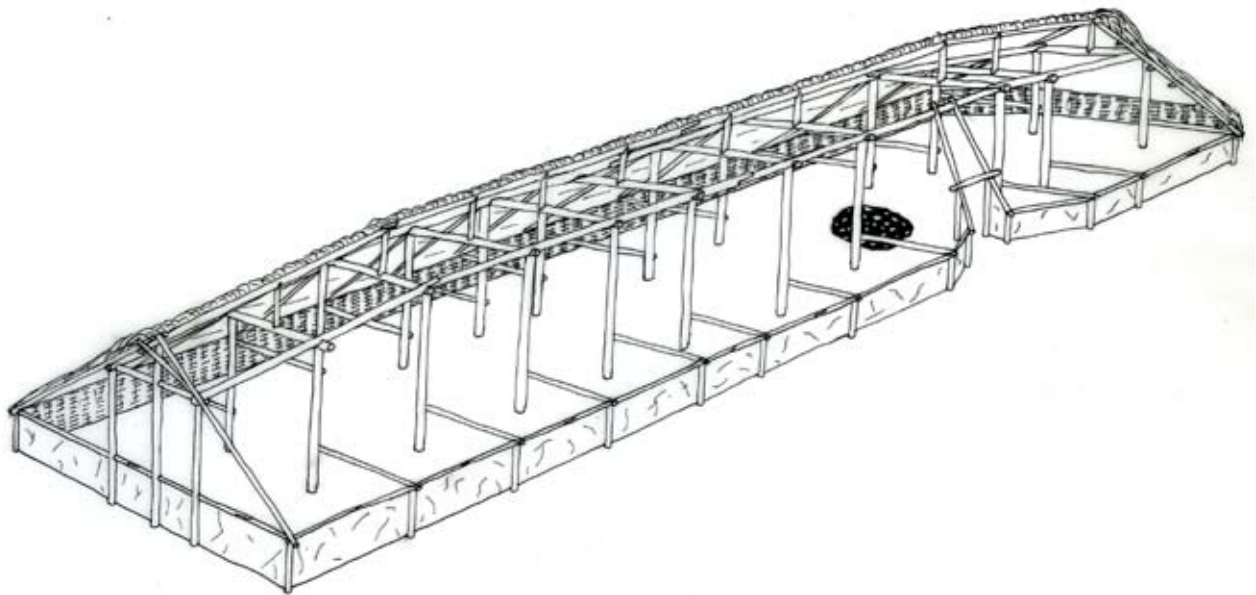

Boplats och långhus - tusen år vid Brahekyrkan

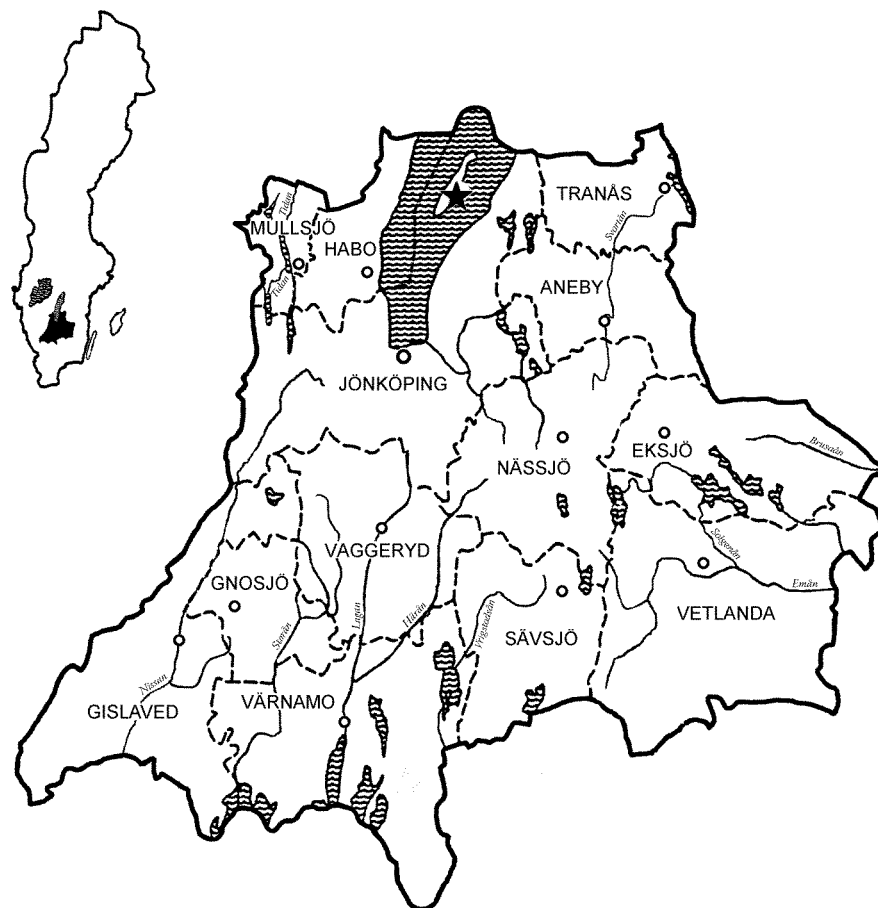
Arkeologiska för- och slutundersökningar av RAÄ 122,
utmed länsväg 1001, Visingsö socken i Jönköpings
kommun, Jönköpings län

JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM
Arkeologisk rapport 2009:81
(Arkivrapport 1996)

Kristina Jansson med bidrag av Agneta Gustafsson

Boplats och långhus - tusen år vid Brahekyrkan

Arkeologiska för- och slutundersökningar av RAÄ 122, utmed länsväg 1001
Visingsö socken i Jönköpings kommun, Jönköpings län

Rapport: Kristina Jansson med bidrag av Agneta Gustafsson
Redigering och bearbetning: Anna Ödeén
Kartor: Ingvar Røjder
Grafisk design: Anna Stålhammar

Jönköpings läns museum, Box 2133, 550 02 Jönköping
Tel: 036-30 18 00
E-post: info@jkpglm.se
www.jkpglm.se

Utdrag ur tryckta och ajourhållna ekonomiska kartor är återgivna enligt tillstånd:
Ur karta © Lantmäteriet. Medgivande MS2007/04833.
ISSN: 1103-4076

© JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM 2009

Innehåll

Inledning.....	5
Topografi.....	6
Fornlämnings- och kulturmiljö.....	7
Tidigare undersökningar.....	14
Förundersökningen dnr 446/95.....	19
Målsättning.....	19
Metod och dokumentation.....	21
Resultat.....	21
Slutundersökningen dnr 507/95.....	22
Målsättning.....	22
Metod och dokumentation.....	22
Resultat.....	25
Datering.....	33
Sänkning av vägen vid Brahekyrkan.....	36
För- och slutundersökningen av P-platsen dnr 688/95 och 79/96.....	38
Målsättning.....	38
Metod och dokumentation.....	39
Resultat.....	39
Analys.....	47
Den förhistoriska bebyggelsen.....	47
En vidare utblick.....	54
Ett hus med utsikt.....	57
Fynd.....	60
Sammanfattning.....	60
Administrativa uppgifter.....	61
Referenser.....	62
Tryckta källor.....	62
Otryckta källor.....	64
Muntliga källor.....	64
Arkiv.....	65

Bilagor

- Bilaga 1. Anläggningsbeskrivningar
- Bilaga 2. Fyndlista
- Bilaga 3. Rapport ¹⁴C-analysen
- Bilaga 4. Rapport makrofossilanalysen
- Bilaga 5. Rapport den osteologiska analysen

FIGUR 1. Utdrag ur digitala ekonomiska kartans blad Visingsö 7E 7c. Skala 1:10 000.

Inledning

Med anledning av Vägverkets planer på att förändra sträckningen för länsväg 1001 förbi Brahekyrkan på Visingsö, utförde Jönköpings län en arkeologisk förundersökning (dnr 446/95) och slutundersökning (dnr 507/95) inom delar av den aktuella vägsträckan under sensommaren 1995 (FIGUR 1). Undersökningarna hade föregåtts av arkeologiska etapputredningar vilka påvisat förekomst av ett boplatstliknande kulturlager inom delar av vägområdet (Varenius 1994:6 ff och Jansson 1995:5).

Något senare samma år utförde läns museet också en antikvarisk schaktkontroll i samband med marksänkning av vägen väster om Brahekyrkan, vilken frilade delar av en äldre mur under den befintliga kyrkogårdsmuren. Vid samma tillfälle utfördes även en ny arkeologisk förundersökning inom ett 400 m² stort område söder om kyrkan, vilken föranleddes av att området skulle utnyttjas som parkeringsplats (dnr 688/95). I samband med denna undersökning upptogs ett sökschakt intill kyrkogårdsmuren vilket frilade enstaka härdar och stolphål. Detta resulterade i att området för den planerade parkeringsplatsen kom att slutundersökas 1996 (dnr 79/96).

Då både för- och slutundersökningen för den nya vägen och för den planerade parkeringsplatsen berört samma boplatsoområde, har samtliga undersökningar slagits samman till denna rapport.

Samtliga undersökningar skedde på uppdrag av Vägverket, region sydöst som också stått för fält- och rapportkostnaderna. Ansvarig för fältarbetet och för rapportsammanställningen var antikvarie Kristina Jansson, Jönköpings läns museum. Kapitel ”Tidigare undersökningar” har skrivits av antikvarie Agneta Gustafsson, Jönköpings läns museum.

Bearbetning av rapporten har gjorts av antikvarie Anna Ödeén, Jönköpings läns museum, 2009. Rapporten är gjord utifrån rapportmanus från 1996 och har redigerats men i övrigt lämnats oberarbetad. Efter att föreliggande rapportens undersökning genomfördes har ytterligare antikvariska insatser gjorts dels i området runt Brahekyrkan, dels på andra boplatser på Visingsö. Dessa undersökningar har gett oss lite mer ”kött på benen” i diskussionen runt öns förhistoria och som tips på vidare läsning runt detta kan ges: Kristina Jansson, *Gravplats en trappa ner*. Anna Ödeén, *i Kyrkan, där stark svamp från söndag till söndag uppväxer* och *Husen i Rökinge*.

Dessa rapporter kan också ses som ett litet komplement till kapitlet ”Tidigare undersökningar” som endast tar upp de antikvariska insatser som är gjorda fram till 1930-tal.

Topografi

Visingsö upptar en yta av cirka 24 km² där själva ön är 3 km bred, 14 km lång och ligger på nivåer på ungefär 120 meter över havet, det vill säga 30 meter över Vätterns yta.

Geologiskt har ön byggts upp av skiffrar och sandsten tillhörande den så kallade Visingsöformationen. Berggrunden i denna antas ha bildats i en kontinental miljö för cirka 800 miljoner år sedan då jorden klimatologiskt befann sig i en kall fas. Berggrundens höga ålder avspeglar sig bland annat i de microfossiler som avsatts i sedimenten, i huvudsak avtryck efter olika alger och sporer (Waldemarsson 1984:12 f).

Tillsammans utgör de sedimentära bergarterna i Visingsöformationen en över 1000 meter tjock lagerserie runt Vättersänkan. Visingsöformationen återfinns bland annat på Vätterns botten där Visingsö utgör ett mindre uppstickande parti (Hjorth 1987:19).

På sina håll går berggrunden i dagen; den mörka skiffern i nordost och den ljusare sandstenen i sydväst. Som tydligast framträder berggrunden i strandklinten mellan slottsruinen vid Näs i söder, och Stigby i norr. Kring Stigby är det främst skiffrar som avtecknar sig medan sandstenen dominerar öns sydspets. I söder finns på sina håll också raukliknande bildningar vid strandkanten kallade ”predikstolarna” vilka formats av Vätterns vågor (Waldemarsson 1984:60 f). Norr om dessa ligger ett sedan länge övergivet stenbrott där byggnadsmaterial till Visingsborg och Brahekyrkan tidigare tagits (Hjorth 1987:20).

Ser man till de lösa jordarterna domineras dessa av morän, lera och svallsand. De sist nämnda deponerades över stora delar av ön i samband med isavsmältningen, då uppkomna issjöar dessutom svallade moränens yta (Waldemarsson 1984:62).

På Visingsö förekommer i viss mån sandjordar men överlag är det lerjordar som dominerar. Lerjordarna har tillsammans med ett gynnsamt klimat bidragit till att skapa goda jordbruksförhållanden, och några av länets största sammanhängande odlingsmarker återfinns därför på Visingsö (Hjorth 1987:32).

Jordbruksmarkerna återfinns på båda sidor om öns landkrön, där de upptar de flacka sluttningarna ner mot Vätterns stränder. Vad gäller fördelningen mellan odlingsmark och skogsmark upptar den senare endast en femtedel av den totala arealen. Skogsmarken tillhör Visingsö kronopark och omfattar i huvudsak området öster om landkrönet, mellan byarna Vrixlösa och Stigby.

Ön saknar öppna vattendrag med undantag för de utdikade stråk som rinner genom skogen cirka 200 meter norr- respektive 300 meter söder om Brahekyrkan. Ytterligare ett sådant finns i skogsmarkens södra del, cirka 80 meter norr om den numera bortgrävda skärvstenshögen fornlämning 112. Förutom dessa finns ett kärrmarksområde uppe vid Erstad i norr samt förutom det mindre

sankmarkspartier i skogsområdena runt Brahekyrkan. Tidigare har öns bönder kunnat utnyttja Erstadkärret som sankängar medan den delvis vattensjuka marken längre i söder endast vållat problem; något som inte minst de omfattande system med dräneringsdiken som finns i Kronoparken visat.

Om tillgången på vatten varit annorlunda under äldre tid kan alltid diskuteras. I huvudsak torde det vatten man behövt ha hämtats från Vättern. Möjligt är att det funnits fler vattendrag, eller vattendrag på andra platser än idag. Här är ett av ortnamnen av intresse nämligen namnet på byn Rönäs belägen på den sydvästra delen av ön. På 1400-talet skrevs byn *rynios*, det vill säga ett -os namn vilket brukar beteckna platser där rinnande vatten mynnar ut i ett stillastående vatten (muntlig uppgift från antikvarie Jan Agertz, Jönköpings läns museum). Här ligger det i så fall nära till hands att tänka sig en liten bäck eller å som runnit ut i Vättern.

Att vattendragen i dag ligger i skogsmarken runt Brahekyrkan har redan berörts. Med stor sannolikhet har det funnits vatten i området under långa tider. Här är ortnamnet Ströja intressant; dels för att de arkeologiska undersökningarna antogs kunna beröra Ströja by, dels beroende på den betydelse som kan läggas i namnet. Ortnamnsforskaren Jöran Sahlgren har i en artikel diskuterat -ströja namnets betydelse (Sahlgren 1959:19). På Visingsö fanns både en by och en socken vid namn Ströja under medeltiden, eller *de strøyo* som namnet skrivs i ett äldre diplom från 1279. Läget för byn är inte känt men den bör ha legat i närheten av Brahekyrkan då denna barockkyrkas ursprung står att finna i den medeltida Ströja kyrka, vilken greve Magnus Brahe lät bygga om på 1630-talet. Av den romanska kyrkans torn, långhus, kor och absid återstod efter ombyggnaden endast tornet, vilket idag ensamt vittnar om kyrkans medeltida förflutna (Lindqvist 1980:44).

Sahlgren menar att ortnamnet Ströja och liknande namnformer kan knytas till platser med närhet till åar eller strömmande vatten (Sahlgren 1959:22). Ser man till de naturtopografiska förhållandena runt Brahekyrkan finns förutom ett mindre källdrag inga spår i terrängen som skulle kunna tyda på äldre bäckfåror. Skogsmarken söder om kyrkan är dock ställvis sank varför antagandet om att det tidigare funnits rinnande vatten i området inte förefaller orimligt.

Fornlämnings- och kulturmiljö

Ser man till fornlämningsbilden är det tydligt att öns fornlämningar i huvudsak koncentrerats till det långsträckta landkrönet mitt på ön. Här återfinns tre stora gravfält benämnda det norra-, det mellersta- och det södra gravfältet, fornlämningarna 20, 29 och 53 (FIGUR 2). In alles utgör antalet gravar på dessa gravfält närmare 90% av det totala fornlämningsbeståndet, eller cirka 740 gravar av totalt cirka 850 (Löthman & Varenius 1987:92).

FIGUR 2 Visingsö med byarna och gravfälten markerade.

Med tanke på öns höga uppodlingsgrad och att jordbruket varit den bärande näringen får man räkna med att många fornlämningar odlats bort. Att så är fallet belyses bland annat av Wilhelm Berg som i sin Visingsöskildring från 1885 redogör för de av honom kända fornlämningar som odlats bort, eller på andra sätt försvunnit (Berg 1885:23 ff).

Utifrån Bergs redogörelse förefaller det som om det varit den norra delen av det norra gravfältet som framförallt påverkats av bortgrävning. Att gravhögar här decimerats omtalar bland andra Linnélärjungen Johan Abraham Gyllenhaal, som besökte Visingsö sensommaren 1775: ”*H. Lectorn Lilljenroth besöktes e. m...Inom Gymnasii-busets ännu trånga gårdsrum hade han på N. sidan om sjelfwa huset planterat frugt- och andra träd (n. 54 sa år) 15 famnar i längd, 3 på hwardera sidan och 6 ... samt planerat fältet som warit ojämnt af 4 st. ättebackar, och på den Södra, gjordt början til en Botanisk örtgård, i synnerhet af officinela wæxter*” (Kilander 1991:31).

Att borttagandet av gravhögar dessutom var i full gång vid tiden för Gyllenhaals besök förstår man också av följande notering: ”*Stycken af lerurnor med ben uti finnas ofta i ättehögarne, som nu bortgrafwas til fyllning alt hwad man hiner*” (a.a :34).

Förutom att ett stort antal gravhögar försvunnit genom odling, fruktträdplanteringar och husbyggnationer har ett drygt 100-tal tagits bort i samband med tidigare arkeologiska undersökningar.

Graden av borttagna och bortodlade fornlämningar på Visingsö måste man ha i minnet när det gäller en bedömning av fornlämningsbilden. Skattar man antalet synliga gravar som tagits bort genom århundradena kan det röra sig om minst ett par hundra, varför man i runda tal kan uppskatta antalet synliga gravar som funnits på Visingsö till uppemot ett 1000-tal. Här tillkommer dessutom de fornlämningar som inte markerats ovan mark, till exempel flatmarksgravar och boplatzlämningar varför det reella fornlämningstalet i verkligheten är ännu större.

Av de synliga fornlämningar som idag finns kvar på Visingsö utgörs den äldsta av en undersökt hällkista, fornlämning 48. Idag är detta den enda kvarvarande hällkistan på ön men genom tidigare utgrävningar, och utifrån äldre arkivuppgifter om bortgrävda hällkistor, bör det ha funnits minst tre till på ön. Dessutom kan hällkistor från stenåldern ligga dolda i de gravhögar med större diameter än 10 meter som finns på ön.

Förutom dessa hällkistor; borttagna och kvarliggande, har ett flertal lösfynd av stenålderskaraktär påträffats vid jordbearbetning. I Jönköpings läns museums ägor finns ett antal föremål, vilka främst utgörs av enkla skafthålsyxor av bergart. Wilhelm Berg nämner också ett flertal föremål som en sländtrissa, skafthålsyxor, flintdolkar och flintmejslar vilka bland annat hittats vid Ed, Grönstad, Tunnerstad, Stigby och Näs (Berg 1885:31).

Eftersom lämningarna är relativt få är det svårt att veta hur de

skall uppfattas. Kanske representerar de en tillfällig vistelse av människor från fastlandet, men de kan också utgöra belägg för att ön hyst en bofast befolkning redan under tidigneolitikum. Mer stadigvarande torde dock bebyggelsen ha blivit under slutet av den yngre stenåldern, manifesterat i de hällkistor som uppförts på ön och på Grännalandet.

Från bronsåldern är fyndmaterialet mer sparsamt och daterar sig uteslutande till den äldre bronsåldern. De lösfunna föremål som här kan nämnas är en kantyx, en avsatsyxa och en skafthålsyxa. Fyndplatsen för kantyxan är inte känd medan avsatsyxan hittats på Stigby Persgård, och skafthålsyxan i Rönäs. I tid omspanner dessa tre yxtyper drygt 500 år, eller tidsperioden cirka 1800 f. Kr.–1200 f. Kr. Förutom dessa har även en miniatyrdolk hittats vid en arkeologisk undersökning inom det södra gravfältet (Lindqvist 1980:12 ff).

Av fasta fornlämningar som kan antas vara från bronsåldern (eller möjligen stenåldern) kan de högar med större diameter än 10 meter nämnas, vilka i huvudsak ligger i den uppodlade åkermarken öster om landkrönet mellan Näs och det södra gravfältet. De fornlämningar det här rör sig om är fornlämningarna 70, 65, 64, 61, 57. Inom samma område finns också högarna fornlämning 71, 67, 63, 62 och 56 vilka idag är 8–9 meter i diameter. Ursprungligen kan flera av dessa ha varit större men minskat i omfång beroende på att de skadats vid plöjning. Dessutom ligger här fornlämning 69, en väderkvarnsgrund med 10 meters diameter, vilken ursprungligen också kan vara en gravhög.

Av ovan nämnda högar föreligger dock en viss osäkerhet vad gäller nr 71 eftersom denna uppvisar riklig förekomst av skärvsten. Det är därför möjligt att denna registrerade fornlämning egentligen är en skärvstenshög, och inte en gravhög.

Bland de drygt 300 synliga gravar som utgör det södra gravfältet, fornlämning 53, finns också högar med en diameter som överstiger 10 meter. Här kan särskilt nämnas de 4 som ligger i den södra delen av gravfältet, vilka har en diameter varierande mellan 14 och 28 meter. I den största gravhögen har för övrigt en jordkällare byggts in. Cirka 200–500 meter öster om denna finns dels en ensamliggande storhög med 25 meters diameter kallad Hagahögen, fornlämning 60, dels en större stensättning med 16 meters diameter, fornlämning 58.

Förflyttar man sig upp till Busarp cirka 600 meter norr om det södra gravfältet ligger fornlämning 47; två högar 10 respektive 19 meter i diameter samt en rest sten, fornlämning 46. Resterna efter en nu bortplöjd hög med 15 meters diameter skall enligt 1954 års inventering dessutom ha funnits cirka 400 meter västnordväst om dessa, fornlämning 51.

Nästa större gravhög kallad Säldehög fornlämning 42, ligger ytterligare 800 meter längre norrut. Gravhögen, som är 20 x 30 meter, har en mycket oregelbunden form beroende på att den tidi-

gare utnyttjats för grustäkt. I samband med täktverksamheten skall en ”kolrand” ha observerats och tillika resterna efter en kantkedja. Under tidigt 1800-tal omnämner Berg att ett par barn ”*under grävning i högen framdrogo trenne stycken helt små kärl af ek, omgjordade hvardera med 4 à 5 ringar af koppartråd till en gröfve ståltråds tjocklek*” (Berg 1885:26).

Norr om Säldehög ligger det mellersta gravfältet fornlämning 29, omfattande cirka 300 gravar. Av dessa finns åtta högar som har en diameter större än 10 meter, där samtliga ligger samlade till gravfältets mittaxel med nord-sydlig riktning.

Cirka 700 meter norr om det mellersta gravfältet ligger den södra delen av det norra gravfältet fornlämning 20. Här finns en grupp om åtta högar med en diameter som varierar mellan 10 och 18 meter. Även inom den norra delen av gravfältet fornlämning 11 a och 11 b finns högar med en diameter överstigande 10 meter. Här kan också nämnas den 18 meter i diameter stora gravhögen fornlämning 10, mellan fornlämningarna 11 och 20. Cirka 15 meter sydväst om denna skall det ha funnits ytterligare en 15 meter i stor hög vilken skadats av en inbyggd jordkällare. Denna hög ingick i ett mindre gravfält omfattande 1 treudd och 46 gravhögar, vilka arkeologiskt undersöktes under början av 1900-talet.

Vad gäller större gravhögar skall slutligen också fornlämning 17 nämnas. Denna fornlämning utgörs av två 16–20 meter stora högar som tillsammans med domarringarna fornlämning 5, belägna cirka 600 meter längre åt öster, utgör några av de nordligaste kända fornlämningarna på ön. Här kan också nämnas fornlämning 21, platsen för en fornlämningsliknande lämning som enligt 1954 års inventering utgjort en 5 x 15 meter stor utsparad kulle.

Ovan nämnda fornlämningar torde huvudsakligen kunna betraktas som bronsåldersgravar vilket dock inte utesluter att några av gravhögarna också kan dölja hällkistor från yngre stenåldern. En tidsmässig reservation får också sättas för öns fem säkra skärvstenshögar fornlämningarna 39, 90, 112, 113 och 114, även om dessa i huvudsak antas vara från bronsåldern. Av dessa har fornlämning 112 totalundersökts varvid den kunnat ¹⁴C-dateras till cirka 1000-talet f. Kr. (Löthman & Varenius 1987:91).

Med reservation för att någon eller några av skärvstenshögarna kan vara från någon annan tid än bronsåldern, och att hällkistor från stenåldern kan dölja sig under de större högarna, kan dessa fornlämningstyper ses som tecken på den tidiga stenåldersbygdens konsolidering.

Under loppet av bronsåldern förefaller det dessutom som om bebyggelsen blivit mer spridd över ön, bland annat antydd genom de ovan nämnda skärvstenshögarna samt genom förekomsten av högar större än 10 meter vilka ligger belägna mellan Näs och Avlösa.

Detsamma kan sägas om de fyra storhögar större än 20 meter i diameter som idag finns på ön vilka sannolikt kan relateras till de

tolv storhögar som så sent som på 1940-talet fanns runt Jönköping. Av dessa återstår idag endast tre. Vetskapen om deras existens och markanta koncentration till Jönköpingsområdet, gör att man kan uppfatta södra Vätterbygden som ett regionalt centra under bronsålder. En större koncentration med storhögar finns också i de sydvästra delarna av Östergötland, vilket gjort att också detta område kommit att uppfattas som ett centralområde under bronsåldern. (Kaliff 1997). Med Vättern som viktig kommunikationsled ligger det därför nära till hands att räkna med ömsesidiga kulturkontakter mellan människorna i dessa näraliggande bronsåldersbygder (Löthman & Varenius 1987:90 f).

Den äldre järnålderns synliga fornlämningar återfinns i huvudsak på öns tre stora gravfält och särskilt då på det mellersta, som är det gravfält som har den största variationsrikedomen av de tre vad gäller gravformer. Här utgörs de synliga gravarna från den äldre- och mellersta järnåldern av 31 stenar och 1 domarring. Möjligen kan också de 3 skeppssättningarna och 10 treuddarna helt eller delvis vara från denna tid. Gravfältet domineras dock av 144 runda stensättningar och 97 högar. Dessutom förekommer en 6 långhögar, 1 husgrund och 1 hålväg. De runda stensättningar är svårdaterade utan arkeologiska undersökningar. På det mellersta gravfältet förekommer de tillsammans med ett stort antal mindre gravhögar, vilket talar för att stensättningarna i huvudsak kan dateras till järnålderns senare del.

Antalet begravningar på det mellersta gravfältet torde dock vara betydligt fler än de som fysiskt markerats ovan jord. Detta visade inte minst de flatmarksgravar som påträffades i samband med att en stormskadad gravhög grävdes ut 1996.

Ett 25-tal flatmarksgravar från den äldre järnåldern har också påträffats på det södra gravfältet, i samband med att en yngre gravhög grävdes bort. Utifrån fynd av bland annat järnfibulor och en brons-halsring med ändknoppar har brandgroparna daterats till förromersk järnålder, cirka 200-talet f. Kr. (Löthman & Varenius 1987:91). Av den äldre järnålderns synliga fornlämningar kan vidare nämnas de resta stenarna, fornlämningarna 44, 45 och 46 norr om hållkistan i Busarp, vilka delvis kan vara rester efter förstörda domarringar. En domarring finns också i den södra delen av det norra gravfältet. Slutligen vad gäller domarringar finns en gravgrupp, fornlämning 5, vilken utgörs av en hel och två delvis bevarade domarringar. Dessa tre är belägna vid Avlösa och utgör därmed de idag nordligast belägna fornlämningarna på ön.

Slutligen vad gäller den äldre järnålderns gravtyper på Visingsö kan ett intressant konstaterande göras, nämligen det att de kvadratiska stensättningarna helt lyser med sin frånvaro. Detta är anmärkningsvärt då denna gravform annars tillhör en av de vanligare i äldre järnålderssammanhang i länets norra del. Kvadratiska stensättningar förekommer även i Östergötland. Man kan därför

fråga sig varför människorna på Visingsö valt att avstå från just den kvadratiske stensättningen, när man i övrigt anammat samma typer av gravformer som på fastlandssidan under den äldre järnåldern?

Vad gäller fornlämningsmiljön på Visingsö är det bronsålderns och den äldre järnålderns lämningar till trots, i huvudsak de vikingatida gravfälten som fått symbolisera öns fornlämningsrikedom. Dessa ligger utefter öns landkrön mellan Visingsös folkhögskola - Braheskolan i norr och mullbärsträdsodlingen i söder, en sträcka på cirka 4,5 km. Ifall dessa gravfält en gång hört samman har de i så fall utgjort ett av södra Sveriges största gravfält. Denna bild är den diametralt motsatta om man ser till fornlämningsbeståndet på fastlandssidan där den yngre järnålderns fornlämningar är betydligt sämre representerade. Detta förhållande kan naturligtvis bero på bortodling och alltså avspegla skenbara förhållanden, men räcker ändå inte som förklaring till Visingsös dominans under yngre järnålder. Dessutom har gravar i hög utsträckning också odlats bort på denna ö.

Det stora antalet gravar från den yngre järnåldern på Visingsö skall därför inte primärt ses utifrån bortodlingsgraden på fastlandet, utan som ett tecken på att Visingsö utgjort ett regionalt centrum för Vätterområdet. Om detta successivt sprungit fram ur regionala behov eller om en gryende centralmakt legat bakom är svårt att veta (Löthman & Varenius 1987:92). Med tanke på att en Husaby funnits på ön, att ö-läget kunnat erbjuda en strategisk försvarsposition och att sjön utgjort en mycket viktig handels- och transportled, är det troligt att det inte bara varit regionala intressen mellan bygderna runt Vättern som legat bakom Visingsös uppsving, utan att huvudorsaken kanske låg på ett centralpolitiskt plan. Det har i sammanhanget bland annat föreslagits att Visingsö ingått i sveaväldet som en administrativ- och kulturell utpost i söder (Lindqvist 1980:28).

Den kulturhistoriska närmiljön

Den planerade vägsträckningen skulle komma att anläggas i ett område som på 1830-talet planterades med ekskog för att utgöra virkesreserv för den svenska flottan. Innan skogen planterades visar det äldre kartmaterialet att området upptagits av ett öppet odlingslandskap med omfattande åkerarealer, samt glest beskogade ängs- och betesmarker (Varenius 1994:7).

Åkermarken tillhörde Visingsborgs slottsägor vars ursprung var den mark som fordom tillhört de medeltida byarna Vallby, Husaby och Ströja. Dessa tre byar vars sammanlagda markinnehav uppgått till tio mantal, lät greve Per Brahe den äldre avhysa under 1570-talets början för att låta uppföra Visingsborg med kringanläggningar (Lindqvist 1980:50).

På den äldsta kartan över Visingsborgs ägor från 1708 och 1767 finns en plats markerad som Wallby slätt i den sydligaste delen av

kronoparken. I den åtföljande texten står om denna plats att den ”uti forna tider varit bebyggd och finnes ruder efter gamla ungrör och åkerrenar” (Varenius 1994:8).

Att här funnits en medeltida bebyggelse har också kunnat bekräftas genom ett par mindre arkeologiska undersökningar som utförts på platsen. Vid dessa påträffades bland annat stenlagda husgrunder samt ett medeltida fyndmaterial omfattande ett 1400-tals mynt, en köttkrok, en stigbygel, järnfragment samt djurben från ett flertal olika djurarter (Tomtlund 1976, Jankavs 1977 och Jonsson 1979, opublicerade undersökningsrapporter i JLM:s arkiv).

Däremot är inte läget för Husaby och Ströja känt. Möjligen kan Husaby ha legat i närheten av S:t Laurentii kapell söder om Vrixlösa, eftersom detta kapell kanske fungerat som privatkapell till en kungsgård (Lindqvist 1980:29 och 49).

Ströja däremot bör ha legat i närheten av Brahekyrkan eftersom denna har sitt ursprung i Ströja medeltida kyrka. På 1630-talet lät greve Magnus Brahe bygga om denna romanska 1100-tals kyrka enligt barockens stilideal, varvid endast det medeltida tornet fick vara kvar. En bevarad emporievåning i tornet är i sammanhanget av intresse eftersom den antyder att en högre dignitär varit kyrkans byggherre. Här ligger det nära till hands att betrakta kung Karl Sverkersson, eller möjligen hans far Sverker den äldre, som kyrkans eventuella patronus. Kyrkan har daterats till 1150- eller 1160-talet och är därmed samtida med Näs borg på öns sydspets, vilken också tillskrivits någon av Sverkerssönerna (Lindqvist 1980:29 och 44 f)

Troligtvis har Ströja kyrka haft en äldre föregångare. Några direkta spår efter en äldre träkyrka har förvisso inte påträffats; däremot indirekta manifesterade genom fyndet av en bemålad och drakslingeförsedd gavelhäll till en Eskilstunakista. Denna 0,7 meter stora kalkstenshäll påträffades 1988 i samband med gravgrävning inom den norra delen av Brahekyrkans kyrkogård, och ger antydningar om att en tidigkristen kyrkogård med stor sannolikhet funnits på platsen innan den medeltida stenkyrkan uppfördes (Areslätt 1988:9ff).

Tidigare undersökningar

Äldre källmaterial

Under de senaste 150 åren har ett flertal arkeologiska undersökningar företagits på Visingsö. En av de äldsta uppgifterna om arkeologiskt källmaterial härrör från år 1655, enligt de Palmsköldska samlingarna. I en större hög påträffades då en kopparurna som var 1/4 aln lång. Samt en mindre ”barnurna”. Den större urnan lär ha varit tillverkad av ett stycke tunn kopparplåt och driven i ett stycke. Urnans yttre sida skall ha varit dekorerad med pålagda kopparbleckremсор fästade med nitar. Dekoren utgjordes av svagt fördjupade

linjer. I denna kopparurna skall ha legat brända ben. (Enl uppgift i JLM arkiv skulle dessa fynd förvaras i Palmsköldska samlingarna, Antikvitetsakademins band XIII s 164 & Berg 1885:33).

I slutet av 1600-talet nedtecknar kyrkoherde Sven M Oxelgren sina iakttagelser om fornminnen på Visingsö. Detta sker i samband med att man sammanfattar information och registrerar fornlämningar inom landet, ”..Om monumeters och Antiquiteters Uppspannande och Conservation.” Oxelgren berättar i sin avrapportering om bland annat de två runstenarna som idag finns inmurade i väggen i tingshuset. Han nämner även att Näs borg mer eller mindre utgörs av en stor hög av grus och jord. Oxelgren nämner även att ett större antal jordhögar och ättebackar finns på ön. ”Ättebackar finnas här många och mehr änn annorstädes” (Lönnberg 1942:58). Han nämner att i dessa ättebackar har man hittat lerkärl vilka har haft ett innehåll av brända ben och aska (ibid). Kyrkoherde Oxelgren var född på Visingsö. Han disputerade 28 år gammal i Lund och titeln på avhandlingen är *Commentari de Insula Wisingiana*. Palmskiöld som nämnts ovan var sekreterare i riksarkivet under tidigt 1700-tal. Även han skrev om Visingsö i sina ”*strödda anteckningar om Wisingö*” (Claesson 1938:74ff).

Carl von Linné passerade Visingsö på sin resa i Småland år 1741. Han reste runt på ön endast i två dagar och i första hand beskriver han naturen (Linné om Småland 1935:24). En av Linnés lärljungar reser till Visingsö cirka trettio år senare. Johan Abraham Gyllenhaal var geolog och botaniker och bland hans anteckningar finns smärre noteringar om öns fornlämningar. Han uppmärksammar att gravarna på ön är övertäckta med god mylla. I hans anteckningar återfinns en upplysning om en rektor Liljenroth. Denna rektor lär ha planterat ekollon på en ättebackarna (Kilander 1991).

I början av 1800-talet är det Jacob Adlerbeth som dominerar beträffande insamlandet av information om fornlämningar på Visingsö. Adlerbeth var en av Götiska förbundets stiftare och han har lämnat efter sig anteckningar, brev och avskrifter främst från åren 1810–1820 (Claesson 1938:74ff).

N H Sjöborg, professor i historia i Lund beskrivs av Claesson som att vara en ”Föga betydande som vetenskapsman”. Dock, sammanförde han värdefullt material. Sjöborg besökte i början av 1830-talet Visingsö socken i samlingsverket, ”Samlingar för nordens fornälskare”. Sjöborg gjorde en grundlig beskrivning av fornlämningsbilden och många fornlämningar hade vid denna tid försvunnit av olika orsaker. 1859 gav lantmätare Jonas Allvin ut sin bok ”Beskrifningar av Wista härad och Jönköpings län”. I denna häradsbeskrivning finns en detaljerad bild av Visingsös fornlämningsmiljö. Bland annat finns uppgifter om borttagna fornlämningar. Han påpekar att öborna ej har haft förståelse för gravarnas betydelse ”..*allmogen hafva ringaste begrepp om deras värde för historien.*..”(1859:150).

I slutet av 1800-talet ger Wilhelm Berg sin syn på Visingsös för-

historia i sin bok, ”Visingsborgs grefskap”. Berg var en aktiv skribent och författade artiklar och böcker inom arkeologi och historia. Berg var född på Visingsö men vistades i många år i Göteborg, där han under många år var sekreterare i Göteborgs och Bohusläns fornminnesförening. Berg är den förste att sammanfatta lösfynd av sten, flinta och brons. Han redovisar även ett antal arkeologiska utgrävningar som man hittills har utfört. Berg diskuterar även runt varifrån de första bosättarna skulle ha kommit ifrån och varför ön hyser ett stort antal järnåldersgravar (1885:20ff). Berg nämner även rektor Liljenroth vars namn omnäms av Gyllenhaal. I samband med en beskrivning av att ett flertal fornlämningar försvunnit på grund av odlingsarbete eller förstörts på annat vis, nämns Liljenroths namn. Han kan sägas vara en faktor till att några gravar ramponerats. Berg nämner följande: ”*De quarvarande mindre högarna äro till största del plundrade och Lektorn vid öns gymnasium Liljenroth, lärar i synnerhet varit den, som till största skada för kännedom om öns forntid, låtit öppna de flesta och bortröfva hvad i dem funnits av intresse, utan att man känna till hvart de sålunda erhållna fornsakerna tagit vägen*”. De gravar rektor Liljenroth plundrade lär ha haft ett innehåll av pärlor, stenyxor, keramikkrärl och spjutspetsar (1885:23). Rektor Liljenroth inrättade under mitten av 1700-talet en botanisk trädgård samt ett mindre museum, vilket han kallade ett ”Antiquitets, Naturalie-Konst- och myntkabinett” där hans elever skulle få kunskap om forntiden, natur konst och mynt (Wilstadius 1947:59).

Äldre arkeologiska undersökningar

Först under tidigt 1800-tal återfinns information i arkiven angående fynd och utgrävningar på Visingsö. Dessa är i vissa fall något knapphändiga men visar att en antikvarisk aktivitet utfördes på ön. I första hand nämns friherre Adlerbeth och kammarjunkaren Rääf. Dessa två herrar undersökte 5/9 1825 en hög belägen inom norra gravfältet, strax invid Oxelbo (mitt emot den borttagna väderkvarnen vid Kumlaby). I denna grav fann de, en aln under gravens topp, ett lerkärl som var av grov bränd lera och som var fylld med brända ben. Omkring detta kärl låg kol, en och en halv glaspärla samt en uppfrätt kopparmedalj (Berg 1885:34 & Claesson 1933). Ser man till en karta som Algot Friberg upprättade år 1910 lär denna grav, vilken Adlerbeth undersökte, vara en av gravarna som är belägen inom vad som senare benämns som Kumlaby Arvidsgård. Ett område med gravar undersöktes där under åren 1900–1902 av Otto Janse och Friberg. Dock, är det mycket osäkert var denna grav varit belägen inom Kumlaby Arvidsgård och om det återstod något av denna grav efter undersökningen 1825.

En av dessa högar vid Oxelbo genomgrävdes av rektor Liljenroth för att han skulle uppföra en källare. Den hög som han ramponerade (den nordligaste) var 59 meter i omkrets och 3 meter hög. I högen lär han ha påträffat människoben (Berg 1885:24).

Under 1820-talet var det främst Adlerbeth som undersökte gravar på Visingsö. En av de mest mytomspunna gravarna, Säldehög, fornlämning nr 42, beskiktigades av Adlerbeth i början av 1820-talet. Denna grav var vid denna tid skadad på grund av att man hämtat jord och grus från denna till vägunderhåll under åren 1812–1826 (Berg 1885:26). I denna hög lär trädgårdsmästares Melandes barn ha hittat ”..3:nne små ertunnor, hvardera omgjordade med 4 till 5 kåpparringar,..” (Sjöborg 1830:48). Dessa fynd förstördes och söndermulades när man tog upp de ur högen. Adlerbeth påträffade endast rester av en stenpackning och kol under sin undersökning av den skadade högen. Dessa små trätunnor som omgärdas av kopparband har sina paralleller, enligt Berg, i främst norska ”..stengrafar och Danmarks sandhögar.” (Berg 1885:27)

Under tidigt 1800-tal försvann ett antal gravhögar på ön. En del på grund av bortodling andra på grund av att man tog grus från dessa för vägen. Ser man till omgivningarna till det södra gravfältet finns det uppgifter om att ett flertal högar försvunnit på grund av odling. Mellan åren 1812–1822 försvann 18 högar vid Carlslund på grund av bortodling. Varav 4 har haft en omkrets mellan cirka 60–100 meter. Berg påtalar att detta skulle ”..ha varit ett gott tillfälle till omfattande forskning i detta slag af fornminnen...men ingen fanns närvarande med håg för dylika undersökningar, och därför vet man inte om deras innehåll” (1885:29). Friberg nämner dessa gravar i en kommentar över en kartsnitt över södra gravfältet. Gravarna skulle ha varit belägna söder om dåvarande ekplantering (1910), öster om Carlslunds grindstuga.

En av de större högravnarna inom det södra gravfältet, (grav nr 286 enligt Claessons kartering) har delvis genomgrävts vid två tillfällen. Denna gravhög skulle ha öppnats på grund av att man skulle bygga en källare i högen. I högen påträffades ett röse vilket utgjordes av grova, flata stenar, lutade mot varandra och bildade ett tak. I röset påträffades obrända ben. Bland dessa ben påträffades en huvudskål. Dessa fynd av ben återdeponerades under det nya källargolvet (Berg 1885:29). Claesson grävde senare ut delar av denna grav 1933. Flera högar har funnits i anslutning till grindstugan Carlslund. Bland annat en större hög med en kantkedja, vilken legat i linje med bland annat hög nr 286 (Berg 1885).

En av de första, vad man kan kalla för exploateringsgrävning, utfördes år 1874. En ängsväg planerades att byggas i Busarp. När arbetet påbörjades upptäckte man kantställda hällar som bildade hörn och man började misstänka att man hittat en forngrav. Uppmärksamheten anmäldes till länsman och Berg utförde en arkeologisk undersökning av den nyupptäckta hällkistan, (fornlämning nr 48). I samband med den arkeologiska undersökningen påträffades bland annat en flintdolk, flintskrapa, flintavslag och kol. Varje spadtag med jord som togs upp ur hällkistans inre granskades ”sorgfälligt”. Berg beskriver att den arkeologiska undersökningen utfördes

fullständigt och noggrant (1885:28). Efter avslutad undersökning lämnades jordmassorna och gravens hållar utspridda i området. Först år 1932 restaurerades hållkistan. För att få hållarna på plats användes Bergs fältanteckningar och dokumentation. I samband med att hållkistan restaurerades sållades en del jord och man hittade då två flintfragment, benrester samt kronan till en kindtand. Om det var ben från människa eller djur framgår ej av rapporten. Efter att hållarna ställts på plats fylldes kistan med 2/3 sand. Det översta lagret av sand blandades med natriumklorat (Westlund 1932).

Inventeringar

Tre fornminnesinventeringar har utförts inom Visingsö socken under 1900-talet. Den första inventeringen utfördes av Claes Claesson. Denna första inventering väckte stor uppmärksamhet i pressen, det var nu som Visingsös förhistoria skulle avslöjas. Vid detta tillfälle registrerades 822 fornlämningar. Förutom registreringen av fornlämningar karterade Claesson bland annat de tre större gravfälten på ön. Den andra inventeringen utfördes 1954 och den tredje utfördes i mitten av 1980-talet.

Arkeologiska undersökningar under tidigt 1900-tal

Vid seklets inledning påbörjade Otto Janse och Algot Friberg en större arkeologisk undersökning inom det norra gravfältet. Två områden med sammanlagt 76 gravar undersöktes, gravarna var belägna på båda sidor av vägen Ed - Näs. Området väster om vägen Kumlaby Arvidsgård/Annelund undersöktes av de båda herrarna under åren 1900–1902. Området öster om vägen, Karlstensdungen, undersöktes av Friberg mellan åren 1904–1909. Som nämnts tidigare har i alla fall en grav tidigare undersökts i detta område.

47 gravar undersöktes vid Annelund och i huvudsak utgjordes de av runda högar samt en treudd. Enligt de rapporter som finns tillgängliga var alla gravar brandgravar med ett innehåll av sotlager, kol och brända ben. En tredjedel av dess gravar var helt fyndtomma. De två största högarna som undersöktes var belägna i nordvästra delen av området. En av dessa, grav nr 33, hade använts till källare. Detta skulle kunna vara den grav som Liljenroth grävt och byggt en källare i. Fynd som påträffades utgjordes bland annat av hela kärl, keramikskärvor, järnföremål som spik och nitar, bronsnålar, glaspärlor, bronskålar och bronskedjor tillhörande en eller två vågar och oval spännbuckla.

Öster om vägen inom Karlstensdungen, utgjordes alla gravar av runda högar. Söder om detta område hade tidigare en marknadsplats funnits och Friberg tror att fler gravar har legat vid denna sida av landsvägen. En tredjedel av dessa högar var tomma och hade inget innehåll enligt rapporten. De fynd som hittades utgjordes av järnföremål som exempelvis spik, järnsyl, nitar, ten, beslag och en järnkrampa. I övrigt fanns pärlor, bronsringar, sländtrissa, keramik,

bronsten, flintdolk, benkam, spännbuckla och bröd.

1917 undersökte Otto Janse och Arvid Enquist 17 högar invid Tunnerstad Skattegård. Ett område med gravar som kan sägas vara det nordligaste gravfältet på Visingsö. Undersökningen föranledes av att markägaren vid ett tidigare tillfälle hittat 15 glaspärlor, bronsbeslag, keramik och brända ben vid odlingsarbete. Sammanlagt påträffades man sju brandgravar och tre skelettgravar. I skelettgravarna påträffades förmultnat trä. Det resterande träet från kistorna utgjordes av botten till kistorna och en kista hade rester av gavlarna. I en av skelettgravarna täcktes kistan av ett kvadratisk röse. I de övriga gravarna framkom endast brandlager och brända ben. En hel del fynd påträffades, bland annat glaspärlor, keramik, en bronsring och en fibula av brons. De större antalet gravar var fyndtomma. I kistgravarna fanns inga benrester och endast i en av de tre gravarna påträffades fynd. Den lilla bronsringen härstammar från en av kistgravarna (Enquist 1917, JLM Arkivrapport).

Claesson grävde ett fåtal gravar på Visingsö i samband med att han utförde inventeringen av fasta fornlämningar. Som tidigare nämnts grävdes en källare i en större grav inom det södra gravfältet under 1800-talet. 1933 planerades en byggnation av en flygfyr strax invid denna grav. Claesson undersökte endast sydöstra hörnet av denna grav samt en intilliggande mindre hög. I den större högen där den tidigare omnämnda källare byggts, fann Claesson ett keramikföremål. Kärlet hade ett innehåll av rentvättade ben. I den andra högen (fornlämning nr 20, SHM inv nr 20516) påträffades keramik, en liten skära och en syl och liten kniv, alla av järn. Fynden påträffades i ett brandlager som doldes av några smärre stenhällar. (Claesson 1933 JLM arkiv). Den mindre högens fynd kan tillhöra förromersk järnålder.

Förundersökningen dnr 446/95

Målsättning

Eftersom den inledande arkeologiska utredningen påvisat förekomst av ett kulturlager inom delar av undersökningsområdet, syftade den arkeologiska förundersökningen till att fastställa kulturlagrets utbredning och karaktär. Förundersökningen utfördes under en dryg vecka i augusti 1995.

En av frågeställningarna gällande detta kulturlager var huruvida det kunde knytas till Ströja by. Som nämntes i ett tidigare kapitel antogs den av Per Brahe den äldre avhysta byn Ströja ha legat i närheten av Brahekyrkan, varför en av förundersökningens primära målsättningar var att försöka spåra den ursprungliga byns lokalisering.

FIGUR 3. Översikt över undersökningsområdena i föreliggande rapport. Skala 1:1000.

Metod och dokumentation

För att kunna fastställa kulturlagrets utbredning maskinavbanades matjorden ner till nivån för det påträffade kulturlagret. Detta visade sig dock vara mer komplicerat än vad som först antogs eftersom kulturlagret inte varit enhetligt till sin karaktär. Inom vissa delar av undersökningsområdet var det mörkare och mer distinkt, för att inom andra delar snarast anta formen av ett kulturpåverkat humuslager ovan de naturliga grusavsättningarna.

Eftersom Vägverket var angelägna om att den planerade vägbyggnationen skulle komma igång så snart som möjligt, beslöts i samråd med Länsstyrelsen att området mellan Hagavägen och Brahekyrkans klockstapel skulle totalavbanas, det vill säga det område som i utredningsskedet givit de första indikationerna på boplatzlämningar inom vägområdet. Totalavbaningen omfattade även ett begränsat område öster om Hagavägen. Dessutom drogs smalare schakt ut från det avbanade området väster om klockstapeln, samt öster om Hagavägen i sluttningen ner mot hamnen. Totalt innebar det att ett 330 meter långt och 2–12 meter brett schakt frilades vilket omfattade cirka 1600 m². Sedan maskinavbaningen avslutats upprättades en schaktplan i skala 1:1000 där schaktets begränsningar och påträffade anläggningar lades in med hjälp av totalstation.

Resultat

Efter det att schaktningarna vid Brahekyrkan avslutats stod det klart att det påträffade kulturlagret inte varit enhetligt, utan att det förekommit mer eller mindre sammanhängande inom ett cirka 12 x 40 meter stort område mellan Hagavägen i öster och klockstapeln i väster. Inom samma område låg dessutom merparten av de cirka 50 anläggningar som påträffades, i huvudsak härdar, enstaka stolphål och mörkfärgningar.

Geologiskt var det tydligt hur koncentrationen med boplatzlämningar sammanfallit med den flacka platå uppbyggd av naturliga grusavsättningar, vilken dominerar området väster om Hagavägen. Väster och öster om detta område utgjordes däremot den naturliga jordarten av lerig mo. Till skillnad från de lättdränerade grusavsättningarna har den leriga mon bundit vatten vilket orsakat vissa dräneringsproblem. Detta avspeglas till exempel i terrängen söder om undersökningsområdet där ett flertal kraftiga dräneringsdiken återfinns i den befintliga skogsmarken. Inom de delar av den avbanade ytan som upptogs av lerig mo, det vill säga de smalare schakten längst i väster och öster, saknades följdaktligen boplatzlämningar varför boplatsoverrådets utbredning i öst-västlig riktning tydligt kunnat avgränsas.

I samband med förundersökningen undersöktes en mindre del av det påträffade kulturlagret, vilket var cirka 0,1 meter tjockt och bestod av sandig humus med inslag av kolbitar, skärersten och bränd lera. För att få en uppfattning om kulturlagrets karaktär och för att

se om det varit fyndförande fingrävdes en 2 x 2 meter stor provruta mellan härdarna A44 och A 45. Vidare undersöktes ett cirka 16 m² stort område runt härdarna A30, A35 och A60. Totalt resulterade dessa provrutor i ett fyndmaterial bestående av bränd lera samt 4 bitar keramik sydväst om A30.

Om än magert visade provundersökningen att kulturlagret varit fyndförande samt att de påträffade fynden snarare hade en förhistorisk prägel än en medeltida; för övrigt samma slutsats som för de övriga boplatsslämningarna.

Slutundersökningen dnr 507/95

Målsättning

Under fyra veckor i augusti och september 1995 utfördes en slutundersökning inom det sedan tidigare avbanade området. Grundförutsättningarna för denna var tämligen klara eftersom förundersökningen visat att ett 50-tal boplatsslämningar i form av härdar och stolphål, samt ett delvis bevarat kulturlager funnits inom en avgränsad del av den totalt 1600 m² stora avbanade undersökningsytan (FIGUR 3). Med detta som utgångspunkt var därför de primära vetenskapliga målen att:

- undersöka boplatsten avseende karaktär och funktion. Var det till exempel möjligt att spåra olika typer av aktiviteter inom boplatssytan?
- datera boplatsten. Representerade de olika lämningarna en tids-horisont eller flera?
- diskutera lokaliseringsstrategier för boplatsten. Varför valde man att anlägga en boplat på just detta ställe?
- studera de rumsliga förhållandena mellan boplatsten och omkringliggande fornlämningar.

Metod och dokumentation

Efter det att ett koordinatsystem etablerats indelades fältet i ett rutnätsystem omfattande 6 x 4 meter stora rutor. Efter finrensning fotograferades och dokumenterades samtliga anläggningar rutvis i skala 1:50. Efter dokumentation snittades anläggningarna, profilen dokumenterades, jordprover insamlades avseende ¹⁴C bestämning och makrofossil. Efter detta tömdes anläggningen.

Vid undersökningen av anläggningarna fanns en ambition att vattensålla materialet i de utgrävda anläggningarna. Rent praktiskt visade sig detta vara mer tidsödande än att fingräva anläggningarna med skärslev, varför den förra metoden övergavs till förmån för den senare.

En större arbetsinsats lades vidare på att fingräva delar av det fyndförande kulturlagret. Att detta gavs hög prioritet berodde på att förhistoriska kulturlager inte tidigare påträffats i länet. Syftet

med att provundersöka delar av kulturlagret var att få en uppfattning om fyndmaterialets omfattning och karaktär, samt att se om fyndens art och spridning kunnat säga något om de aktiviteter som försiggått på boplatsen. De utvalda provytorna lades runt härdkoncentrationen i undersökningsområdets centrum; dels för att kulturlagret ställvis påträffats inom detta cirka 40 x 12 meter stora område, dels för att härdarna avspeglat tydligare aktiviteter än de områden som saknat boplatslämningar. Detta hindrade inte att mindre provytor också grävdes inom de delar av området där boplatslämningarna låg glesare.

Provgrävningen av delar av kulturlagret kom att omfatta ett antal 2 x 2 meter stora provrutor där fynden samlades in per rutenhet. Detta innebar att cirka 120 m² av den totalt cirka 500 m² stora ytan med bevarade kulturlager fingerades. Arbetet med att gräva provrutorna resulterade i ett begränsat fyndmaterial bestående av bland annat keramikskärvor, ett flintavslag (alternativt borrh eller sekundäranvänd skrapa), brynen, bränd lera och djurben.

Efter det att de utvalda provytorna färdiggrävts bortschaktades återstoden av kulturlagret då det vid undersökningen visat sig att äldre anläggningar påträffats under detta, främst då stolphål. Den andra avbaningen frilade ytterligare 50 anläggningar. Då återstående fälttid varit begränsad totalundersöktes de påträffade härdarna, medan endast halva stolphålen grävdes ut såtillvida de inte innehållit fynd då hela stolphålsfyllningen undersöktes.

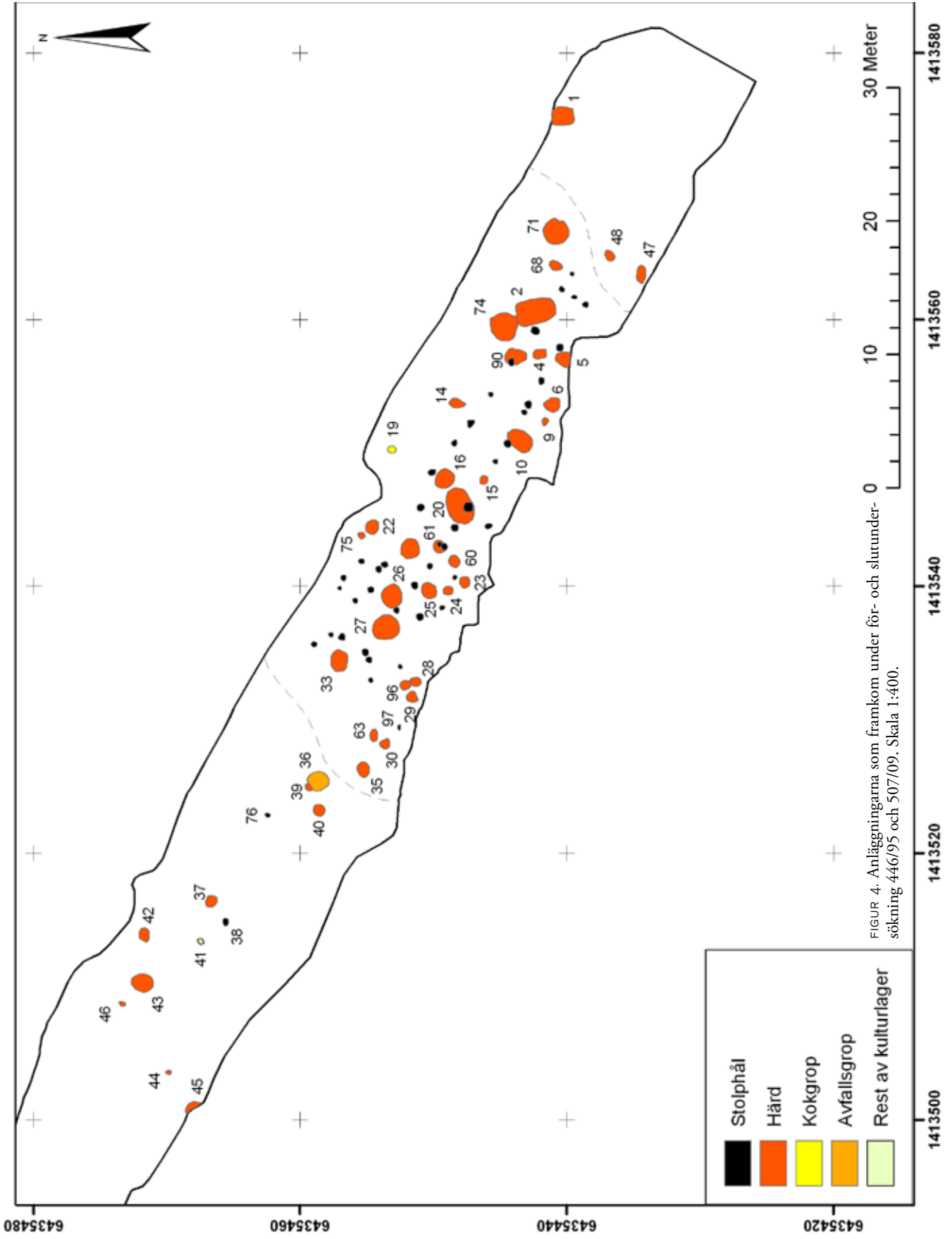
Efter dokumentation snittades anläggningarna och dokumenterades i profil. Träkolsprover insamlades från botten i samtliga anläggningar, och i förekommande fall också makrofossilprover. Från de stolphål som frilades i samband med förundersökningen, och från de som sedan påträffades under undersökningens gång, insamlades makrofossilprover från samtliga stolphål. Även här insamlades träkol i den mån sådant kunde påträffas.

Eftersom det visade sig att boplatsoområdet troligtvis representerat ett kontinuerligt utnyttjande var det tydligt hur olika tidshorisonter överlagrade varandra. Detta var påtagligt genom anläggningarnas belägenhet i förhållande till varandra, samt att de både skurit och överlagrat varandra.

Eftersom likartade boplatzfunktioner överlappat varandra, samt vetenskapen om att området tidigare utnyttjats som åkermark och därför troligtvis gödslats, utfördes inte någon fosfatkartering beroende på att de källkritiska felkällorna bedömdes bli för stora.

För att kunna göra en funktionsbestämning av det långhus som påträffades förlitade vi oss istället på makrofossilprover från stolphålen ingående i huset. Dessa skulle dels kunna indikera en inre rumsuppdelning i huset, men även fungera som miljöindikator pekande på de omgivande näringarna, visa på gårdens ekonomi och hur närområdet utnyttjats/brukats.

Detta har tidigare gjorts med gott resultat, till exempel i samband

FIGUR 4- Anläggningarna som framkom under för- och slurunder-sökning 446/95 och 507/09. Skala 1:400.

med större boplotsundersökning vid Tibble, Litslena socken, Uppland, där makrofossilanalys av innehållet från ett 15-tal stolphål i ett långhus från sen romartid, kunde visa på en rad olika rumsindelningar av det drygt 20 meter långa huset (Andersson 1994:141). Sedan provytorna fingerävt avbanades återstoden av det kulturpåverkade humuslagret ner till steril. Detta blottade ytterligare ett 10-tal härdar och ett 30-tal stolphål vilka täcktes av detta lager. Eftersom antalet anläggningar därmed markant ökade och en större arbetsinsats lagts på att fingeräva delar av kulturlagret, utgrävdes efter dokumentation endast halva stolphålen och härdarna ifall inte fynd påträffats i den första halvan (FIGUR 4). Då utgrävdes också den andra. Detta i tidsbesparande syfte.

Totalt påträffades 105 anläggningar, varav 6 stycken vid undersökningen utgätt beroende på att de inte bedömdes vara anläggningar. Av dessa 99 anläggningar utgjordes 51 av härdar/härdgropar, 45 av stolphål, 1 avfallsgrop och 2 av kokgropar.

Resultat

Härdar och kokgropar

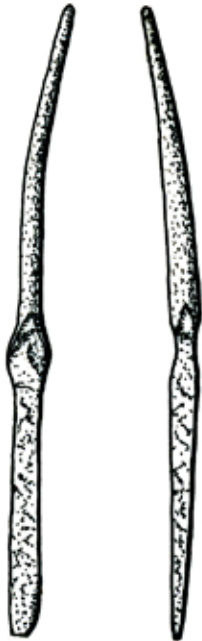
Totalt registrerades 105 anläggningar vid den arkeologiska undersökningen. Av dessa utgjordes de flesta av härdar vilka låg samlade inom ett 12 x 40 meter stort område i de centrala delarna av undersökningsområdet. Härdarna var övervägande ovala till formen, 0,75–2,0 meter stora, 0,1–0,2 meter djupa med plan eller något rundad bottenprofil. Härdarna var fyllda med sotig och kolbemängd humus vilket kan förklaras av att de påverkats i samband med åkerbruk under historisk tid. I botten på härdarna fanns vanligtvis en mer eller mindre kraftigt markerad kollins, och skärvsten. I de lite större härdarna var skärvstensinnehållet ofta ansenligt med större stenar i botten och lite mindre stenar i ytan. Bland dessa anläggningar fanns också ett par 2,5–3,0 stora, 0,2 meter djupa och till formen rektangulära härdar A2 och A20. Samtliga härdar var nedgrävda i sterila grusavsättningar (FIGUR 6).

Av fynd påträffades bränd lera i härdarna A1 (F43), A2 (F11, F104), A4 (F4), A20 (F57), A25 (F105, F106), A26 (F19), A29 (F103), A33 (F65), A35 (F27), A40 (F13), A47 (F51, F107), A48 (F15), A49 (F66), A56 (F110), och A74 (F49).

Brända ben påträffades i A1 (F12, F97), A2 (F100), A10 (F44, F118), A20 (F46), A24 (F78), A25 (F40), A26 (F18), A30 (F96), A33 (F93), A35 (F54), A42 (F95), A57 (F98), A46 (F45), A48 (F101), A49 (F49), A54 (F31, F91, F109).

Obrända ben och tänder påträffades i A9 (F72), A23 (F63), A26 (F17, F77), A33 (F75), A20 (F79), A28 (F47), A 49 (F64, F102) A54 (F20), A61 (F67), A71 (F62), A74 (F59).

Keramiskärvor påträffades i A47 (F8) och A 74 (F28), glas i A50 (F52), slipsten i A 96 (F30), löpare i A 5 (F119), eventuellt slagen

FIGUR 5. Bronssylen (F1) som hittades i botten av en härd.
Skala 1:1. Illustration: Anders Gutehall.

kvarts i A26 (F34) och en bronssyl i A 47 (F1) (FIGUR 5).

Förutom härdarna påträffades en anläggning tolkad som en kokgrop A 19. Denna var något oval till formen, 0,55 x 0,65 meter stor och 0,2 meter djup med U-formad bottenprofil. Gropen var fylld med mörkbrun humus med inslag av lera, grus och skörbrända stenar.

Avfallsgropar

Inom boplatsoområdet påträffades en avfallsgrop A36 som var 1,6 meter i diameter och cirka 0,8 meter djup. Gropen var fylld med lerig humus med inslag av sand och grus. I anläggningens övre del fanns ett 0,25 meter tjockt skärvstenslager, och i anläggningen påträffades totalt cirka 100 kg skärvsten. Avfallsgropen hade skurit en mindre härd. Av fynd påträffades 3 keramikskärivor tillhörande ett grovmagrat kärl med 16 mm tjock kärlvägg (F58), samt 23 bukbitar tillhörande ett cirka 12 mm tjockt gods med ljusbrun oxiderad slammad kärlyta, svartgrå kärna och svartgrå reducerad insida, finmagrad med kvarts och granit (F123).

Stolphål

Av de 45 stolphål som påträffades inom boplatstyten hade 33 ingått i den takbärande konstruktionen, och 10 tolkats som väggstolpar. Övriga 2 stolphål låg enstaka utan att kunna knytas till någon konstruktion (FIGUR 8).

FIGUR 6. En härd dokumenteras.

Av de takbärande stolparna var 22 runda och 10 ovala till formen, cirka 0,4–0,5 meter i diameter, 0,15–0,3 meter djupa och fyllda med gråbrun till svartbrun lerig humus med inslag av grus, och i enstaka fall små kolbitar. Det stora flertalet stolphål (23 stycken) var stenfyllda med stenar större än 0,1 meter. Däremot påträffades inte några mörkfärgningar som visat var själva stolpen stått eller vilken diameter den haft. Stenarna var både brända och obrända och förekom företrädesvis i den övre halvan av stolphålsfyllningen. I profil var 18 stolphål U-formade, 8 skålformade, 5 oregelbundna samt en vars profil inte dokumenterades. Hur formen uppfattats beror till stor del på hur mycket av stolphålen som fanns kvar vid undersökningstillfället.

Väggstolparna var 0,35–0,45 m i diameter. Av de 11 väggstolparna var 8 runda till formen medan 3 var ovala. Väggstolparna var cirka 0,15–0,3 meter djupa där 2 av dem hade oregelbunden profil, 4 skålformig profil medan 3 varit U-formade. Fyllningen bestod av gråbrun lerig humus med inslag av grus. Cirka hälften av de påträffade väggstolparna hade varit stenfyllda med cirka 0,1 meter stora stenar. Väggstolparna A21, A38, A77, A85, A87, A88, A94, A99, A102, A103 var samtliga belägna runt takstolparna i husets västra del, medan en väggstolpe A81 fanns bevarad i den östra delen, öster om de sista bockarna. Detta stolphål har sannolikt ingått i husets östgavel, liksom de båda stolphålen A77 och A85 vilka utgjort hörnstolpar i västgaveln. Utifrån placeringen av

FIGUR 7 Härden A33 i plan.

dessa båda har gaveln tolkats som att den varit rakt avslutad och valmad (Ulväng 1992).

I några stolphål påträffades fynd. Tänder påträffades i stolphålen A65 (F92) och A72 (F53), obrända ben i A70 (F94), i A72 (F53), A86 (F50) och i A91 (F83).

Brända ben påträffades i A72 (F73), bränd lera i A69 (F61) och en keramikbit tillhörande ett 14 mm tjockt grovmagrat gods med slammad yta i A67 (F23).

Kulturlager

I samband med den arkeologiska utredningen upptäcktes lämningar efter ett förmodat kulturlager inom den västra delen av undersökningsområdet. Detta kulturlager kunde sedan friläggas i samband med den arkeologiska förundersökningen. Området med kulturlager fanns ställvis inom en cirka 12 x 40 meter stor del av det avbanade undersökningsområdet, och omfattade därmed cirka 500 m². Lagret var relativt tunt och varierade i tjocklek mellan 0,05–0,1 meter. Det utgjordes av lerig humus med inblandning av kol, små bitar bränd lera och spridda skärvstenar.

Lagret fanns inte enhetligt inom den 500 m² stora området utan förekom mer distinkt inom somliga delar. Generellt kan man säga att det i huvudsak fanns inom den södra delen av undersökningsområdet där flertalet av härdarna legat koncentrerade. Här var det också något tjockare än i den norra delen. Lagret hade vidare överlagrat några härdar samt flertalet av de senare påträffade stolphålen ingående i huskonstruktionen. Kulturlagret kunde därmed inte knytas till huset utan representerar det utnyttjande av boplatsoområdet som skett efter det att huset gått ur bruk, och gårdsläget flyttats.

För att se vad kulturlagret representerat fingrävdes och vattensålades cirka 16 m² i samband med förundersökningen, då det konstaterades att kulturlagret varit fyndförande. Eftersom inga liknande lager tidigare påträffats i samband med boplatsumdersökningar i länet, lades en större arbetsinsats på att fingräva och vattensålla delar av detta kulturlager, cirka 120 m². Här lades arbetsinsatserna till den södra delen av undersökningsområdet där det stora flertalet av boplatslämningarna påträffats. I förhållande till arbetsinsatsen kan det erhållna fyndmaterialet synas magert.

Dock torde en del fynd ha spridits runt eftersom boplatsoområdet utnyttjats vid olika tillfällen, dels kan kulturlagret delvis ha grävts bort och blivit omrört i samband med det sentida åkerbruket. Inga direkta fyndkoncentrationer utmärkte sig annat än att de flesta fynden funnits i den södra delen runt härdarna.

I samband med att dessa provytor fingrävdes framkom äldre härdar och merparten av stolphålen vilka överlagrats av kulturlagret. För att inte missa några anläggningar togs därför återstoden av kulturlagret och de delar av det leriga humuslagret som blivit kulturpåverkat bort med maskin, vilket frilade ytterligare härdar

och stolphål.

Vid några tillfällen var det tydligt att yngre härdar skurit äldre till exempel A2 hade skurit A74, A28 hade skurit A96. Ett flertal härdar hade också överlagrat eller skurit äldre stolphål. Här kan nämnas A90 ovan A95, A10 som skurit A72, A20 ovan A66 A61 ovan A64 och A65, där dessutom A64 skurit A65. A36 hade delvis skurit A39. A2 hade överlagrat A3. A56–A105 påträffades efter den inledande avbaningen då det kulturpåverkade humuslagret grävdes bort.

I samband med att det kulturpåverkade 0,1 meter tjocka humuslagret grävdes bort ner till nivån för de sterila grusavsättningarna påträffades 14 nya anläggningar vilka utgjordes av härdarna A60 och A90, samt stolphålen A58, A69–A70, A79–A80, A85, A93, A95, A97–A98, A103–A104.

Övriga anläggningar, i huvudsak stolphål och enstaka härdar framkom efter det att fingrävningen inom utvalda provytor avslutats, då återstoden av det kvarliggande humuslagret grävdes bort med grävmaskin ner till nivån för de sterila grusavsättningarna.

Huskonstruktionen

Inom den undersökta ytan framkom en treskeppig huskonstruktion cirka 22 meter väster om Hagavägen, på nivå +112,40 meter över havet i öster och +112,90 meter över havet i väster. Liksom övriga boplatslämningar var huset beläget ovan det flacka landkrönet vilket geologiskt består av avsatta grusavlagringar.

Några enstaka stolphål hade frilagts i samband med den inledande maskinavbaningen, men merparten framkom först sedan det stratigrafiskt yngre kulturlagret grävts bort. Här framkom då två parallella stolphålsrader vilka var något konvexa till formen. Huset var därmed som smalast vid gavlarna för att sedan successivt öka i bredd fram till mitten, där huset var som bredast. Mittskeppets bredd kan utifrån läget hos de takbärande stolparna beräknas till 2 meter vid gavlarna och cirka 4 meter i mitten.

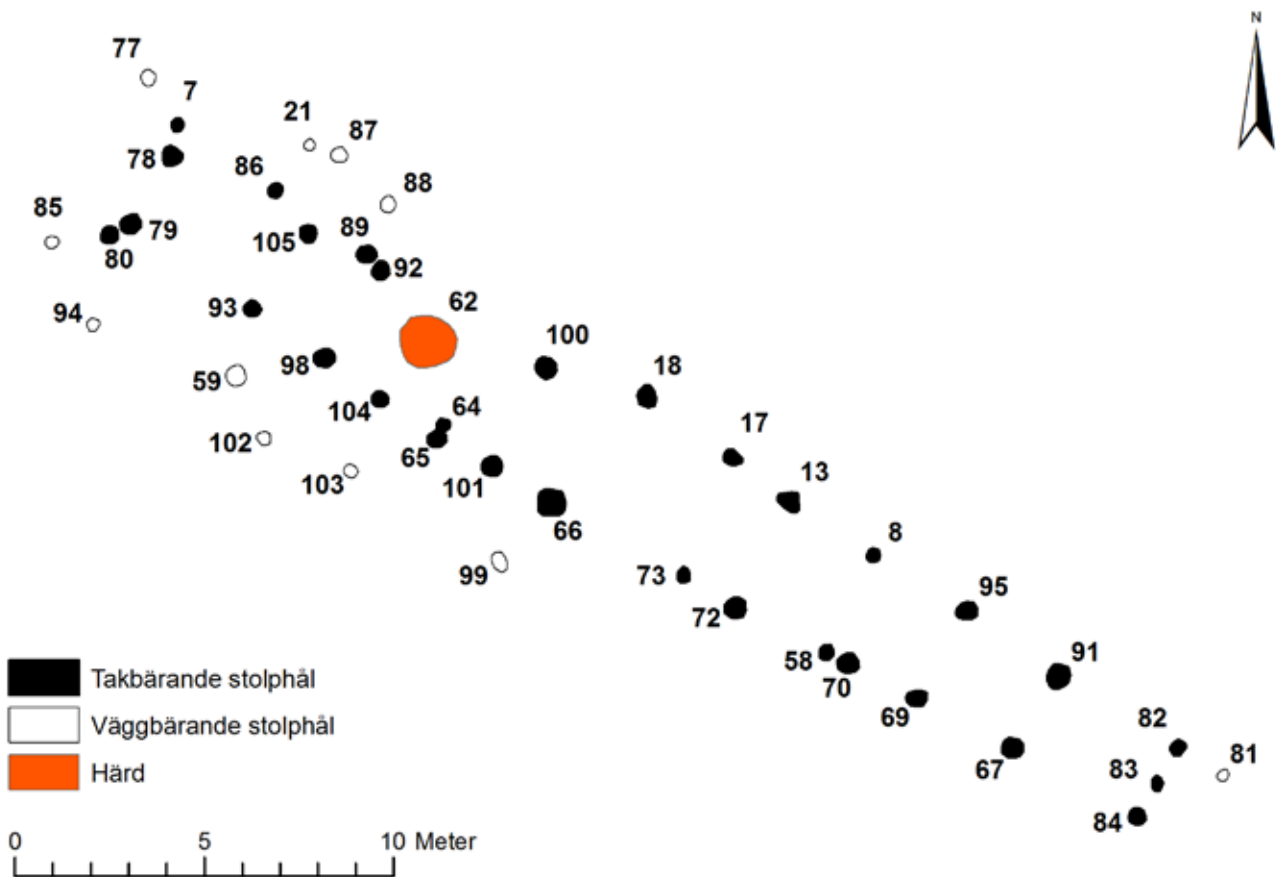
Av de anläggningar som undersökts har 44 bedömts tillhöra huset varav 32 takbärande stolpar, 11 väggstolpar och en härd. Stolphålen efter de takbärande stolparna var cirka 0,5 meter i diameter, 0,15–0,30 meter djupa, vanligtvis stenskodda med 5–10 knytnävsstora stenar och fyllda med mörkbrun lerig humus. Väggstolparna var i det närmaste identiska till djup och fyllning, men något mindre i diameter, cirka 0,4 meter.

Av de framgrävda stolphålen ingick 23 stolphål i stolppar omfattande 11 takbärande bockar; egentligen 12 om man räknar med de stolphål som legat omedelbart väster om den första bocken. Dessa har dock tolkats som resultatet av en omstolpning av det första bockparet, varför både A79 och A78 (bock 1) och dess ombyggnation A7 och A80, räknas som den första bocken i huset. I övrigt har stolphål i bockarna samt stolphål vilka ej utgjort par grupperat sig enligt följande: A59, A86, A93 och A105 (bock 2), A89, A98

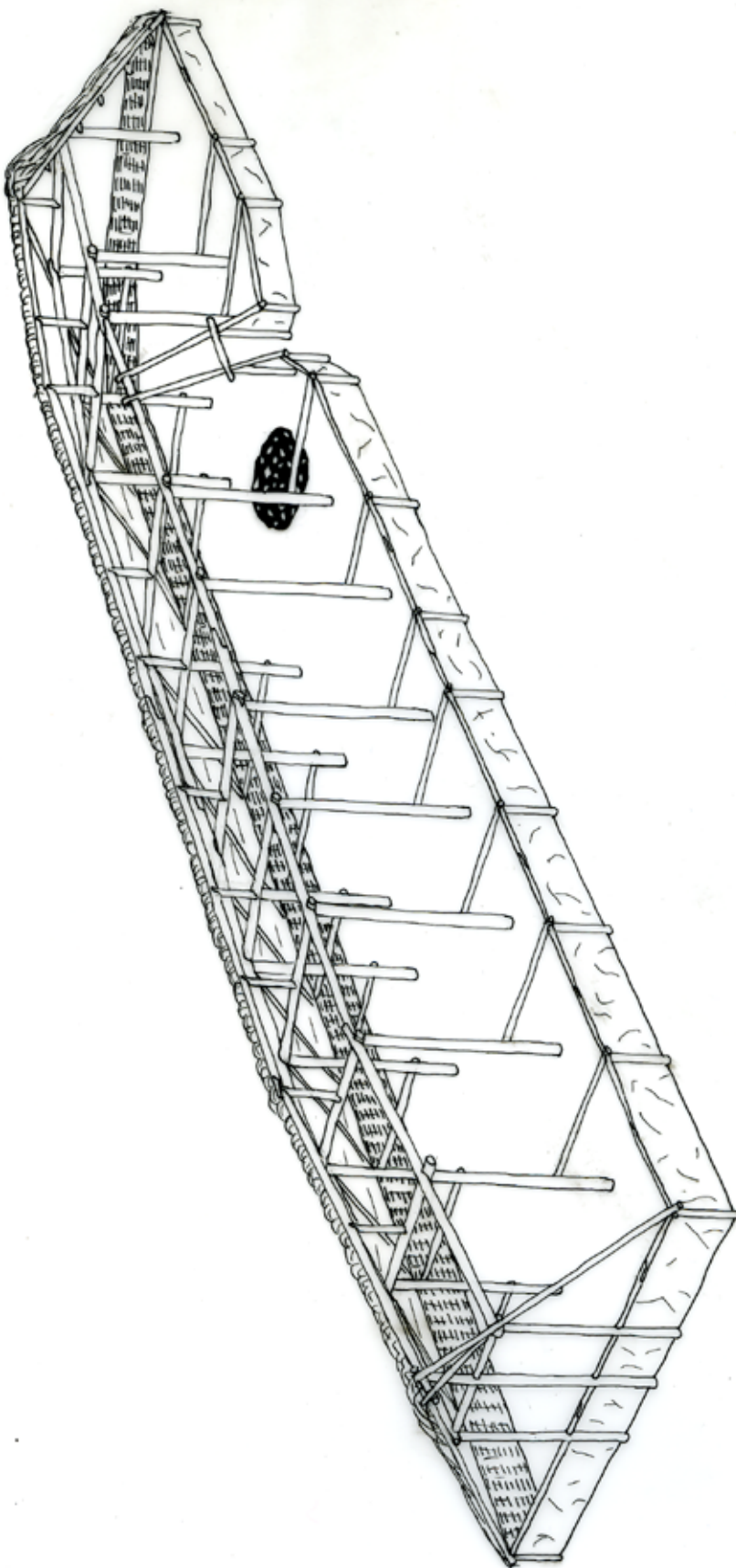
och A92 (bock 3), A104, A64, A65, A101 och A100 (bock 4), A66 och A18 (bock 5), A73 och A17 (bock 6), A72 och A13 (bock 7), A58 och A8 (bock 8), A70, A69 och A96 (bock 9), A67 och A91 (bock 10) samt A84, A83, A82 (bock 11).

Av de 11 väggstolpar som påträffades A99, A103, A102, A38, A94, A85, A77, A21, A87 och A88 i husets västra del medan A 81 bevarats i den östra. Detta stolphål hade troligtvis ingått i husets östgavel vilken likt den västra antagits ha varit rakt avslutad och valmad (Ulväng 1992). Avståndet mellan gavlarna och den första respektive den sista bocken har varit 1,6 meter i väster och cirka 1,4 meter i öster.

Utifrån de bevarade tak- och väggstolparna var huset 31 meter långt mellan det 1:a och det 11:e bockparet, medan den totala längden mellan gavlarna varit 34 meter. Placeringen av väggstolparna gjorde, trots att de varit få, att husets bredd kunde uppskattats till 7,5–8 meter i mitten, och 5 meter vid gavlarna. Vägglinjen förefaller att ha varit tämligen rak vid långsidorna för att sedan vinkla av mot gavlarna. Detta kunde iakttas vid husets västra del men däremot inte vid den östra.

FIGUR 8 Långhuset med tillhörande anläggningar. Skala 1:200.

FIGUR 9 Rekonstruktionsförslag av huset utifrån stolphälens placering och husets form. Illustration: Anders Gutchall.

Ingångar och inre rumsuppdelning

Den enda härd som kunde knytas till huset låg i den västra delen mellan tredje och fjärde bocken. Härden A62 påträffades liksom stolphålen sedan det övre kulturlagret grävts bort, och låg i den del av huset där bockspannet varit som störst, det vill säga 5 meter mellan bockarna i huset.

Vad gäller bockspann var detta större i den västra delen av huset än i den östra. Detta förhållande i kombination med den påträffade härden har gjort att den västra delen av huset och möjligen också dess mittersta del uppfattats som en bostadsdel, vilken i sig kan ha inrymt sinsemellan separerade funktioner som till exempel kök, sovplats, arbetsutrymmen och förråd. Makrofossilanalysen med en högre andel sädeskorn i mitten på huset antyder också en kökdel i mitten av huset (BILAGA 4).

Däremot saknades härdar i den östra delen. Här stod den sjunde och den tionde bocken med relativt jämna avstånd från varandra, 2,7–2,9 meter medan avståndet mellan den tionde och den elfte bocken varit något större, det vill säga 3,7 meter.

Detta motsvarade ungefär avståndet mellan den första och den andra bocken i väster. Det jämna avståndet mellan bockarna i den östra delen kanske kan tyda på att denna del av huset utgjort fädel med jämn båsindelning? Analysen av makrofossil gav dock ingen grund för detta (BILAGA 4).

I den västra delen av den norra vägglinjen fanns en indragning markerat genom stolphål A88, vilken tolkats som en ingång i huset. Eventuellt skulle denna kunna motsvaras av en liknande ingång i den västra delen av sydväggen, där stolphålet A38 låg indragen i förhållande till de övriga stolphålen i vägglinjen (FIGUR 8 OCH 9).

Ombyggnationer

I den södra stolplinjen mellan bockarna fanns tre ensamliggande stolphål A104, A64 och A65 där A64 skurit A65. I den västra delen av huset fanns också ytterligare ett par ensamliggande stolphål A86 och A89. De ensamliggande stolphålen som ej ingått i stolppar kanske kan tolkas som omstolpningar, vilket betyder att huset byggts om vid olika tillfällen. Ett tecken på detta är kanske också den skeva stolpplacering som stolparna A66 och A18 i den femte bocken uppvisar. Även stolparna i den sjätte bocken A73 och A17 står något skevt i förhållande till varandra. Till skillnad från den västra delen av huset och i viss mån den mittersta delen, var den östra delen av huset däremot mer enhetlig.

Fynd

Ett fåtal fynd påträffades i åtta av stolphålen där brända ben fanns i A72 (F73), obrända ben i A91 (F83), A70 (F94), A72 (F25) och A86 (F50), tänder i A72 (F53) och A65 (F92), bränd lera i A69 (F61) och keramik i A67 (F23) och i väggstolpen A94 (F99).

Keramiken härrörde från olika typer av kärl där F23 består av en bit från ett icke-helt genombränt grovmagrat gods, 14 mm tjockt och med orangebränd utsida, svart sotad insida och gråbrun kärna.

F99 däremot utgörs av ett tunnare gods, 7 mm tjockt, välbränt och mycket finmagrat, till färgen gråbeige på utsidan och med svart insida.

Eftersom fynden påträffades i stolphålsfyllningen är det svårt att veta hur de skall tolkas. Dels kan fynden utgöra nedsopade rester efter de aktiviteter som försiggått i huset, dels kan de representera äldre faser i boplatsoområdets utnyttjande innan huset uppfördes.

Datering

Från samtliga anläggningar där träkol påträffades insamlades träkol för ¹⁴C- datering. Av dessa analyserades sedan två prover från ett par stolphål tillhörande den inre takkonstruktionen A82 och A86, sex prover från härdarna A4, A20, A45, A55, A62, A90 samt från avfallsgropen A36.

I stolphålsfyllningarna saknades träkol i det närmaste helt vilket begränsade urvalet. Vad gällde härdarna daterades dels den västligaste A45 och den östligaste A55 för att få en geografisk maxspridning över boplatsoområdet. Dessutom daterades A62 i huset samt A4 vilken först antogs kunna förknippas med huset. På översiktsplanen över samtliga anläggningar kan man se hur denna tycks ligga i husets mittaxel mellan nionde och tionde bocken. Dock fanns frågetecken kring denna härd eftersom den stratigrafiskt borde vara yngre än huset. Härden låg nämligen i det kulturlager som överlagrat huskonstruktionen.

För att se att detta "stämde" daterades även denna härd. Vidare daterades två härdar vilka båda överlagrat stolphål ingående i huset, härdarna A20 och A90. Dateringen av dessa härdar skulle därmed kunna ge en främre tidsgräns för husets användningstid. Slutligen daterades avfallsgropen A36. Nedan presenteras resultaten från ¹⁴C-analysen angivna i kalibrerat värden 1 sigma. utförlig

Anläggningsnr.	Anläggningstyp	Datering	Lab.nr.
A 82	Stolphål	74 f.Kr.–66 e.Kr.	Ua-10588
A 86	Stolphål	319 f.Kr.–100 f.Kr.	Ua-10589
A 4	Härd	65 e.Kr.–110 e.Kr.	Beta-88727
A 20	Härd	55 e.Kr.–220 e.Kr.	Beta-88728
A 36	Avfallsgrop	760 f.Kr.–670 f.Kr.	Beta-88726
A 45	Härd	165 f.Kr.–40 f.Kr.	Beta-88729
A 55	Härd	775 e.Kr.–865 e.Kr.	Beta-88730
A 62	Härd	60 f.Kr.–75 e.Kr.	Beta-88731
A 90	Härd	195 f.Kr.–100 f.Kr.	Beta-88732

TABELL 1. Provsvar ¹⁴C-analysen från anläggningar framkomna under slutundersökningen dnr 507/95..

Huset

Ser man till de anläggningar som ingått i huset, det vill säga stolphålen A82 och A86 samt härden A62 ligger dessa tre inom tidsintervallen 319 f.Kr.–75 e.Kr. Den mycket samstämmiga dateringen mellan stolphålet A82 i den elfte bocken och härden A62 gör dock att dateringen kanske kan preciseras ungefär till tiden 100 f.Kr.–100 e.Kr. Som man kunnat se av ett antal ensamliggande stolphål i den västra delen av huset har troligtvis detta byggts om vid olika tillfällen, då de takbärande stolparna kan ha bytts ut eller kompletterats med nya stolpar. Ombyggnationer av hus kan tyda på att de använts under en längre tid, i somliga fall mer än 100–200 år (Göthberg 1995).

FIGUR 10 Långhuset fotograferat från sydöst.

Omstolpningar och eventuella ombyggnationer av Visingsöhuset kan betyda att huset använts under relativt lång tid, och att dateringen av huset kan föras till tiden förromersk järnåldern/ äldre romersk järnålder.

Dateringen av huset stämmer väl överens med dateringar som gjorts av liknande hus på andra platser i landet, till exempel de hus som påträffades vid en större boplotsundersökning vid Lunda, Badelunda socken i Västmanland 1990. Här hade två av husen benämnda hus A och hus D något konvexa stolphålsrader, breda mittskepp som sedan avsmalnade mot gavlarna. Liksom för Visingsöhuset varierade bockarnas avstånd mellan varandra i husen. Mittskeppens bredd upptog drygt 40 % av husens totala bredd och var därmed något underbalanserade (Holm et al 1994:77, 80). Samma förhållande gällde även för huset på Visingsö.

Husen från Lunda har utifrån ¹⁴C och husform daterats till förromersk järnålder/romersk järnålder. Detta kan jämföras med den generella hustypologi som föreligger för hus från denna tidsperiod. Under förromersk järnålder stod bockarna i huset med relativt jämna avstånd mellan varandra. Det rum där härden var belägen var dock större än de andra. Under romersk järnålder förändras rumsindelningen såtillvida att avståndet mellan bockarna uppvisade större variationer. Generellt ökade avståndet mellan bockarna liksom husens totala längd (a a:38).

Liksom husen i Lunda uppvisar huset på Visingsö drag som både pekar mot förromersk- och romersk järnålder. Här återfinns vi den förromerska järnålderns relativt enhetliga bockindelningen i husets östra del, samt härdens läge i det största rummet. Samtidigt har avståndet mellan bockarna varit mer varierade i andra delar av huset. Troligt är att huset på Visingsö tillkommit och använts under en längre tid, och att de blandade stildragen till exempel kan förklaras av influenser i tiden, regional byggnadstradition och/eller skiftande behov vad gällde husets funktion och vad det representerat.

Boplotsområdet

Ser vi till de övriga anläggningarna inom boplotsområdet hade de en spridning i tid mellan yngre bronsålder/ förromersk järnålder för den äldsta anläggningen (A36), och sen vendeltid/tidig vikingatid för den yngsta (A55). Förutom dessa är dateringarna mycket samstämmiga till tiden cirka 200 f.Kr.–200 e.K., vilket antyder att många av härdarna på boplotsområdet funnits samtidigt som huset använts, och troligtvis ingått i ett aktivitetsområde som kunnat förknippas med vardagslivet runt huset.

Ett par av härdarna, A20 och A90, överlgrade stolphålen A66 respektive A95 i huset. Utifrån dateringen av A20 att döma bör huset ha gått ur bruk under inledningsskedet av äldre romersk järnålder. Däremot är dateringen för A90 något motsägelsefull eftersom den fått ungefär samma datering som huset, fast den rent

stratigrafiskt konstaterats vara yngre. Möjligen kan detta förklaras av att en sammanblandning skett av boplatsmaterialet, där äldre kol blandats in i en yngre anläggning, eller att det daterade kolet haft en hög egenålder (Göthberg 1995).

Utifrån de daterade anläggningarna tycks boplatsoområdet ha utnyttjats från yngre bronsålder till vikingatid, med en klar tyngdpunkt för århundradena kring Kristi födelse. Att boplatsten kan ha utnyttjats redan under slutet av bronsåldern visade dateringen av avfallsgropen A36, men i högre grad den bronssylv F1 som påträffades i härden A47. Det kan dock inte uteslutas att dessa också representerat den äldre delen av förromersk järnålder. Ser man till den keramik som påträffades i A36 tyder den snarare på äldre järnålder än yngre bronsålder, men här får man betänka att ett kasserat boplatsmaterial som slängts i en dumpgrop kan representera olika tidsperioder.

Den yngsta härden (A55) var belägen cirka 87 meter öster om huset, precis i övergången där marken börjat slutta ner mot hamnen, och geologiskt ändra karaktär från grusavsättningar till lerig mo. Av denna datering att döma förefaller det som om det skett en förskjutning inom boplatsoområdet där man kanske kunde urskilja en äldre och en yngre del. Det äldre skedet skulle i så fall omfatta en bosättning längre indragen på landkrönet med en huvudsaklig datering till äldre järnålder, möjligen slutet av yngre bronsålder, medan den yngre fasen representerat en förskjutning åt öster där topografin börjat ändra karaktär. Detta intryck förstärktes sedan de arkeologiska undersökningarna inför den nya parkeringsplatsen vid Brahekyrkan avslutats.

Sänkning av vägen vid Brahekyrkan

Som nämndes i inledningen omfattade vägprojektet också en antikvarisk schaktkontroll i samband med att den befintliga vägen väster om Brahekyrkan skulle sänkas. Dessa arbeten, vilka syftade till ett bättre helhetsintryck av kyrkan och kyrkogården, utfördes under november månad 1995.

Vid vägsänkningen påträffades under de påförda jordmassorna resterna efter en äldre mur under den befintliga kyrkogårdsmuren, cirka 0,7 meter under vägbanan (FIGUR 3). Muren låg under den befintliga kyrkogårdsmuren och löpte delvis parallellt med denna, om än med viss tendens att vika av mot sydöst i den sydligaste delen. Muren kunde följas till en längd av 23 meter, var 1,3 meter bred och uppbyggd av ett skift med stenar som en kallmurad skalmur, där murlivet bestod av väl lagda 0,5–1,0 m stora block av granit och sandsten (FIGUR 11). Mellan stenblocken i murens inner- och ytterliv låg ett mindre stenmaterial bestående av natursten och flisor av sandsten och skiffer, vilket tillsammans utgjort skalmursfyllningen.

Runt stenarna fanns ett svartbrunt sandigt humuslager med riklig inblandning av kalkbruksrester, lerskifferflisor, sandstensflis, grus

och småsten. Kalkbruksresterna fanns i huvudsak koncentrerad runt stenarna i den äldre muren, även om man vid schaktningarna kunde konstatera att det också förekommit i humuslagret ovan de sterila grusavsättningarna.

Cirka 13 meter söder om murens nordvästra hörn fanns ett cirka 4 meter brett indraget parti vilket möjligen kan indikera platsen för en tidigare stiglucka. På en teckning av kyrkan och klockstapeln från 1843 utförd av C S Bennet, ser man att det finns en stiglucka i den västra kyrkogårdsmuren. Någon stiglucka finns däremot inte i dagens kyrkogårdsmur.

Kvar står då frågan om den äldre muren kan ha uppförts under medeltiden (Ströja kyrka), under 1600-talet (Brahekyrkan) eller senare. I försöken att besvara denna fråga ger varken byggnadsteknik eller påträffade fynd några ledtrådar, då skalmurstekniken använts i såväl medeltida byggnader som i sentida och stratigrafiskt relaterbara fynd helt saknades. En viktig ledtråd vad gäller dateringen får

FIGUR 11 Muren som framkom vid sänkningen av vägen. Fotograferad från sydväst.

man dock i N H Sjöborgs bok ”Samlingar för Nordens Fornälskare” från 1830, där det framgår att kyrkan tidigare omgivits av ett träskrank. Detta uppfördes 1744 och “.. gör på hvarje åskådare ett vidrigt intryck” (Sjöborg 1830:67).

Att ett träskrank omgivit kyrkan 1744 talar för att den aktuella muren, vilken preliminärt tolkats som en äldre kyrkogårdsmur, tillkommit efter 1744. Detta bekräftas också av J M Danielsson som i boken ”Kumlaby kyrka och kyrkogård” från 1929, nämner att man 1854 varit i full färd med att bygga “ringmuren vid Brahekyrkan” (Danielsson 1929:16).

Lägger man samman uppgifterna ovan verkar det som en kyrkogårdsmur byggts runt Brahekyrkan någon gång efter 1744, och att denna mur utifrån Bennets avbildning haft stigluckor. Danielssons uppgift att en ringmur uppfördes runt kyrkan 1854 kan tolkas som att den då befintliga kyrkogårdsmuren byggdes om eller att muren i detta sammanhang utvidgades. En tolkning kan därför vara att den mur som påträffades vid vägsänkningen representerat en äldre kyrkogårdsmur med stigluckor byggd någon gång mellan 1744 och 1854. Utifrån Bennets avbildning vet vi att den fanns år 1843 så en rivning av dessa har inträffat efter detta år.

Eftersom uppgifter finns att en mur runt kyrkan byggdes 1854 är det möjligt att denna omfattat en ombyggnation eller utvidgning av den tidigare muren, och kanske var det i detta sammanhang som stigluckorna revs.

I samband med vägsänkningen utfördes också en ledningsgrävning vilken blottade en mindre härd (A106) cirka 5 meter öster om kyrkogårdens sydöstra hörn (FIGUR 3). Anläggningen mättes in och undersöktes därefter.

För- och slutundersökningen av P-platsen dnr 688/95 och 79/96

Målsättning

Med tanke på resultaten från den tidigare undersökningen var målsättningen att se hur denna del av boplatsoområdet förhållit sig till de tidigare påträffade boplatslämningarna. Var det till exempel möjligt att hitta fler hus och kunde det i så fall relateras till det första huset? Representerade de olika delarna av boplatsoområdet likartad eller olikartad rumslig disposition? Vari bestod skillnaderna/likheterna och hur kunde de förklaras? Var anläggningarna inom denna del av boplatsoområdet äldre, yngre eller samtida med de tidigare? Hur kan boplatsoområdet förstås utifrån en vidare kulturhistorisk, samhällslig och social kontext? En annan fråga var om man inom denna yta skulle kunna finna medeltida lämningar vilka skulle kunna visa på läget för Ströja by.

Metod och dokumentation

I samband med de antikvariska åtgärder som blivit aktuella i samband med vägsänkningen vid Brahekyrkan, blev det även aktuellt att följa upp arbetena med att anlägga en ny parkeringsplats vid kyrkan. Detta arbete innebar att markytan sänktes till samma nivå som vägen, och tidigare påförda fyllnadsmassor grävdes bort. I samband med dessa arbeten frilades en mindre del av steril marknivå i den södra delen vilket blottade två 0,4 meter i diameter stora mörkfärgningar vilka tolkades som möjliga stolphål. Förekomsten av dessa anläggningar föranledde därmed en arkeologisk förundersökning (dnr 688/95) med syfte att tydliggöra vilken typ av lämningar som funnits på platsen, och bestämma deras utbredning.

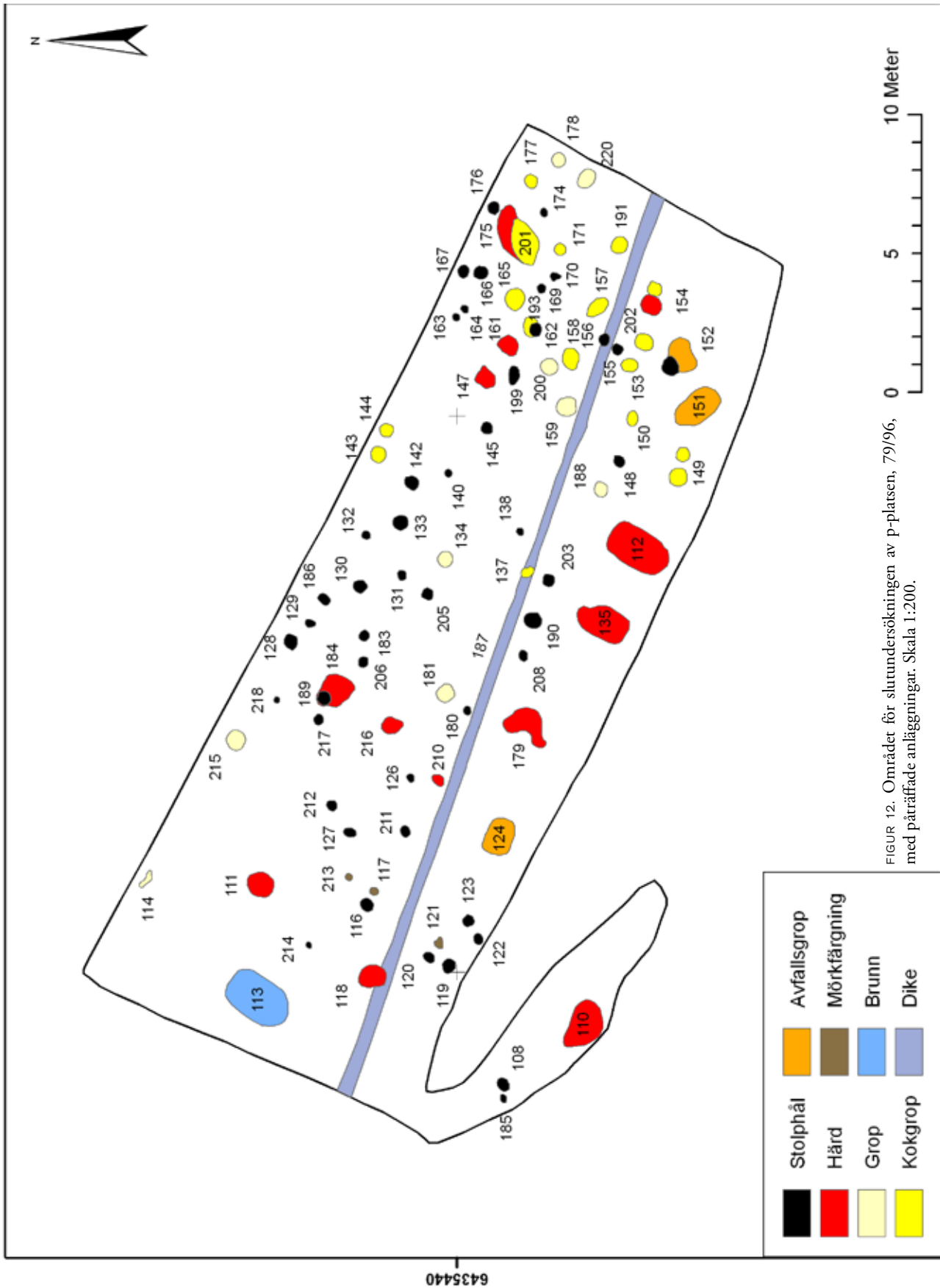
Vid förundersökningen drogs ett 2 meter brett och 27 meter långt provschakt cirka 2,5 meter söder om den södra kyrkogårdsmuren. Här bortschaktades ett 0,2–0,3 m tjockt sandigt humuslager ner till sterila grusavsättningar, vilket frilade 1 härd och 9 möjliga stolphål. Detta visade att det tidigare undersökta boplotsområdet också omfattade området för den planerade parkeringsplatsen, vilket föranledde Länsstyrelsen att fatta beslut om en totalundersökning av området 1996.

En yta omfattande cirka 400 m² totalavbanades och efter denna inmättes schaktbegränsning och anläggningar med totalstation och ett koordinatnät etablerades. Samtliga anläggningar dokumenterades också för hand i skala 1:50 innan de undersöktes. I övrigt undersöktes och dokumenterades de påträffade anläggningarna på samma sätt som året innan; dock med den skillnaden att samtliga anläggningar totalundersöktes. Inga provrutor inom området blev aktuella eftersom något kulturlager inte påträffades inom denna del av boplotsområdet.

Resultat

Inom den cirka 400 m² stora ytan registrerades totalt 114 anläggningar A106–A220 (FIGUR 12). Av dessa har dock 14 utgått beroende på att de efter utgrävning inte bedömdes vara medvetet gjorda anläggningar. De 100 anläggningar som följaktligen dokumenterades fördelade sig på 13 härdar (inklusive A106 som påträffades i samband med vägsänkningen vid Brahekyrkan), 22 kokgropar, 36 stolphål (varav några osäkra), 3 avfallsgropar, 13 mindre gropar, 10 mörkfärgningar, 1 brunn och 1 dike.

Till skillnad från den del av boplotsområdet som undersöktes i samband med vägbyggnationen, påträffades inte något kulturlager. Däremot fanns på sina ställen ett mörkare sandigt lerigt humuslager ovan de sterila grusavsättningarna, vilket överlagrats av det påförda matjordslagret. Detta lager var cirka 0,1–0,15 m tjockt och påträffades ställvis i undersökningsområdets centrum och östra del. Det hade dessutom fyllt upp mindre ojämnheter i marken, ett antal mindre gropar samt det grunda dike som genomkorsat fältet

FIGUR 12. Området för slutundersökningen av p-platsen, 79/96, med påträffade anläggningar. Skala 1:200.

6435440

1413600

1413620

i västnordvästlig-ostsydostlig riktning. Detta humuslager, vilket huvudsakligen karaktäriserades av en sporadisk inblandning av små tegelbitar och kalkbruksrester, har troligtvis funnits inom fler ytor än de som dokumenterats men delvis bortschaktats i samband med maskinavbaningen.

Hur inblandningen av tegelflis och kalkbruk skall förstås kan alltid diskuteras. En möjlighet är att materialet utgör en sista återklang av ombyggnationen av Ströja kyrka på 1600-talet, en annan att det härstammat från senare tiders restaureringsarbeten vid kyrkan. Med tanke på att det tegel- och kalkbruksinblandade humuslagret överlagrats av ett påfört utfyllnadslager, vilket bör ha tillkommit i samband med senare aktiviteter vid kyrkan, förefaller en sentida tolkning av raseringsresterna som trolig.

Härdar

Till skillnad från den del av boplotsområdet som tidigare undersökts var antalet härdar (inklusive härdgropar) färre inom den del av boplotsområdet som upptogs av den planerade parkeringsplatsen. De 13 härdarna låg förutom A106 spridda över undersökningsområdet, och varierade i storlek mellan 1,0–2,3 meter. Somliga var mest att betrakta som härdbottnar varför de var något oregelbundna till formen.

Härdarna tenderade annars att vara något ovala med undantag för A112 och A135 vilka liknat de största härdarna som påträffades inom 1995 års undersökningsområde, det vill säga varit över 2 meter stora, rektangulära till formen och med ett stort inslag av skärvstenar; mindre i ytan och större i botten. Under skärvstenarna återfanns ofta en kraftig kollins i botten på gropen. I övrigt var härdarna fyllda med svartbrun kolbemängd humus. Samtliga härdar var nedgrävda i sterila grusavsättningarna.

Fynd: I anläggningarna påträffades obrända ben i härdarna A112 (F147, F155 och F190), A135 (F143), A154A (F146), A175 (F208) och A179=A209 (F203), en tand i A184 (F207), brända ben i A110 (F160, F166), A112 (F148) och A135 (F202), en bit keramik i A110 (F171) samt en bit slagg i A135 (F205).

Kokgropar

Av de 22 kokgroparna låg samtliga med undantag för A137=A204, A143 och A144 lokaliserade till den östligaste delen av undersökningsområdet. Kokgroparna var vanligtvis runda eller ovala till formen, 0,5–0,8 meter stora och 0,2–0,4 meter djupa. Ett undantag utgjorde dock A201 som var 0,85 x 1,9 meter stor. Gemensamt för samtliga var att de vanligtvis varit fyllda med svartbrun sotig humus med varierat kolinnehåll, samt stora mängder kasserade skärvstenar. Dessa var vanligtvis knytnävsstora men även större skärvstenar påträffades.

Förutom det stora skärvstensinnehållet innehöll några av kokgro-

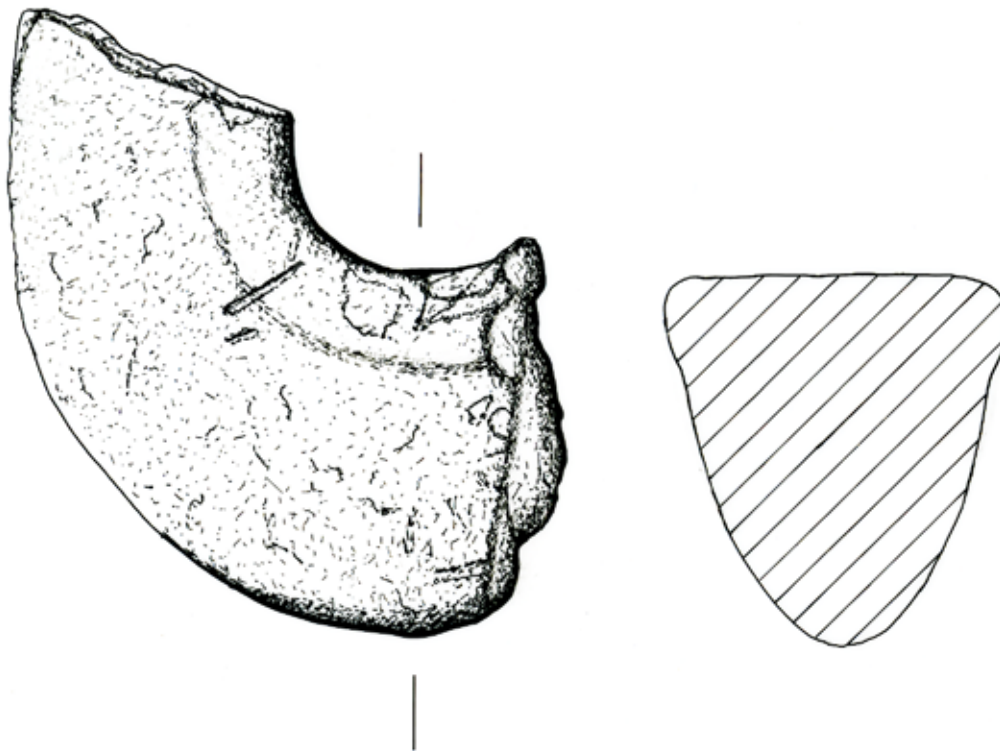
parna kasserade redskap till exempel trasiga vävtyngder, malstens/ slipstensfragment, keramik och djurben.

Intrycket av dessa anläggningar var att den primära funktionen varit att fungera som kokgropar - eller rättare stekgropar - för matlagning, och att de därefter fått en sekundär användning som avfallsgropar för i huvudsak kasserade kokstenar.

Utifrån till exempel danska experiment med tillagning av kött i kokgropar (den något missvisande termen har bibehållits eftersom kokgropar allmänt uppfattas som anläggningar för matlagning, underförstått "ugnsbakning" av kött eller fisk), framgick att det trots moderna grävredskap varit tämligen besvärligt att tömma en grop på söndersprängda skärvstenar (Eskildsen 1979:17). Detta sågs som en förklaring till varför det ofta fanns så många kokgropar på de större boplatserna. En annan faktor som kan förklara varför kokgropar inte återanvänts i någon nämnvärd grad kan "*være de skimmel- og mugangreb, der udvikles hæmningsløst i det afsmeltede fedt, og som sammen med lugt og flueplage gør en åbentstående grube til en ulækker affære*" (ibid).

Med den reservationen att varje arkeologiskt fyndsammanhang är unikt och primärt skall tolkas utifrån sin egen kontext, tyder påträffade kokgropskomplex i bland annat Danmark på att kokgropar generellt inte återanvänts i någon högre grad. Om kokgroparna vid Brahekyrkan återanvänts eller ej är svårt att säga. Det som kan tala för att nya gropar anlågts snarare än att gamla återanvänts vid

FIGUR 13. Vävtyngd (F127) påträffad i en kokgroparna . Skala 1:1. Illustration: Anders Gutehall.

upprepade tillfällen, var det faktum att de jämnstora kokgroparna legat relativt nära varandra; ungefär som om det varit viktigt (eller praktiskt) att nya gropar tagits upp intill de gamla.

Vad gällde kokgroparna var det också tydligt hur deras funktioner förändrats, från att ha använts för matlagningsändamål till att representera en organiserad sophantering. Med detta avses att kokgroparna efter det att de gått ur bruk fyllts upp med kasserade kokstenar från omkringliggande anläggningar, samt i enstaka fall också med trasiga hushållsföremål och matavfall.

Ser man till kokgroparnas placering är det påfallande hur dessa koncentrerats till den östra delen av undersökningsområdet, för övrigt den del av området där de flesta regelrätta avfallsgroparna legat. Däremot påträffades inga kokgropar och endast en avfallsgrop inom den del av boplatsoområdet som undersöktes i samband med vägdragningen. Det generella intrycket av kokgroparna var därmed att de representerat en strukturförändring av boplatsorådets aktivitetsytor, från att ha utnyttjats för matlagning - kanske med närheten till en gård - till att utnyttjas som ett område dit viss sophantering lokaliserats.

Fynd: I kokgroparna påträffades förutom stora mängder med kasserade kokstenar fragmentariska vävtyngder i A150 (F127) och i A159 (F125), keramik i A159 (F219), malstens/slipstensfragment i A172 (F131), obrända ben i A150 (F167), A153 (F162), A157 (F209), A158 (F150), A165 A (F188, F213), A172 (F195) och A193 (F142). I A172 påträffades också ett rådjurskranium (F194) bland skärvstenarna. Vidare påträffades brända ben i A149 A (F135), A158 (F210) och A201 (F144). I A193 fanns också enstaka bitar tegel (F179) och kalkbruk (F180).

Avfallsgropar och gropar

Inom undersökningsområdet fanns 3 avfallsgropar och 13 mindre gropar. Avfallsgroparna varierade i storlek där A124 varit störst. Denna var 1,5 x 1,8 meter stor och 0,5 m djup. Avfallsgropen var fylld med svartbrun sotig humus med enstaka stenar och spridda kolbitar. I anläggningen påträffades en bit harts (F151).

A 151 var däremot något mindre; 0,5 x 1,6 meter stor och 0,5 meter djup. Avfallsgropen var fylld med svartbrun humus med inslag av sot, kol och brända- och obrända stenar. I anläggningen påträffades vävtyngdsfragment tillhörande två olika vävtyngder (F126 och F130), brända ben (F137 och F140), obrända ben (F138 och

Anläggningsnr.	Anläggningstyp	Datering	Lab.nr.
A 112	Härd	550 e.Kr.–650 e.Kr.	Beta-100496
A 118	Härd	390 f.Kr.–195 f.Kr.	Beta-100495
A 150	Kokgrop	1020 e.Kr.–1195 e.Kr.	Beta-100497
A 172	Kokgrop	889 e.Kr.–985 e.Kr.	Beta-100498

TABELL 2. Provsvar ¹⁴C-analysen från anläggningar framkomna under slutundersökningen av p-platsen, dnr 79/96.

F139), harts (F151), bryne (F193) och bronsfragment (F218).

Den sista avfallsgropen A 152 var 0,7 x 1,1 meter stor, cirka 0,3 meter djup och fylld med svartbrun sotig humus, kol och skörbrända stenar. I anläggningen påträffades fragment till en vävtyngd (F128), tandplattan till en benkam (F132) (FIGUR 14), keramik (F133), obränt ben (F136) och bränt ben (F152).

De anläggningar som tolkats som gropar var A119, A134, A142, A176, A181, A188, A190, A191, A192, A199, A200, A203, samt A215. Merparten av groparna var cirka 0,5–0,7 meter stora och 0,15–0,3 meter djupa. Funktionen hos dessa gropar är liksom mörkfärgningarna nedan svåra att bestämma. Möjligen kan de djupaste ha använts som förrådsgropar medan de grundare haft andra funktioner. Vari dessa bestämt är dock svårt att veta. Med tanke på att de mindre groparna vanligtvis låg 1–1,5 meter från en härd, kanske dessa fungerat tillsammans. En möjlig koppling skulle i så fall kunna vara att man till exempel gräddat bröd på de varma stenarna. Brödgräddning kunde också ske direkt i härden men om man inte ville riskera att få kol eller aska i degen, kunde det vara praktiskt att förlägga gräddningsmomentet vid sidan av härden. Andra tolkningsmöjligheter kan vara att de använts för frysning av livsmedel vintertid eller för att jäsa kött eller fisk sommartid (Israelsson 1990:24).

Fynd: Endast i undantagsfall innehöll groparna fynd. Här kan nämnas obränt ben i A176 (F154), tand i A215 (F189), brända ben i A200 (F200), förslaggad lera i A119 (F206), järnföremål i A190 (F217) och kalkbruksbitar och tegelffis i A188 (F196 och F197). Kalkbruksbitar och tegel påträffades även i A205 men tillvaratogs ej.

Mörkfärgningar

Med mörkfärgning förstås sådana lämningar som varit djupare än 0,1 meter och som antingen varit oregelbundna i plan och profil, det vill säga lämningar som inte kunnat bestämmas avseende möjlig funktion. Det innebär följdaktligen att vissa av dem kan utgöra humusuppfyllda fördjupningar i marken, medan andra kan ha varit rester efter nu svårtolkade anläggningar. De lämningar som därmed bedömdes som mörkfärgningar var A108, A114, A117, A121, A128, A129, A178, A205 och A206.

Fynd: i tre av anläggningarna påträffades fragment av obrända ben; i A114 (F158), i A128 (F156) och i A129 (F201). I A 178 tillvaratogs små tegelbitar (F173) och kalkbruksbitar (F174).

Stolphål

Av de sammanlagt 36 stolphålen som påträffades inom undersökningsområdet låg merparten i den västra och i den norra delen. Stolphålen var runda till ovala i formen och varierade i storlek mellan cirka 0,3–0,4 m och i djup mellan 0,1–0,3 m. I profil var

FIGUR 14 Benkam (F132) hittad i en av avfallsgroparna. Skala 1:1. Illustration: Anders Gutehall.

stolphålen antingen skålformade eller mer eller mindre U-formade. Vanligtvis saknade de stenskoning och hade en fyllning bestående av svartbrun till gråbrun sandig humus. I stolphålen A120, A162 och A166 påträffades träkolskoncentrationer som möjligen kan vara rester efter förkolnade eller svedda stolpar.

Till skillnad från den tidigare undersökta huskonstruktionen, vilken tedde sig tämligen "lättavläst" när alla stolphål väl exponerats, var det svårare att finna kopplingar bland dessa stolphål vilka snarast givit ett ostrukturerat intryck. Ett försök har dock gjorts att utifrån form, storlek, djup och profil se om det varit möjligt att spåra svåridentifierbara huskonstruktioner. Väl medveten om de källkritiska fallgroparna vad gäller exempelvis senare markarbetens inverkan på djup och profilform, har följande grupperingar gjorts:

- stolphålstyp A = A145, A148 och A155: 0,3–0,4 m i storlek 0,1–0,15 m djup och med plan botten och rektangulärt tvärsnitt. Dessa stolphål representerades av A145, A148 och A155 vilka låg i områdets östligaste del.

- stolphålstyp B = A126, A131, A138, A208, A211, A212, A214 och A217: 0,3–0,4 m i storlek, 0,1–0,15 m djupa och med skålformad profil. Dessa återfanns i områdets västra och centrala delar.

- stolphålstyp C = A127, A140, A156, A164, A166, A174, A180 och A185: 0,3–0,4 m i storlek, 0,15–0,2 m djupa och med mer eller mindre U-formad profil. Dessa låg både i den västra och den östra delen. Bland dessa stolphål avvek A166 från de övriga avseende fyllningen eftersom en koncentration med träkol påträffades i botten.

- stolphålstyp D = A162, A163, A167, A169 och A170: 0,3–0,4 m i storlek, 0,25–0,3 m djupa och med U-formad profil. Dessa stolphål skiljde sig från de övriga genom sin tydliga U-form och fyllningens rika innehåll av mindre sten och skärvsten. Samtliga stolphål låg inom en koncentrerad yta i den östra delen av undersökningsområdet. Här skulle stolphålen A163/A167 och A162/A169 kunna utgöra två bockar belägna med 2,5 meters mellanrum mellan varandra. Detta är dock osäkert med tanke på att stolphålen i respektive bock inte varit lika stora; A163 och A169 var 0,3 m stora och A167 och A162 0,4–0,45 m stora. A162 har skurit kokgropen A193.

- stolphålstyp E = A116, A122, A123, A183, A186 och A189: 0,35–0,45 m i storlek, 0,2–0,25 m djupa och med U-formad till skålformad profil. Samtliga stolphål var belägna i den västra delen av fältet. A189 har skurit härden A184.

- stolphålstyp F = A130 och A133: 0,45–0,55 m i storlek, 0,35

–0,45 m djupa och med karaktäristisk profil med raka sidor, i det närmaste skålformad botten med tendens till brätte. Dessa stolphål, belägna med 2 meters mellanrum i nordvästlig - sydostlig riktning, har genom sitt identiska och karaktäristiska utseende med största sannolikhet tillhört samma konstruktion.

Om denna konstruktion ingått i ett hus eller ej kan dock inte avgöras.

- övriga stolphål G = A120, A132, och A218. Dessa utmärktes av att de markant skiljde sig från de övriga. A 120 var cirka 0,4 meter i diameter och cirka 0,5 meter djup med sneda profilsidor och rundad botten. I nedre delen av stolphålen fanns en vertikalt stående cirka 0,2 meter stor sten. I botten fanns också en träkol-skoncentration som kan vara rester efter en förkolnad eller svedd stolpe. A 132 har en något märklig profil; till viss del påminnande om ett timglas. "Stolphålet" var cirka 0,3 meter i storlek och 0,3 meter djup med indragningar i mitten. Om detta är ett stolphål är det möjligt att en omstolpning skett vilken resulterat i den något märkliga profilen. Slutligen A218 som var 0,2 meter i storlek, 0,2 meter djup och med en spetsig profil. Denna anläggning är snarast att beteckna som ett påhål.

Fynd: stolphålen innehöll ett mycket begränsat fyndmaterial, i huvudsak obrända ben vilka påträffades i A132 (F159), A148 (F172), A156 (F168) och A167 (F157). Brända ben påträffades i anläggningarna A156 (F169), A170 (F134) och A189 (F145). Förutom ben påträffades bränd lera i A127 (F161) och A162 (F161). I A133 påträffades slutligen en hästkosöm (F216).

Brunn

I fältets västligaste del påträffades efter maskinavbaningen en 2,4 x 1,3 meter stor, oval stenpackning bestående av tätt liggande 0,1 –0,3 m stora stenar liggande i ett lager med brun, sandig humus. Vid den fortsatta undersökningen visade sig stenpackningen vara en stenfyllning i en anläggning som tolkats som en dagvattenbrunn. Denna brunn var 1,3 meter i ytan, 1,15 meter djup hade sluttande sidor och något oregelbunden botten. I profil kan brunnen närmast beskrivas som trattformad då den varit som bredast vid ytan och sedan successivt smalnat av. På 0,8 meters djup låg en 0,4 meter stor jordfast sten i den västra delen, och på denna nivå var brunnen cirka 0,75 meter bred. Öster om stenen hade brunnen grävts ner ytterligare.

Analyser

Osteologi

Den osteologiska analysen genomfördes av Leif Jonsson vid Arkeologisk Naturvetenskapligt Laboratorium, Institutionen för arkeologi, Göteborgs universitet (BILAGA 5). Benmaterialet omfattade drygt 300 benfragment och kom främst från slaktade husdjur. Husdjuren dominerades av nötkreatur, följda av får, svin och häst. Även ben från hund och höna påträffades. I benmaterialet hittades också, lite oväntat, ett lårbensfragment från människa (F69). Detta var ett lösfynd.

Makrofossilanalys

Makrofossilanalysen genomfördes av Roger Engelmark och Johan Linderholm vid Miljöarkeologiska Laboratoriet, Arkeologiska institutionen, Umeå Universitet (BILAGA 4).

Analysen pekar mot att korn är det dominerande sädeslaget, vilket är normalt under äldre järnålder, men även speltvete och havre framkom. Artsammansättningen av åkerogräsen visar på kraftig gödning. Vad gäller rumsuppdelningen i huset pekar ett högre antal sädeskorn i husets mitt på att detta kan ha varit köksdelen.

¹⁴C-analys

Dateringen med hjälp av ¹⁴C-analys genomfördes av två laboratorier: Göran Possnert vid Tandemlaboratoriet, Uppsala universitet och Beta Analytic Radiocarbon Dating Laboratory i Miami, Florida. Vad gäller resultatet av dessa analyser se respektive kapitel samt BILAGA 3.

Den förhistoriska bebyggelsen

Ser man till förhållandena på Visingsö är den förhistoriska bebyggelsen inte till närmelsevis så känd som den förhistoriska gravmiljön. Detta beror dels på att spåren efter boplatserna sällan syns ovan jord, dels på att Visingsö inte i någon högre grad blivit föremål för arkeologiska exploateringsundersökningar. Trots detta saknas inte teorier om var människorna kan ha bott och rent allmänt antar man att bebyggelsen legat i närheten av de stora gravfälten. Med tanke på att dessa ligger som ett pärlband utefter öns mittaxel, borde boplatserna finnas på ömse sidor om landkrönet innan marken börjar slutta ner mot Vätterns stränder.

I det följande görs ett försök att se om det utifrån arkeologiska undersökningar och kända fornlämningar är möjligt att spåra den äldsta bebyggelsen, och därmed få en bild av den förhistoriska bebyggelseutvecklingen på ön.

Stenålder

Inga boplatser är kända från stenåldern vilket dock inte behöver betyda att ön saknade en fast befolkning redan på denna tid. Här har till exempel lösfunna stenyxor av flinta och bergart påträffats i åkrarna mellan Grönstad och Näs, vilka kan härstamma från sönderplöjda boplatser eller gravar (Berg 1885:30 f). Indikationer på boplatser utgör också de hällkistor som funnits på ön av vilka den vid Busarp finns kvar idag. Även några av de högar större än 10 meter i diameter som allmänt antas vara från bronsåldern kan dölja hällkistor från den yngre stenåldern, cirka 2000 f.Kr. Med tanke på att dessa har en geografisk spridning mellan Näs och Avlösa, är det teoretiskt möjligt att det funnits en utspridd stenåldersbebyggelse inom detta område.

Bronsålder

Under loppet av bronsåldern, cirka 1800 f.Kr.–500 f.Kr. förefaller det som om stenåldersbebyggelsen konsoliderats, och att bebyggelsen bredd ut sig över ett större geografiskt område än tidigare. Förvisso har få föremål från bronsåldern hittats men däremot finns ett flertal fornlämningar som kan knytas till bronsålder. Vanligtvis räknas större högar än 10 meter till bronsåldern, och på ön finns också en annan typ av fornlämning som brukar tillskrivas bronsåldern, nämligen skärvstenshögar.

Ser man till läget för de större gravhögar ligger en koncentration i den uppodlade åkermarken öster om landkrönet mellan Näs och det södra gravfältet, samt på det södra gravfältet där den största högen mäter 28 meter i diameter. Denna utmärker sig inte enbart genom sin storlek utan också för att den hyser en jordkällare. Något öster om denna finns en nästan lika stor hög kallad Hagahögen.

Enstaka större gravhögar finns sedan upp mot det mellersta gravfältet, bland annat den ursprungligt cirka 30 meter i diameter stora Säldehög. Även på det mellersta gravfältet finns högar större än 10 meter, liksom de finns och har funnits mellan det mellersta- och det norra gravfältet. Några av öns största gravhögar lär dessutom ha funnits på det norra gravfältet av vilka idag endast ett fåtal finns kvar (a.a). De nordligast belägna kända gravhögar av bronsålderstyp finns idag mellan Kumlaby och Avlösa, cirka en kilometer nordost om kyrkan. Med reservation för att någon eller några av dessa gravhögar kan dölja hällkistor från yngre stenålder, antas de till övervägande delen spegla bronsåldersbebyggelsens utbredning, vilken i så fall haft en ungefärlig nord-sydlig utbredning mellan Näs och Avlösa.

Förutom de större gravhögar är också de fem eller möjligtvis sex skärvstenshögar på ön av stort intresse för diskussionen kring bronsålderns bebyggelse. Skärvstenshögar har antagligen kunnat fylla en rad olika funktioner, vilka avspeglas i fyndmaterialet och i de sammanhang som de påträffas. Som exempel kan nämnas att

skärvstenshögar bland annat tycks ha använts som begravningsplats eftersom människoben ibland hittats i dem (Lundqvist 1991:55 f). En vanlig tolkning är dock att de representerar spår efter permanenta boplatser med organiserad sophantering, företrädesvis från bronsåldern.

En av dessa skärvstenshögar var belägen i den södra delen av kronoparken, cirka en kilometer nordost om storhögarna vid det södra gravfältet. Av den ursprungligt cirka 13 meter i diameter stora skärvstenshögen återstår idag endast platsen där den legat, eftersom den totalundersökts i samband med en kurs i fältarkeologi under ett flertal år i huvudsak under 1980-talet.

Att denna skärvstenshög bland annat utnyttjats som "soptipp" visade förutom den stora mängden kasserade kokstenar också fyndmaterialet, vilket bland annat bestod av ett flertal löpare, en sprucken malsten, en halv skafthålsyxia samt ett flertal keramikskärvor. Bland skärvstenarna och de trasiga redskapen fanns också träkol som kunde datera anläggningen till yngre bronsålder, cirka 1000 f.Kr. (Löthman & Varenius 1987:91).

Ser man till de gravar som den undersökta skärvstenshögen samt övriga skärvstenshögar kan relateras till, ligger samtliga utom den nordligaste på en kilometers avstånd från Hagahögen och de andra gravhögarna på det södra gravfältet. Skärvstenshögen längst i norr ligger däremot omedelbart nordost om det mellersta gravfältet. Här skall också nämnas en av gravhögarna norr om Näs i den södra delen av ön. Det råder nämligen viss osäkerhet om denna är en gravhög eller inte eftersom den innehåller stora mängder skärvsten. Det kan alltså inte uteslutas att det rör sig om ytterligare en skärvstenshög, vilket i så fall skulle betyda att det idag finns fem stycken kvar på ön. Ifall den sist nämnda anläggningen är en skärvstenshög utgör den i så fall det sydligaste konkreta spåret efter en boplat, medan skärvstenshögen vid det mellersta gravfältet utgör det nordligaste.

När det gäller att få en uppfattning om bebyggelseutvecklingen utifrån gravar och skärvstenshögar, får man ha i åtanke att fler kan ha funnits men att de odlats bort. Detta förhållande gäller för övrigt rent allmänt i diskussionerna kring den förhistoriska bebyggelseutvecklingen på Visingsö. De fornlämningar vi studerar ligger idag i huvudsak inom den gamla kronoallmanningen som alltsedan medeltiden varit fredad från åkerbruk till förmån för bete (Lundqvist 1980). De gravar som anlagts på denna plats har därmed undgått ett öde som annars drabbat många av Visingsös fornlämningar, nämligen det att i jakten på ny odlingsmark ha blivit "planerade med marken".

Slutligen vad gäller genomgången av bronsålderns tänkbara bebyggelse tycks läget för de större högarna och skärvstenshögar bekräfta teorin om att boplatslämningar och gravar har anknytning till varandra, och att boplatserna i varje fall för bronsålderns del varit lokaliserade till de flackare delarna av landkrönet väster och öster

om gravfälten mellan Näs och Avlösa.

Äldre järnålder och folkvandringstid

Under loppet av den äldre- och mellersta järnåldern, cirka 500 f. Kr.–600 e.Kr. kan man utifrån fornlämningsbilden ana att en förändring skett vad gäller bebyggelsens utbredning, där bronsålderns mer utspridda bebyggelse börjat växa samman och förtätats inom vissa områden. Ser vi till ortnamnen på ön finns många byar med efterledet -inge, -stad, -lösa och -by till exempel Rökinge, Tunnerstad, Avlösa och Kumlaby.

Ortnamnsforskarna menar att dessa bynamn kan gå tillbaka till den äldre järnåldern (Lindqvist 1980:49 f) vilket kan tolkas som att det under denna tidsperiod utvecklats ett nytt bosättningsmönster, där tidigare spridda ensamgårdar samlats till mindre byenheter, kanske på grund av en utveckling mot ett allt mer intensivt utnyttjat landskap. Denna eventuellt äldsta bybildning överensstämmer dock inte med läget för dagens byar vilka troligtvis vuxit fram under loppet av vikingatid och tidig medeltid.

Lämnar man så ortnamnen för att istället se till de fasta fornlämningarna är det tydligt att fornlämningsbilden i bland annat övre Nissan- och Lagandalen under den aktuella perioden domineras av stengravar av typen domarringar och resta stenar. Ofta förekommer dessa i kombinationer med runda- och kvadratiska stensättningar. Av nämnda gravformer finns domarringar och resta stenar på Visingsö. Dessutom kanske några av treuddarna samt ett okänt antal runda stensättningar på gravfälten också kan dateras till denna tidsperiod.

De sydligast belägna stengravarna utgörs idag av delvis bevarade domarringar eller resta stenar liggande i några villaträdgårdar, cirka 800 meter norr om det södra gravfältet. En mindre gravgrupp om tre domarringar tillhör dessutom några av de nordligast kvarliggande fornlämningarna på ön. Domarringarna, eller rättare sagt det som återstår av dem ligger omedelbart vid strandbrinken söder om Avlösa, cirka en kilometer nordost om Kumlaby kyrka.

De flesta synliga äldre järnåldersgravarna är dock belägna på det mellersta gravfältet vilket utgör det mest varierade av öns gravfält om man ser till de olika gravtyperna. Förutom större- och mindre högar, runda stensättningar, skeppssättningar, långhögar och treuddar finns här en domarring och ett trettiotal resta stenar. En domarring finns också på det norra gravfältet medan det södra helt saknar stengravar. Däremot saknar det inte gravar från den äldre järnåldern. I samband med att några gravhögar undersöktes på 1960-talet påträffades nämligen 25 flatmarksgravar under de yngre högarna. Dessa utgjordes av brandgropar och innehöll bland annat lerkärl med brända ben, en brons Halsring med ändknoppar samt dräktnålar, så kallade fibulor av en speciell typ. Gravgåvornas sammansättning gjorde att detta gravfält kunde dateras till cirka 200 f.

Kr.–100 f.Kr. (Löthman & Varenius 1987:91).

Förekomsten av flatmarksgravar och flatmarksgravfält på Visingsö är mycket intressant. Dels visar det att antalet äldre järnåldersgravar är betydligt större än de som idag avtecknar sig ovan jord. Dels att Visingsö tillhört en kulturkrets eller influensområde med omedelbar kontaktyta mot i första hand bygderna runt Vättern. Från denna tid kan vi nämligen se hur liknande gravskick med liknande uppsättning av gravgåvor också förekommer i Västergötland och Östergötland (Frölund 1988:24). Förekomsten av stengravar visar också att Visingsö till fullo knyter an till den rika äldre järnåldersbygd, som utifrån fornlämningsbilden dominerat den nordvästra delen av länet (Löthman 1988:24).

Att vi har att göra med ett gravskick som inte syns ovan jord är viktigt utifrån diskussionerna kring var bebyggelsen legat, men också för uppfattningen om den äldre järnåldern och vad den inneburit för öns utveckling. Här skulle man något tillspetsat kunna säga att den äldre järnåldern kommit i kläm mellan bronsålderns- och den yngre järnålderns mer påtagliga lämningar, vilka till stor del skymmer sikten för den äldre järnåldern.

Om vi så skall omsätta de synliga och kända fornlämningarna till en bild av bebyggelsen är det flatmarksgravarna på det södra gravfältet som är de sydligast belägna, medan domarringarna vid Avlösa är de nordligaste. Änjo med reservation för bortodlingens effekter samt vetskapen om att oupptäckta gravar kan finnas under marken, skulle detta kunna tyda på en medveten sammandragning av bebyggelsen med tätare anknytning till gravfälten mitt på ön.

Kanske övergavs somliga av de äldre boplatserna till förmån för andra vilka istället kommit att utnyttjas mer intensivt. Möjligtvis är det en sådan utveckling som vi ser inom boplatsoområdet med den tidigare undersökta skärvstenshögen. I samband med dessa utgrävningar påträffades nämligen ett 40-tal andra boplatslämningar i form av härdar och enstaka stolphål efter hus. Några av dessa anläggningar har ¹⁴C-daterats till cirka 100 e.Kr.–500 e.Kr. (Uppgift från 1:e antikvarie Linnéa Varenius, Jönköpings läns museum).

Vad som kan ha förorsakat denna förändring är svårt att veta. Kanske kontakten med förfäderna, med ätten blev viktigare varför man eftersträvade en tätare rumslig koppling mellan boplatser och ättebackar. Kanske förorsakades den av en befolkningsökning vilken ökat trycket på de tillgängliga resurserna. Ett intensivare markutnyttjande kan därmed ha blivit följden där ny mark brutits samtidigt som tidigare ambulerande åkrar sammanslagits till större enheter, det vill säga en övergång mot ett slags ensädesbruk.

Att boplatser som börjat utnyttjas redan under bronsåldern kontinuerligt utnyttjats och troligtvis också expanderat visade också de undersökningar som gjorts av det troligtvis mycket omfattande boplatsoområdet vid Brahekyrkan. Den del av boplatserna som kom att beröras av den nya vägen har i huvudsak speglat en nyttjandefas

under den förra delen av den äldre järnåldern, vilken bland annat omfattat byggnation och bruk av ett större långhus, vilket sedermera flyttats under det första århundradet efter Kristi födelse.

Att hus förflyttas inom ett större boplatsoområde och att detta tycks ha varit vanligt under den äldre järnåldern har också kunnat beläggas vid undersökningar av andra boplatsoområden runt om i landet. En tolkning av detta är att den äldre järnålderns bosättningar i högre grad än den yngre legat på odlingsbar mark, och att det bland annat var behovet av mer åkermark eller ängsmark som drivit fram förändringarna (Göthberg 1995:102). Boplatserna vid Brahekyrkan har dock mer eller mindre kontinuerligt utnyttjats in i sen vikingatid/tidig medeltid, och inte övergått i åkermark förrän under sen historisk tid varför det förändrade husläget inom boplatserna på Visingsö bör ha haft andra orsaker.

Yngre järnålder

Den förhistoriska tidsperiod som starkast förknippas med Visingsö är den yngre järnåldern, cirka 600 e.Kr–1050 e.Kr. Det stora flertalet av de idag cirka 850 registrerade fornlämningarna som finns på ön kan dateras till denna tidsperiod; merparten dock då till vikingatiden, cirka 800 e.Kr–1050 e.Kr, av de undersökta gravarna att döma. Här skall man återigen ha i åtanke att ett flertal gravar odlats bort varför det reella antalet synliga gravar torde närma sig ett 1000-tal. Gravarna ligger med något enstaka undantag på de tre stora gravfälten, vilka en gång kan ha hört samman och i så fall utgjort ett av södra Sveriges största gravfält (Löthman & Varenius 1987:91).

Det stora antalet gravar tyder på att också den yngre järnåldern och i synnerhet då vikingatiden utgjort ett expansivt skede. Troligtvis intensifierades bebyggelsen ytterligare och en fortsatt befolkningsökning är trolig. Hur många människor som kan ha bott på ön under vikingatiden är dock svårt att säga. Under slutet av 1500-talet fanns 65 hushåll på ön. Om man räknar med att varje hushåll bestått av åtta personer, samt att det funnits ett antal egendomslösa, har folkmängden under medeltidens slut beräknats uppgå till 600–700 personer (Lindqvist 1980:50). Kanske skillnaden inte varit så stor om man förflyttar sig 500 år tillbaka i tiden?

Visingsös kontakter med bygderna runt Vättern har tidigare påtalats och den särpräglade roll som ön tycks ha haft under vikingatiden, åtminstone utifrån antalet fornlämningar att döma, har just med relationerna till en omvärld att göra. En transitohandelsplats på ön har föreslagits där varor från södra- respektive norra Vätterbygden kunnat omsättas, och sedan skeppats vidare till nya destinationsorter och marknader (Lindqvist 1980:26). Ö-läget i sig var dessutom av politiskt och administrativt intresse för den framväxande centralmakten, där Visingsö genom sitt strategiskt viktiga läge i Vättern kunnat utgöra hållpunkt för kontroll av Vätterregionen (Löthman

& Varenius 1987:92).

Lämnar man Visingsös betydelse i ett större perspektiv för att studera den kända bebyggelsen finns med undantag för de daterade kokgroparna och en härd vid Brahekyrkan, inga kända boplatser på ön från den yngre järnåldern. Man kan dock på goda grunder anta att de som etablerats inom öns centrala delar under bronsåldern, och som uppvisat kontinuitet in i äldre järnålder, också utnyttjats under den yngre järnåldern. Att gravfälten dessutom expanderat gör kopplingen mellan boplatser och begravningsplats än tydligare.

Detsamma kan sägas om de boplatser som bör ha funnits längre norrut, indikerade genom den större hög och de domarringar som ligger vid Avlösa. Här anlades också det minsta av öns ovan jord synliga gravfält bestående av 19 mindre högar. Dessa undersöktes 1917 och visade sig i huvudsak dölja brandgravar men också några skelettgravar. Fyndmaterialet i gravarna gjorde att de kunde dateras till 900-talet e.Kr. (Frölund 1988:11 f).

Troligtvis har gravfälten ända från sin första anläggningstid korresponderat mot bebyggelsen och gårdarna på ön. Att gravarna ligger där de ligger är knappast någon slump; dels utgör grusåsen de anlagts på öns högsta partier, dels utgör den öns sämsta åkermark. Rent naturligt har gravarna på så vis kommit att utgöra en slags uppdelning av den brukningsbara marken, och därigenom också fyllt funktionen av nord-sydlig ägo gräns mellan olika brukningsenheter (a a:38).

Den starka anknytningen mellan bebyggelsen och gravfälten tycks dock ha upphört under loppet av 1000-talet eller tidigt 1100-tal, då det förefaller som om de äldre bytomterna flyttats till mer centralt belägna platser inom resursområdena. Från att tidigare antagligen varit centralt belägna inom ägorna hamnade nu gravfälten mer i periferin av de brukade markerna. Att bebyggelselägena ändrades under denna tidsperiod kan bland annat ha berott på tvåsädets införande. Denna form av odlingsystem var mer brukningsintensivt än ensädet vilket kanske förändrade förutsättningarna för vilka boplatser som uppfattades som mest optimala (a a:38,43).

Orsakerna bakom denna jordbruksomläggning kan vara flera men en starkt bidragande orsak torde vara kungamaktens intressen på ön under vikingatidens slut, och medeltidens början. Under medeltiden ägde kungarna stora jordegendomar på ön där Husaby troligtvis fungerat som uppbördsgård och förvaltningsenhet för kronogodset. Under tidig medeltid spelade dessutom Visingsö en central roll för riksenandet, och den av kungamakten uppförda Näs borg gällde för att vara det starkaste fästet i riket. För att kunna hålla en fast besättning på borgen, vilket var förutsättningen för att kontrollera denna landsända, krävdes en lokal försörjning. Genom tvåsädets införande kunde andelen åkermark öka och därmed trygga försörjningen och kontrollen av området (a a:46 ff).

Den bebyggelseomläggning som inträffat under sen vikingatid

–tidig medeltid innebar att den bystruktur som vi idag ser på ön etablerades, och att dagens byar följdaktligen har ett medeltida ursprung. Denna bystruktur har sedan inte ändrats i någon nämnvärd grad; nya byar har till exempel inte tillkommit. Däremot kan enstaka gårdar ha flyttats ut från själva byarna (Lindqvist 1980:49).

Genomgången av kända fornlämningar och de boplatser som undersökts visar att boplatserna ligger på landkrönets mer flacka delar med anknytning till gravfälten. De skall därför sökas på ömse sidor om dessa, inom områden där de geologiska förhållandena kunnat erbjuda bästa möjliga dräneringsförhållanden. Här torde utsikterna att hitta oförstörda boplatser vara som störst i kronoparken, eftersom denna till skillnad från övriga Visingsö inte påverkats av det moderna jordbruket. De boplatser som etablerats centralt på ön förmodas i högre grad än övriga ha en platskontinuitet genom hela förhistorien.

En vidare utblick

I stycket om den äldre järnåldern påtalades att det flatmarksgravskick som kunnat beläggas på det södra- och det mellersta gravfältet, ansluter till liknande begravnings seder som varit rådande i bland annat Östergötland under samma tid, och att delar av fyndmaterialet från de undersökta gravarna på det södra gravfältet ansluter till former och typer som hittas i liknande gravar i Västergötland. Dessutom finns en omiskännlig länk till de rika stengravsmiljöer som i så hög grad präglar den äldre järnålderns fornlämningsbild i områdena runt Nissans- och Lagans övre dalgångar. Liknande fyndmaterial, gravtyper och begravningsklick tyder på att det funnits kontaktytor mellan dessa områden, och att de med Vättern som förenade länk kulturellt och inflytelsemässigt stått i förbindelse med varandra. Frågan är då om detta kulturella kontaktnät också kan spåras inom andra områden av den materiella kulturen? Finns till exempel något inom de undersökta boplatsoverområdena som tyder på vidare kontakter eller är skärvtenshögar och långhuset på Visingsö isolerade företeelser? Är det kanske trots allt så att Visingsö delvis utvecklats en regional särart, parallellt förekommande med de lämningar som vittnar om kontakter med fastlandet?

Börjar man med skärvtenshögar finns få kända på Smålandssidan men däremot på Kållandshalvön i Västergötland, och i ännu större utsträckning i Tåkernområdet i Östergötland. Dessa båda områden bär en mycket stark bronsåldersprägel genom förekomst av både hällristningar och av rösegravar respektive större gravhögar. Som vi tidigare kunnat se har fem eller möjligtvis sex skärvtenshögar funnits på ön. I Jönköpings län har hitills 8–10 skärvtenshögar registrerats (Löthman & Varenius 1987:62).

Skärvtenshögar i kombination med det stora antalet större gravhögar pekar därmed mot Östergötland som det mest betydande

influensområdet under bronsåldern, både vad gäller Visingsö och södra Vätterbygden. I en gravhög söder om Jönköping har dessutom några av länets få hällristningar påträffats, vilket ytterligare knyter dessa båda bronsåldersbygder till varandra (Löthman & Varenus 1987:88 f).

Här kan vi alltså inte se några tecken på att Visingsö utgjort en egen enklav i Vättern. Hur ser det då ut under den äldre järnåldern? Finns till exempel samma typ av hus som det som hittades på Visingsö i Västergötland, Östergötland eller övriga Småland? Från Kalmar län har endast ett fåtal huslämningar undersökts, bland annat i Törnsfalls socken där ett treskeppigt hus påträffades som daterats till bronsålder–äldre järnålder. Detta var dock av annan konstruktion än Visingsöhuset (Hus och Gård 1995:137. Databasnr 550). I övrigt finns några odaterade huslämningar som dock är så pass osäkra att de inte kunnat användas som jämförelsematerial (Muntlig uppgift från antikvarie Mats Blohmé, Kalmar läns museum).

I Kronobergs län undersöktes för ett par år sedan ett större boplatsoområde inom kv Boplatsen norr om Växjö. Av de drygt 1000 boplatlämningar som påträffades framträdde nio långhus vilka i huvudsak kunnat dateras till yngre bronsålder–folkvandringstid, cirka 1000 f.Kr–600 e.Kr. (Högrell & Skoglund 1996:16, 38). Inga av dem kunde dock liknas vid Visingsöhuset.

Från Västergötland saknas ett jämförande material medan läget för Östergötlands del är ljusare, där en rad större exploateringsundersökningar under senare år frambringat ett mycket intressant husmaterial från bland annat förromersk järnålder/romersk järnålder i Linköpings- och Norrköpingstrakten. Det som skiljer de östgötska husen från det på Visingsö är bland annat längden och de takbärande stolparnas placering.

I de påträffade husen från Östergötland utgjordes de takbärande stolparna vanligtvis av raka, parallellt liggande stolphålsrader där mittskeppet haft ungefär samma bredd genom hela huset. Det som förenar är förutom åldern att huskonstruktionerna varit balanserade eller något underbalanserade, det vill säga mittskeppet har upptagit drygt 40–50 % av husets totala bredd.

Taket bars upp av ett flertal relativt tätt stående bockar vilket skiljer dem något från Visingsöhuset. I de fall en rumsindelning kunnat beläggas har denna bestått av bostadsdel, ingångsrum och fåhusdel där bostadsdelen ömsom kunnat ligga i den västra delen av huset, ömsom i den östra (Larsson 1995:52 ff).

Av de anförda exemplen kan vi se att vissa gemensamma drag som till exempel ålder, tendens till underbalanserade konstruktioner och i viss mån rumsindelning förenat husen från Östergötland med det från Visingsö. Skall man hitta tydligare paralleller vad gäller husets utformning måste man dock söka sig ytterligare en bit norrut, nämligen till Mälardalen där hus liknande de från våra trakter undersökts i Södermanland, Uppland och Västmanland.

I detta fallet gäller det i huvudsak underbalanserade hus daterade till förromersk järnålder–romersk järnålder med konvexa stolphålsrader där husen varit smalare vid gavlarna för att öka i bredd mot mitten, och där rumsindelning och bockarnas placering kunnat liknas vid de i huset från Visingsö. Likt huset på Visingsö har det också visat sig att stolpparen i en del hus stått skevt i förhållande till längdaxeln, och att det dessutom är relativt vanligt att extra stolpar kunnat ingå i huskonstruktionerna (Göthberg 1995:70 ff).

Bland de undersökta boplotsområdena i Mälardalen är särskilt ett vid Lunda i Badelunda socken i Västmanland av stort intresse, eftersom det på denna plats påträffades hus från förromersk järnålder–romersk järnålder vilka uppvisat många drag som kan liknas vid huskonstruktionen från Visingsö. Här skall särskilt ett hus framhållas vilket var cirka 28 meter långt, 8,5 meter brett och med konvexa stolphålsrader. Likt huset på Visingsö varierade mittskeppets bredd mellan 2–4 meter. Vägglinjen har varit rak eller möjligtvis något svängd där en antydning till ingång fanns i söder. Avståndet mellan spannen varierade men de flesta bockarna stod mycket tätt. Detta kan möjligen förklaras av att huset byggts om och att äldre bockar bytts ut mot nya. Liksom i huset på Visingsö låg den enda härden i husets västra del (Holm, Wilson & Aspeborg 1994:38,77).

Att Visingsöhuset till sin konstruktion närmast varit att likna vid hus påträffade i Mälardalen, betyder för den skull inte att Östergötland som huvudsakligt influensområde spelat ut sin roll till förmån för Mälardalen. Detta förefaller inte rimligt när man betänker att den yngre järnålderns gravskick på Visingsö har sin motsvarighet i Östergötland, och att hållarna till de Eskilstunakistor som hittas vid Kumlaby kyrka också har motsvarigheter i Östergötland (Lindqvist 1980:27). Dessutom har Alvastrabygden och Visingsö under tidig medeltid varit intimt förbundna med varandra genom Sverkersätens olika företrädare. Det troligaste när det gäller en jämförelse av husmaterialet mellan Visingsö och Östergötland är att hus liknade det från Visingsö också finns i Östergötland, men att tydliga paralleller ännu saknas. Ett par hus från förromersk järnålder–romersk järnålder i Östergötland som uppvisar vissa konstruktionsmässiga likheter med huset på Visingsö har dels undersökts vid Tornby i Linköpings stad (Hus och Gård 1995:172. Databasnr 19) dels i Hulje väster om Mjölby (Carlsson, Kaliff, Molin, Molin & Sundberg 1997:23 ff). Man får också ta med i beräkningen att samtida hus till storlek och konstruktion kunnat variera från plats till plats, beroende på bland annat materialtillgång, skiftande funktioner, regionala variationer och på skiftande idéer om vad huset tänkts representera. I detta fallet kan val av huskonstruktion på Visingsö och Sävsjö ses som lokala uttryck för hur man velat ha sina hus eller fungerat som statusmarkering, snarare än som uttryck för regional- eller kulturell särart.

Att Visingsös insulära läge inte givit upphov till särdrag i den materiella kulturen fråntar för den skull inte ön dess speciella betydelse. Tvärtom har människorna på Visingsö genom ö-läget och med Vättern som kommunikationsled, både varit mottagare och förmedlare av de kulturella strömningar som nått och utvecklats runt Vätterregionen under förhistorisk tid och medeltid.

Ett hus med utsikt

I diskussioner kring hus och gårdslägen framhålls ofta naturtopografiska förhållanden som terrängläge, tillgång till vatten, dräneringsförhållanden och närhet till produktionsmarker som bebyggelsegrundande orsaker. I en tidigare artikel om Visingsöundersökningarna har jag diskuterat boplatsens lokalisering utifrån liknande tankegångar, även om andra aspekter också antyds (Jansson 1997:89f). Att omgivande naturmiljö haft betydelse för boplatsetablering behöver inte ifrågasättas; däremot att inte fler ställningtaganden diskuteras. Detta påtalas av Kyhlberg som menar att en ensidig fokusering på yttre naturbetingelser lätt får till följd att perspektiven på medvetet agerande människor förbises liksom att deras val är kulturellt och ideologiskt betingade (Kyhlberg 1995:180). Människans val av boplatsläge och gårdsformning har i lika hög grad kunnat styrats av samhällsställning identitetskänsla, ideologiska och symboliska värderingar som av naturbetingade och funktionella. Större mångsidighet bör därför präglade föreställningarna om dåtidsmänniskornas val och vad det representerat.

Med detta för ögonen skall Visingsöhuset och platsen för det belysas från andra synfallsvinklar än tidigare med utgångspunkt i husets utformning och dess lokalisering. Vad huset anbelangar kan det genom sin längd betraktas som ett speciellt hus. Visserligen vet vi inte hur långhusen på Visingsö var utformade under övergångstiden mellan förromersk järnålder/romerisk järnålder, men en normal gård har knappast haft dessa dimensioner. Ser man till längden hos andra undersökta hus från samma tidsperiod överstiger de vanligtvis inte 20–25 meter. (Björhem& Sävestad 1993:310f, Tesch 1993:174, Borna-Ahlkvist 1998:43). Vid sidan av dessa fanns också betydligt längre hus vilka var 30–50 meter långa. Skillnaden i storlek anses bero på att de sociala skillnader som fanns i samhället också visat sig i huskonstruktionerna. Att hus från äldre järnålder varierat i längd har konstateras vid ett flertal större boplatundersökningar, till exempel Pryssgården där det undersökta husmaterialet visat att det i varje järnåldersperiod existerat ett par hus som var större än de andra (Borna-Ahlkvist 1998:43).

Förutom husstorlek är också utformning (hallbyggnad) och aktiviteter knutna till huset (handel, hantverk, samråd) kriterier för tolkningar av hus som sociala markörer (Andersson 1994:21). Till detta skall också läggas valet av plats.

Relationen mellan plats och monument har diskuterats av flera forskare och många menar att gravar kan ha anlagts på utvalda platser av särskild betydelse; platser som var utmärkande i terrängen eller för att vissa händelser förknippats med dem. Platsen var ett "kraftfält" som gav graven dubbel laddning.

Liknande tankegångar framförs av Tilley som också ser människans rörelse i landskapet och relationer till andra element som platskonstituerade: "The importance and significance of a place can only be appreciated as a part of movement from and to it in relation to others, and the act of moving may be as important as that of arriving. The path may be a symbol not only of interconnectedness and social relations but of movement through life." (Tilley 1994:31).

Om kriterierna husstorlek, aktiviteter och plats omsätts till förhållandena på Visingsö kan det påträffade långhuset tolkas som en stormansgård. Det som talar för det är främst husets storlek och val av plats. Till att börja med huset antas det vara större än genomsnittet. Däremot kan inte huskonstruktionen som sådan användas som argument för en storgård annat än indirekt då den bärande stommen slukat stora mängder timmer, något som antagligen var en bristvara på ön. Ett överdådigt utnyttjande av begränsade resurser kan i sig vara statusskapande och också tyda på att den som kontrollerat gården haft tillgångar på fastlandssidan, eller i varje fall möjlighet att hämta virke därifrån.

Ser man till husets rumsindelning har inga särskilda aktiviteter spårats annat än att eldstad och makrofossilanalys visat på en trolig köksdel i mitten på huset. Huset bör dock ha haft flera rum och kanske även loft som möjliggjort ett multifunktionellt utnyttjande av långhusets rumsytor.

Inte heller utanför huset kunde särskilda aktiviteter urskiljas. Fler-talet härdar var yngre än huset och gårdens eget aktivitetsområde beläget utanför undersökningsområdet. För att om möjligt spåra boplatzakiviteter fingrövdes delar av kulturlagret, dock utan att sådana påträffades. Det som talar för att betrakta huset som en stormansgård är förutom husstorlek därför platsen där det anlagts.

För att återknyta till tidigare resonemang blir en plats, när den utmärker sig och representerar något utöver det vanliga, betydelsebärande. Naturformationer skapar platser, gångna händelser likaså. Till dessa knyts sägner och berättelser, platsen mytifieras och blir en del av det kulturella landskapet där utnyttjandet av platser blir ett manifest. Den plats där Visingsöhuset låg antas vara en sådan plats. Vad som konstituerat platsen vet vi inte annat än gårdens etablering som föregåtts av äldre aktiviteter på platsen. Bland annat hittades en bronssyl i en härd daterad till yngre bronsålder/förromersk järnålder. En faktor som säkert var viktig var kontakten med Vättern och det öppna läget mot Grännasidan. Antar man att den huvudsakliga sjöförbindelsen med fastlandet var på ungefär samma plats som nu, det vill säga vid nuvarande hamnen, har de människor som kom

från sjösidan på långt håll kunnat se gården torna upp sig precis där sjöbranten övergått i landkrönet. Man kan vidare tänka vilket intryck huset bör ha gjort då man gående från stranden närmat sig det. Höjdskillnaden mellan strand och krön är cirka 25 meter vilket gav huset ett monumentalt läge då det befann sig betydligt högre i terrängen än de besökare som närmat sig från stranden. Detta återspeglar Tillys tankar att människors rörelsemönster till något och från något är betydelsefulla för platsens skapelse vilket i sin tur kan ligga till grund för uppförande av monument av olika slag. Vetskapen om huset och den som bodde där, synen av huset från sjön, det successiva närmandet och slutligen färden upp mot det är alltså att se som skiftande värderingsgrader i rummet. Förändringar i rörelse markerar förskjutning i status. Platsens ursprungliga egenkap av plats har därmed utnyttjas och förstärkts i det att rörelsen mot platsen/gården blivit ett sätt att markera gårdens dignitet och ägarens roll. Denne å sin sida har naturligtvis haft intresse av kontrollen mot Vättern och de människor som kom och de aktiviteter som försigått vid stranden till exempel fiske, handel och inte minst nyheter. Möjligen var läget också styrt av vad som fanns på motsvarande sida på Grännalandet. Kanske det också fanns en person som man ville markera sig mot, att vetskapen om vad som fanns på andra sidan också varit en anledning till både val av plats och gårdens utformning.

Förflyttar man sig längre fram i horisonten ser vi ett flertal exempel på att denna del av Visingsö kanske haft en särställning gentemot övriga ön vad gäller maktmanifestationer i rummet och behov av att visa status. I Brahekyrkans torn, det vill säga tornet till Ströja medeltida kyrka finns en emporievåning, vilket tagits som intäkt på att en högre dignitär var kyrkans byggherre. Traditionellt tillskrivs uppförandet av Ströja kyrka Karl Sverkersson eller möjligen hans far Sverker den äldre (Lindqvist 1980:44f). Den östgötska sverkerätten hade stora jordegendomar på ön och Visingö intog en maktmanifestation och att det blev just på denna plats är inte att förvåna. Innan den romanska stenkyrkan byggdes stod troligtvis en äldre träkyrka på platsen. Inga spår efter en sådan har hittats men under gravgrävning på kyrkogården nordost om Brahekyrkan påträffades en bemålad och drakslingeförsedd gavehäll till en Eskilstunakista. Det visar att en tidig kristen kyrkogård troligen funnits på platsen. Det leder i sin tur till möjligheterna av en vikingatida storgård i området då de första kyrkorna och kyrkogårdarna anlades på marker donerade av stormän eller kungar. Dessutom fanns en Husaby på ön som också kan ha legat i närheten. Från senare tid ligger Visingsborg nere vid hamnen som en manifestation av Per Brahe den yngres upphöjelse till greve, och till att ha blivit en av rikets mäktigaste män. Även Magnus Brahes ombyggnation av medeltidskyrkan Ströja till ett barocktempel är utslag av hur makten synliggjorts i rummet.

Brahekyrkan, Visingsborg, Ströja kyrka, Husaby och gavelhällen är lämningar där varje lämning blir en referens till något förutvarande, en återcitering och betydelsen av att markera platsen. Som jag ser det utgör de sammantaget återklanger av den stormanagård som antas ha legat där för runt 2000 år sedan.

Fynd

Se respektive kapitel samt fyndtabellen i BILAGA 2.

Sammanfattning

Med anledning av planerna på att förändra sträckningen för länsväg 1001 vid Brahekyrkan på Visingsö samt att anlägga en parkeringsplats har Jönköpings läns museum genomfört antikvariska insatser i berört område. Två förundersökningar och två arkeologiska undersökningar utfördes under tiden augusti 1995 till maj 1996.

Utmed själva vägsträckningen framkom en boplatssyta med drygt 90 anläggningar, till största delen härदार men också stolphål, kokgropar och boplatsgropar. Fläckvis fanns också ett tunt kulturlager på boplatssytan. De stolphål som påträffades bildade spåren efter ett 34 meter långt och 5 till 8 meter brett långhus, något konvext till formen. Platsen har utnyttjats under flera tillfällen men med en tyngdpunkt på förromersk och romersk järnålder. Själva huset daterades till tiden runt Kristi födelse. Fyndmaterialet bestod av keramik, en flintaborr/eldslagningsflinta, ett bryne, en malsten, en bronssyl, djurben samt bränd lera.

På platsen för parkeringsplatsen påträffades ett 100-tal boplatslämningar främst i form av stolphål, härदार, kokgropar och boplatsgropar, men också en brunn. Detta boplatssområde var något yngre och daterades till vikingatid och tidig medeltid. Fynden bestod bland annat av kamfragment, keramik, vävtyngder och en slipsten.

Förutom dessa ytor gjordes också en schaktkontroll i samband med att vägen väster om Brahekyrkan skulle sänkas. Där påträffades resterna efter en äldre mur, under den befintliga kyrkogårdsmuren.

Administrativa uppgifter

FU och UN Husområdet

Länsstyrelsens tillstånd: 220-7900-95 och 220-9352-95
 Jönköpings läns museums dnr: 446/95 och 507/95
 Fältpersonal: Agneta Gustafsson, Anders Gutehall, Kristina Jansson, Egil Aas och Mikael Nordström
 Fältarbetstid: 1995-08-07–1995-09-09
 Koordinater: X 6435480 Y 1413610
 Undersökningsyta: 1 700 m² och 1 600 m²

FU och UN P-platsen

Länsstyrelsens tillstånd: 220-9352-95
 Jönköpings läns museums dnr: 688/95 och 79/96
 Fältpersonal: Berith Enbäck, Agneta Gustafsson, Anders Gutehall, Kristina Jansson och Mikael Nordström
 Fältarbetstid: 1995-11-08–1995-11-29 och 1996-04-29–1996-05-17
 Koordinater: X 6435450 Y 1413600
 Undersökningsyta: 420 m²
 Beställare: Vägverket, Region Sydöst
 Rapportansvarig: Kristina Jansson
 Fältansvarig: Kristina Jansson
 Teknisk inmätning: Lars-Åke Karlsson
 Län: Jönköpings län
 Kommun: Jönköpings kommun
 Socken: Visingsö socken
 Fastighetsbeteckning: Visingsborg 3:1
 Belägenhet: Ekonomiska kartans blad Visingsö 7E 7c
 Fornlämningsnummer: RAÅ 122
 Fornlämningstyp: Boplats
 Tidsperiod: Järnålder
 Fynd nr: 1-219
 Tidigare undersökningar: AU 319/94

Dokumentationsmaterialet förvaras i Jönköpings läns museums arkiv.

Referenser

Tryckta källor

- Allvin, J. 1993. Lundström, S. (red). *Beskrifning öfver Wista härad uti Jönköpings län*. Nr 4 Stiftelsen Gränna Museernas Skriftserie. Jönköping.
- Andersson, K. 1994. *Arkeologi på väg. Undersökningar för E18 i Tibble: bebyggelse och gravar i norra Trögden*. Arkeologisk rapport 1994:52. Riksantikvarieämbetet. Uppsala
- Areslätt, T. 1988. Stenfyndet på Brahekyrkans kyrkogård. *Visingsö församlingskrönika. Advent 1987–Advent 1988*. Visingsö.
- Berg, W. 1885. *Visingsö jemte anteckningar om Visingsborgs grevskap*. Göteborg.
- Björnhem, N. & Säfvestad, U. 1993. *Fosie IV. Bebyggelsen under brons- och järnålder*. Malmöfynd 6. Malmö Museer. Malmö.
- Borna-Ahlkvist, H. 1988. Gruppering av olika hustyper i Pryssgården. I: Borna-Ahlkvist, H., Lindgren-Hertz, L. & Stålbom, U. (red). *Pryssgården från stenålder till medeltid. Arkeologisk slutundersökning, raå 166 och 167, Östra Eneby socken, Norrköpings kommun, Östergötland*. Arkeologisk rapport 1998:13. Riksantikvarieämbetet. Linköping.
- Carlsson, T., Kaliff, A., Molin, A., Molin, F. & Sundberg, K. 1997. *Hulje - Boplats, skärusten och gravar. E4-syd RAÄ 89, Högsby socken samt RAÄ 234–236 och RAÄ 246. Mjölby socken, Östergötland*. Linköping.
- Claesson, C. 1938. *Äldre litteratur rörande Jönköpings läns fasta fornminnen. MNSF XI*.
- Danielsson, J. M. 1929. *Kumlaby kyrka och kyrkogård på Visingsö. Historik och beskrivning*. Växjö.
- Eskildsen, L. 1979. Jordovne. *Skalk*. Højbjerg.
- Frölund, P. 1988. *Visingsö*. C-uppsats. Arkeologiska institutionen, Uppsala universitet. Uppsala.
- Göthberg, H. 1995. Huskronologi i Mälardalen, på Gotland och Öland under sten-, brons- och järnålder. I: Göthberg, H., Kylberg, O. & Vinberg, A. (red). *Hus & gård. Artikeldel. Hus och gård i det förurbana samhället*. Rapport från ett sektorsforskningsprojekt vid Riksantikvarieämbetet. Skrifter nr 14. Stockholm.
- Holm, J., Wilson, L. & Aspenborg, H. 1994. *Järnåldersbyn vid Stenåldersgatan i Västerås. Arkeologisk undersökning av en boplats, RAÄ 851, i Lunda, Badelunda socken, Västmanland*. Arkeologisk rapport 1993:7. Riksantikvarieämbetet. Stockholm.
- Hjort, I. 1987. Naturen på Småländska höglandets hjässa. I: Rydén, J. (red). *Jönköpings läns historia*. Småländska kulturbilder 1986-87. Meddelanden från Jönköpings läns hembygdsförbund och stiftelsen Jönköpings läns museum LVIII. Jönköping.
- Hus & gård. 1995. I: Göthberg, H., Kyhlberg, O. & Vinberg, A. (red). *Hus & gård i det förurbana samhället. Rapport från ett sektorsforskningsprojekt vid Riksantikvarieämbetet*. Katalogdel. Riksantikvarieämbetet. Arkeologiska undersökningar. Skrifter nr 13. Stockholm.

- Högrell, L. & Skoglund, P. 1996. *Boplatsen i kv Boplatsen. En småländsk boplats från bronsålder och äldre järnålder. Hovshaga. Växjö socken. Arkeologisk rapport 1996:8.* Smålands museum. Växjö.
- Israelsson, I. 1990. *Mat på forntida vis: idé- och receptsamling.* Stadsantikvariska avdelningen. Malmö museer. Malmö.
- Jansson, K. 1995. *Arkeologisk utredning, etapp 2. Ombyggnad av länsväg 1001 vid Brahekyrkan. Visingsö socken, Jönköpings kommun.* Arkeologisk rapport 1995:12. Jönköpings läns museum. Jönköping.
- 1997. Huset vid vägens ände - ett långhus och boplatsoområde från järnåldern på Visingsö. I: Nordström, M. & Varenius, L. (red). *Det nära förflutna - om arkeologi i Jönköpings län.* Småländska kulturbilder 1997. Meddelanden från Jönköpings läns hembygdsförbund och stiftelsen Jönköpings läns museum LXVII. Jönköping.
- 2005. *Gravplatsen en trappa ner. Tolv gravar och en guldgubbe påträffade i Brahekyrkans kor inför byggnation av en brandutrymningsstrappa.* Arkeologisk rapport 2005:41. Jönköpings läns museum. Jönköping.
- Kaliff, A. 1997. *Grav och kultplats. Eskatologiska föreställningar under yngre bronsålder och äldre järnålder i Östergötland.* Aun 24. Uppsala.
- Kilander, S. 1991. Claesson, A M. (red). *J A Gyllenbaals resa till Visingsö 1775.* Jönköpings läns museum. Jönköping.
- Kyhlberg, O. 1995. Epilog och vision. I: Göthberg, H., Kyhlberg, O. & Vinberg, A. (red). *Hus & gård i det förurbana samhället. Rapport från ett sektorsforskningsprojekt vid Riksantikvarieämbetet.* Artiklar. Riksantikvarieämbetet. Arkeologiska undersökningar. Skrifter nr 14. Stockholm.
- Larsson, M. 1995. Huskronologi i Mälardalen. I: Göthberg, H., Kyhlberg, O. & Vinberg, A. (red) *Hus & gård i det förurbana samhället. Rapport från ett sektorsforskningsprojekt vid Riksantikvarieämbetet.* Artiklar. Riksantikvarieämbetet. Arkeologiska undersökningar. Skrifter nr 14. Stockholm.
- Lindqvist, G. 1980. Förhistorisk tid-1523. I: Grennfelt, T., Kraft, S., Lindqvist, G & Rydén, J. (red). *Gränna-Visingsö historia.* Stockholm.
- Linné, C von. 1741. Linné om Småland. *Öländska, Gotländska resan och Skånska resan.* Faksimilie av Smålands-Posten, utgåva 1935.
- Lundqvist, L. 1991. Undersökta skärvstenhögar i Västsverige. T. Andrae (red). *Arkeologi i Sverige, ny följd 1.* Riksantikvarieämbetet. Stockholm.
- Lönnberg, E. (red) 1942. *Den första fornminnesinventeringen i Jönköpings län. Prästerskapets rannsakingar om gamle antikviteter och monumenter åren 1667-1690.* Meddelanden från Norra Smålands fornminnes- och Jönköpings läns hembygdsförbund XV. Jönköping.
- Löthman, L. & Varenius, B. 1987. Förhistorien. Ryden, J. (red). *Jönköpings läns historia.* Småländska kulturbilder 1986-1987. Meddelanden från Jönköpings läns hembygdsförbund och stiftelsen Jönköpings läns museum LVIII. Jönköping.
- Löthman, L. 1988. Förhistoriska lämningar. *Bebyggelse och kulturlandskap. Småländska kulturbilder 1988.* Jönköping.

- Sjöborg, N. H. 1830 *Samlingar för nordens fornälskare*. Tredje tomen. Stockholm.
- Sahlgren, J. 1959. *Namn och bygd. Tidskrift för nordisk ortnamnsforskning*. Uppsala.
- Tesch, S. 1993. *Houses, Farmsteads, and Long-term Change. A Regional Study of Prehistoric Settlements in the Köpinge Area, in Scania, Southern Sweden*. Department of Archaeology, Uppsala University. Uppsala.
- Tilley, C. 1994. *A Phenomenology of Landscape. Places, Paths and Monuments*. Oxford/Providence.
- Ulväng, G. 1992. *Mälardalens hustyper. En studie av hustyper i Mälardalen under sten, brons och järnålder*. C-uppsats. Uppsala universitet. Uppsala.
- Varenius, L. 1994. *Arkeologisk utredning etapp 1. Ombyggnad av länsväg 1001 vid Brabekyrkan. Visingsö socken, Jönköpings kommun*. Arkeologisk rapport 1994:14. Jönköpings läns museum. Jönköping.
- Waldermansson, D. 1984. Jönköpingstraktens landformer. I Lindqvist, G. (red). *Före Jönköping*. Smäländska kulturbilder 1983. Meddelanden från Jönköpings läns hembygdsförbund och stiftelsen Jönköpings läns museum LV. Jönköping.
- Wilstadius, P. 1947. *Brabekolans på Visingsö matrikel 1636–1816*. Näs-sjö.
- Ödeén, A. 2008. ”i Kyrkan, där stark svamp från söndag till söndag upp-växer”. *Arkeologisk för- och slutundersökning inför markangrepp i samband med klimatförbättrande åtgärder i Brabekyrkan*. Arkeologisk rapport 2008:06. Jönköpings läns museum. Jönköping.
- 2009. *Husen i Rökinge. Arkeologisk undersökning inför planerad husbyggnation på fastigheterna Rökinge 15:17–18 och inom RAÄ 156*. Arkeologisk rapport 2009:30. Jönköpings läns museum. Jönköping.

Otryckta källor

- Claesson, C. *Fasta fornlämningar i Visingsö socken*. Jönköpings läns museums arkiv 1933. Jönköping.
- Enquist, A. *Undersökningar av fasta fornlämningar å Tunnersta Skattegårds-egor, Visingsö*. Opublicerat manuskript 1917. Jönköpings läns museum. Jönköping.
- Jankavs, P. *Jönköping kn. Visingsö sn. Vallby Raä 106*. Arkeologikurs. Opublicerat manuskript 1977. Göteborg.
- Jonsson, L. *Jönköpings kn, Visingsö sn, Vallby Raä 106. Osteologisk analys*. Opublicerat manuskript 1979. Jönköpings läns museum. Jönköping.
- Tomtlund, J-E. *Rapport över den inledande provundersökningen av Vallby*. Opublicerat manuskript 1976. Jönköpings läns museum. Jönköping.
- Westlund, P-O. *Rapport över restaurering av hällkistan, RAÄ 48*. Jönköpings läns museum 1932. Jönköping.

Muntliga källor

- Agertz, J. Ortnamnsforskare. Jönköpings läns museum.

Blohmé, M. Antikvarie. Kalmar läns museum.

Varenius, L. 1:e antikvarie. Jönköpings läns museum.

Arkiv

Jönköpings läns museums arkiv. Jönköping.

ANLÄGGNINGSBESKRIVNINGAR

A1 Härd. Belägenhet: x84775,25 y46473,75. Nivå: +112,40/+112,21.

I det närmaste oval, 1,4 x 1,5 m stor och 0,2 m djup.

I ytan var ett ca 30-tal skärviga samt skörbrända stenar synliga.

Fyllning: Svartgrå sandig humus, inslag av grå/vit lera, kol, sot samt ett 60-tal skärviga stenar å 0,1 - 0,3 m stora. I de yttre kanterna av härden framkom större bitar av förkolnade träbitar.

Bottenprofil: Plan.

Fynd: F12 Br ben, F43 Br lera och F97 Ben.

A2 Härdgrop. Belägenhet: x84767,00 y46459,00. Nivå: +112,53/+112,39.

Något rektangulär med rundade hörn, 2,0 x 3,0 m stor och 0,16 m djup.

I ytan syntes ett större antal skärvsten. Anläggningen framkom i kulturlagret.

Fyllning: Det övre skiktet utgjordes av lerig, humusblandad grusavsättning med inslag av bränd lera och en större mängd skärvsten, ca 100 - 150 st, 0,05 - 0,25 m stora.

I botten av anläggningen framkom ett lager bestående av träkol och sotig humus.

De större skärvstenarna framkom i anläggningens botten samt utmed dess sidor.

I den nordöstra delen av anläggningen framkom en oval nedgrävningskant 0,75 x 1,25 m stor och 0,04 m djup. Denna var fylld med kol, skärvstenar och som utgjorde rester efter en äldre härd, A3, som överlagrats av A2.

Bottenprofil: Plan.

Fynd: F11 Br lera och F104 Br lera.

A3 Härd.

Se ovan.

Fynd: F100 Br ben.

A4 Härdrest. Belägenhet: x84776,50 y46455,75. Nivå: +112,41/+112,31.

I det närmaste oval, 0,45 x 0,6 m stor och 0,1 m djup.

I ytan syntes ett 10 - tal skärviga stenar, 0,1-0,15 m stora. Anläggningen framkom i kulturlagret.

Fyllning: Gråaktig sandig humus med inslag av lera därunder grågul lera med inslag av grus.

Bottenprofil: Plan.

Fynd: F10 Br lera.

A5 Härd. Belägenhet: x84774,75 y46455,5. Nivå: +112,42/+112,28.

Ogelbunden, 0,6 x 0,8 m stor och 0,16 m djup.

Ca 15 skärviga stenar synlig i ytan.

Fyllning: Gråsvart sandig humus, 0,14 m djupt därunder grå lera. Fåtal skärviga stenar i fyllningen, 0,1 - 0,2 m stora.

Bottenprofil: Plan.

Fynd: Löpare

A6 Härd. Belägenhet: x84775,50 y46452,00. Nivå: +112,67/+112,53.

Oregelbunden oval, 0,8 x 1,1 m stor och 0,12 m djup.

I ytan syntes ett fåtal skärviga stenar, 0,07 x 0,1 m stora.

Fyllning: Lerig humus med inslag av grus.

Bottenprofil: Plan.

Inga fynd.

A7 Stolphål. Belägenhet: Nivå: +112,36.

Oval, 0,35 m stor.

A8 Stolphål. Belägenhet: x84780,27 y46452,66. Nivå: +112,39/+112,20.
Rund, 0,4 m i diameter och 0,19 m djup.
Anläggningen framträdde i steril nivå.
Fyllning: Svartgrå humus med inslag av grus och sten, 0,05 - 0,15 m stora.
Bottenprofil: Skålformad.
Inga fynd.

A9 Härdrest. Belägenhet x84775,90 y46450,85. Nivå: +112,62/+112,58.
Oval, 0,4 x 0,55 m stor och 0,04 m djup.
I ytan syntes spridda skärvstenar, mindre än 0,1 m.
Fyllning: Svart sotig humus med inslag av kol, sot och skärvstenar.
Bottenprofil: Plan.
Fynd: F72 Tand.

A10 Härd. Belägenhet: x84782 y46444. Nivå: + 112,66/+112,44.
Oval, 1,5 x 1,85 m stor och 0,22 m djup.
I ytan syntes en större mängd skärvsten 0,05 - 0,25 m stora.
Fyllning: Gråsvart sandig humus med inslag av grus, sot och kol.
I botten av härden framkom ett kolskikt.
Bottenprofil: Plan.
Fynd: F44 Ben och F118 Br ben.

A11 Utgå:

A12 Utgå:

A13 Stolphål. Belägenhet: x84781,40 y46450,50. Nivå: +112,56/+112,34.
Oregelbundet oval, 0,35 x 0,4 m stor och 0,22 m djup.
I ytan var ett 10-tal skärvida stenar synliga, 0,07 - 0,1 m stora.
Fyllning: Brun sandig humus med inslag av kol och skärvsten, ca 0,1 m stora.
Bottenprofil: U-formad.
Inga fynd.

A14 Härd. Belägenhet: x84782,50 y46452. Nivå: +112,70/+112,53.
Oval, 0,7 x 1,0 m stor och 0,3 m djup.
I ytan var 16 skärvida stenar synliga, 0,05 - 0,15 m stora.
Fyllning: Svartgrå sandig humus med inslag av kol och skörbränd sten.
Bottenprofil: Spetsig.
Inga fynd.

A15 Härd. Belägenhet: x84780,72 y46455,91. Nivå: +112,72/+112,61.
Rund, 0,5 m i diameter och 0,1 m djup.
Fyllning: Grus och skärvsten.
Bottenprofil: Oregelbunden.
Inga fynd.

A16 Härd. Belägenhet: x84783,00 y46441,00. Nivå: +112,80/+112,4.
Oval, 1,45 x 1,5 m stor och 0,4 m djup.
Fyllning: Mörkbrun grusig humus med starkt inslag av kol och skörbränd sten.
Bottenprofil: Oregelbunden.

A17 Stolphål. Belägenhet: x84782,60 y46449. Nivå: +112,54/+112,38.
Oval, 0,3 x 0,4 m stor och 0,14 m djup.
I ytan syntes 8 skärvig stenar, 0,08 - 0,1 m stora.
Fyllning: Svartgrå sandig humus, inslag av grus och skärvig stena.
Bottenprofil: Oregelbunden.

A18 Stolphål. Belägenhet: x84784,25 y46446,75. Nivå: +112,74/+112,50.
Rund, 0,45 m i diameter och 0,24 m djup.
Fyllning: Mörkbrun humus med inslag av grus och skörbränd sten.
Bottenprofil: U-formad.
Inga fynd.

A19 Kokgrop. Belägenhet: x84787,25 y46447,75. Nivå: +112,72/+112,52.
Oval, 0,55 x 0,65 m i diameter och 0,2 m djup.
Fyllning: Mörkbrun humus med inslag av lera, grus och skörbränd sten.
Bottenprofil: U-formad.
Inga fynd.

A20 Härd. Belägenhet: x84782,10 y46444,29. Nivå: +112,78/+112,45.
Oval, 2,2 x 2,4 m stor och 0,33 m djup.
Fyllning: Sandig humus med inslag av kol samt sten 0,05 - 0,35 m stora.
Bottenprofil: Oregelbunden.
Fynd: F46 Br ben, F57 Br lera, F79 Ben.

A21 Utgård.

A22 Härd. Belägenhet: x84788,5 y46442,5. Nivå: +112,99/+112,77.
Rund, 1,05 m i diameter och 0,22 m djup.
Fyllning: Gråbrun grusig humus med starkt inslag av kol och skörbränd sten.
Bottenprofil: Skålformad.
Inga fynd.

A23 Härd. Belägenhet: x84781,40 y46438,55. Nivå: +112,89/+112,80.
Oval, 0,8 x 0,9 m stor och 0,09 m djup.
Fyllning: Mörkbrun grusig humus med inslag av kol och skärvsten.
Bottenprofil: Oregelbunden.
Fynd: F63 Ben.

A24 Härd. Belägenhet: x84782,65 y46437,90. Nivå: +112,90/+112,74.
Oval, 0,6 x 0,8 m stor och 0,16 m djup.
Fyllning: Brunsvart humös lera med inslag av grus, kol och skärvsten.
Bottenprofil: Oregelbunden.
Fynd: F78 Br ben.

A25 Härd. Belägenhet: x84784,20 y46437,80. Nivå: +112,92/+112,64.
Oval, 1,15 x 1,25 m stor och 0,28 m djup.
Fyllning: I toppen av anläggningen framkom ett lager bestående av mörkbrun grusig humus, därunder framkom gråvart humus med inslag av kol och skärvsten därunder vidtog ett lager bestående av kol, sot och skärvsten.
Bottenprofil: Skålformad.
Fynd: F40 Br ben, F105 Br lera och F106 Br lera.

A26 Härd. Belägenhet: x84787,00 y46437,50. Nivå: +112,04/+112,70.

Oval, 1,55 x 1,8 m stor och 0,34 m djup.

Fyllning: Brunsvart humus med inslag av lera, grus, kol och skärvsten.

Bottenprofil: Skålförmad.

Fynd: F17 Ben, F18 Br ben, F19 Br lera, F34 Slagen kvarts och F77 Ben.

A27 Härd. Belägenhet: x84787,00 y46435,00. Nivå: +113,06/+112,86.

Oval, 2,0 x 2,05 m stor och 0,2 m djup.

Fyllning: Gråsvart humus med inslag av lera, grus, kol och skärvsten.

Bottenprofil: Skålförmad.

Inga fynd.

A28 Härd. Belägenhet: x84784,84 y46430,99. Nivå: +113,15/+112,96.

Rund, 0,7 m i diameter och 0,19 m djup.

Fyllning: Sandig humus med inslag av kol.

Bottenprofil: Skålförmad.

Fynd: F47 Ben.

A29 Härd. Belägenhet: x 84784,88 y46430,05. Nivå: +113,10/+112,95.

Rund, 0,86 m i diameter och 0,15 m djup.

Fyllning: Sandig humus med inslag av kol.

Bottenprofil: Oregelbunden.

Fynd: F103 Br lera.

A30 Härd. Belägenhet: x84782,25 y46412,25. Nivå: +113,12/+112,92.

Oval, 0,6 x 0,8 m stor och 0,23 m djup. I ytan var ett tjugotal skärviga

stenar synliga, 0,1 - 0,2 m stora. Samt kol synligt i södra delen av anläggningen.

Fyllning: Brungrå sandig humus med inslag av kol, 0,2 m djupt. Därunder framkom ett lager bestående av kol med inslag av sand, 0,03 m djupt.

Bottenprofil: Plan.

Fynd: F96 Br ben.

A31 Utgå.

A32 Utgå.

A33 Härd. Belägenhet: x84790,80 y46432,5. Nivå: +113,12/+112,90.

Rund, 1,6 x 1,8 m stor och 0,22 m djup.

Fyllning: I toppen skärvsten därunder ett lager bestående av kol och sot.

Bottenprofil: Plan.

Fynd: F65 Br lera, F75 Ben och F93 Br ben.

A34 Utgå.

A35 Härd. Belägenhet: x84790,25 y46422,50. Nivå: +112,14/+112,02.

Oval, 0,7 x 1,0 m stor och 0,12 m djup. I ytan syntes ett tjugotal skärviga stenar, 0,5 - 0,1 m stora.

Fyllning: Svartgrå sandig humus med inslag av kol, 0,15 m djupt därunder brungul sand med inslag av grus.

Bottenprofil: Spetsig.

Fynd: F27 Br lera, F54 Br ben.

A36 Avfallsgrop. Belägenhet: x84792,0 y46423,2. Nivå: +113,12/+112,36.

Rund, 1,6 m i diameter och 0,76 djup.

Fyllning: Lerig humus med inslag av sand och grus. I anläggningens övre del framkom ett skärvtenslager, 0,25 m djupt. I hela anläggningen framkom obrända eller dåligt brända ben. Ca 100 kg skärvtens påträffades i anläggningen.

Bottenprofil: Skålformad.

Fynd: F37 Slipsten, F56 Hank till krus, F58 Keramik, F123 Keramik och F124 Br ben.

A37 Härd. Belägenhet x84799,6 y46414,00. Nivå: +113,33/+113,20.

Oval, 0,8 x 0,9 m stor och 0,13 m djup.

Fyllning: Svartbrun lerig humus med inslag av kol och skärvtens.

Bottenprofil: Skålformad.

Inga fynd.

A38 Stolphål. Belägenhet: x84799 y46412,75. Nivå:+

Rund, 0,4 m i diameter.

A39 Härdrest. Belägenhet: x84792,7 y46422,7. Nivå: +113,20/+113,08.

Rund, 0,5 m i diameter och 0,12 m djup.

I ytan var enstaka skärvtensar synliga.

Fyllning: Skärvtens i toppen av anläggningen därunder framkom ett skikt bestående av kol.

Bottenprofil: Plan.

Inga fynd.

A40 Härd. Belägenhet: x84791,80 y46412,10. Nivå: +113,22/+113,00.

Rund, 0,9 m i diameter och 0,22 m djup.

Fyllning: Glest skärvtenslager och därunder kol.

Bottenprofil: Skålformad.

Fynd: F13 Br lera.

A41 Rest av kulturlager. Belägenhet: 84800,18 y464409,04. Nivå:+113,42/+113,16.

Oval, 1,3 x 0,9 m stor.

Fyllning:Mörk sandig humus med inslag av kol.

Profil: Oregelbunden.

Fynd: F60 Br lera.

A42 Härd. Belägenhet: x84804,62 y46411,35. Nivå: +113,51/+113,30-

Oval, 0,8 x 0,9 m stor och 0,21 m djup.

Fyllning: Mörk grusig humus med starkt inslag av kol.

Bottenprofil: Oregelbunden.

Fynd: F95 Br ben.

A43 Härdrest. Belägenhet: x84804,50 y46407,75. Nivå: +113,50/+113,42.

Oval, 1,4 x 1,7 m stor och 0,08 m djup.

Fyllning: Grusig lera med inslag av kol och skärvtens.

Bottenprofil: Skålformad.

Inga fynd.

A44 Härdbotten. x84802,40 y46401,05. Nivå: +113,58/+113,48.

Oval, 0,35 x 0,4 m stor och 0,1 m djup.

Fyllning: Grusig lera med inslag av kol, sot samt skärvsten.

Bottenprofil: Skålformad.

Inga fynd.

A45 Härd. Belägenhet: x 84800,50 y46798,50. Nivå: +113,60/+113,54.

Rund, 1,4 m i diameter och 0,12 m djup.

Halva anläggningen går in i schaktkanten.

Fyllning: Brunsvart humus med inslag av grus, kol och skärvsten.

Bottenprofil: Oregelbunden.

Inga fynd.

A46 Härdbotten. Belägenhet: x84806,10 y46406,10. Nivå: +113,54/+113,45.

Oval, 0,35 x 0,8 m stor och 0,09 m djup.

Fyllning: Brunsvart grusig humus med inslag av kol och skärvsten.

Bottenprofil: Oregelbunden.

Fynd: F45 Br ben.

A47 Härd. Belägenhet: x84769 y46468,15. Nivå: +112,27/+112,02.

Oval, 0,45 x 1,1 m stor och 0,25 m djup.

I ytan var ett tjugotal skärviga samt skörbrända stenar synliga,

0,1 - 0,15 m stora.

Fyllning: Gråsvart sandig humus med inslag av lera, kol och br lera.

Ca 60 skärviga och skörbrända stenar framkom i anläggningen, 0,1 - 0,15 m stora.

Bottenprofil: Plan.

Fynd: F1 Bronssyl, F8 Keramik, F51 Br lera och F107 Br lera.

A48 Härd. Belägenhet: x84771,50 y46469,50. Nivå: +112,21/+111,97.

Oregelbunden, 0,6 x 1,3 m stor och 0,24 m djup.

I ytan var 6 skärviga stenar synliga, 0,08 - 0,1 m stora.

Fyllning: Gråsvart sandig humus, 0,12 m djup. Därunder svart

sandig humus med inslag av kol, 0,12 m djup. Ca 30 skärviga och skörbrända stenar i anläggningen.

Bottenprofil: Plan.

Fynd: F15 Br lera och F101 Br ben.

A49 Härd. Belägenhet: x84762,74 y46485,42. Nivå: +112,38/+112,16.

Rund, 1,0 m i diameter och 0,2 m djup.

Fyllning: Mörkbrun humus med inslag av skärvig sten.

Bottenprofil: Oregelbunden.

Fynd: F70 Br ben, F64 Ben, F66 Br lera, F102 Tand,

A50 Härd. Belägenhet: x84762,50 y46492,25. Nivå: +112,04/+111,88.

Rund, 0,16 m i diameter och 0,16 m djup.

Fyllning: Gråsvart humus med inslag av kol, sot och skörbränd sten.

Bottenprofil: Oregelbunden.

Fynd: F52 Glas.

A51 Härd. Belägenhet: x84765,25 y46494,00. Nivå: +112,21/+111,99.

Rund 1,0 m i diameter och 0,22 m djup.

Fyllning: Skörbränd sten med kol samt humus.

Bottenprofil: Skålformad. Inga fynd.

A52 Kokgrop. Belägenhet: x84762,25 y46497,25. Nivå: +112,02/111,84.
Rund, 0,5 m i diameter och 0,18 djup.
Fyllning: Mörkbrun humus med inslag av skörbränd sten.
Bottenprofil: U-formad.
Inga fynd.

A53 Härd. Belägenhet: x84757,30 y46505,40. Nivå: +111,72/+111,56.
Rund, 0,75 i diameter och 0,16 m djup.
Fyllning: Skörbränd sten och kol inslag av humus.
Bottenprofil: Skålformad.
Inga fynd.

A54 Härd. Belägenhet: x84753,19 y46533,80. Nivå: +110,89/+110,70.
Rund, 0,7 m i diameter och 0,19 m djup.
Fyllning: Mörkbrun humus och skörbränd sten.
Bottenprofil: Skålformad.
Fynd: F20 Ben, F31 Br ben, F91 Br ben och F109 Br ben.

A55 Härd. Belägenhet: x84750 y46545,75. Nivå: +110,48/+110,36.
Rund, 0,4 m i diameter och 0,12 m djup.
Fyllning: Skörbränd sten med inslag av kol samt humus.
Bottenprofil: Skålformad.
Inga fynd.

A56 Härd. Belägenhet: x84755,50 y46530,00. Nivå: +110,12/110,90
Oval, 0,8 x 1,1 m stor och 0,22 m djup.
Fyllning: Skörbränd sten, kol samt humus.
Bottenprofil: Skålformad.
Fynd: F110 Br lera.

A57 Härd. Belägenhet: x84760,31 y46514,77. Nivå: +111,55/+111,45.
Rund, 0,5 m i diameter och 0,1 m djup.
Fyllning: Mörkbrun humus och skörbränd sten.
Bottenprofil: Oregelbunden.
Fynd: F98 Br ben.

A58 Stolphål. Belägenhet: x84777,50 y46451,50. Nivå: +112,52/+112,38.
Oval, 0,3 x 0,35 m stor och 0,12 m djup.
Fyllning: Gråsvart grusig, lerig humus.
Bottenprofil: U-formad.
Inga fynd.

A59 Stolphål. Belägenhet: x84784,78 y46435,87. Nivå: +112,94/+112,80.
Oval, 0,35 m stor och 0,14 m djup.
Fyllning: Grusig humus med inslag av kol.
Bottenprofil: U-formad.
Inga fynd.

A60 Härd. Belägenhet: x84782,25 y46440,00. Nivå: +112,83/+112,54.
Oval, 0,88 x 0,9 m stor och 0,29 m djup.
Fyllning: Brunsvart grusig humus med starkt inslag av kol och skärvsten.
Bottenprofil: Oregelbunden.
Inga fynd.

A61 Hård. Belägenhet: x84783,50 y46441,25. Nivå: +112,88/+112,75.
Oval, 0,85 x 1,1 m stor och 0,13 m djup.
Fyllning: Gråsvart lera med inslag av grus, kol och skärvsten.
Bottenprofil: Skålförmad.
Fynd: F67 ben.

A62 Hård. Belägenhet: x84786,00 y46441,00. Nivå: +112,93/+112,72.
Oval, 1,7 x 1,45 m stor och 0,21 m djup.
Fyllning: Brunsvart humus med inslag av grus, kol och skärvsten.
Bottenprofil: Oregelbunden.
Inga fynd.

A63 Hårdrest. Belägenhet: x84787,90 y46426,75. Nivå: +113,12/+112,98.
Oregelbundet oval, 0,3 x 0,9 m stor och 0,14 m djup.
I ytan var ca 15 stenar synliga, eldpåverkade, 0,1 - 0,5 m stora.
Fyllning: Gråbrun sandig humus med inslag av lera, sot och kol.
Bottenprofil: Skålförmad.
Inga fynd.

A64 Stolphål. Belägenhet: x84783,50 y46441,25. Nivå: +112,82/+112,60.
Rund, 0,35 m i diameter och 0,22 m djup.
Fyllning: Mörkbrun humus med inslag av grus och lera.
Bottenprofil: U-förmad.
Inga fynd.

A65 Stolphål. Belägenhet: x84783,10 y46441,20. Nivå: +112,83/+112,52.
Rund, 0,5 m i diameter och 0,31 m djup.
Fyllning: Gråbrun humus med inslag av grus.
Bottenprofil: Oregelbunden.
Fynd: F92 Tand.

A66 Stolphål. Belägenhet: x84771,45 y46444,20. Nivå: +112,63/+112,40.
Rund, 0,5 m i diameter och 0,23 m djup.
Fyllning: Gråsvart humus med inslag av grus.
Bottenprofil: Skålförmad.
Inga fynd.

A67 Stolphål. Belägenhet: x84774,83 y46454,45. Nivå: +112,40/+112,10.
Rund, 0,4 m i diameter och 0,3 m djup.
Fyllning: Gråsvart humus med inslag av lera samt sten, 0,05 m stora.
Bottenprofil: U-förmad.
Fynd: F23 Keramik.

A68 Hård.
Ej beskriven.

A69 Stolphål. Belägenhet: x84776,20 y46453,90. Nivå: +112,30/+112,11.
Rund, 0,38 m i diameter och 0,19 m djup.
Fyllning: Gråsvart humus med inslag av lera samt sten, à 0,05 m stora.
Bottenprofil: Skålförmad.
Fynd: F61 Br lera.

A70 Stolphål. Belägenhet: x84777,16 y46452,03. Nivå: +112,32/+112,17.
Rund, 0,39 m i diameter och 0,15 m djup.
Fyllning: Gråsvart humus med inslag av lera samt mindre sten, à 0,05 m stora.
Bottenprofil: Oregelbunden.
Fynd: F94 Ben.

A71 Härd.
Ej beskriven.
Fynd:F62 Ben

A72 Stolphål. Belägenhet: x84778,64 y46449,14. Nivå: +112,43/+112,27.
Rund, 0,6 m i diameter och 0,16 m djup.
Fyllning: Gråsvart humus med inslag av lera, grus samt sten, à 0,05 -0,3 m stora.
Bottenprofil: Skålformad.
Fynd: F25 Ben, F53 Tand, F73 Br ben.

A73 Stolphål. Belägenhet: x84779,53 y46447,72. Nivå: +112,37/+112,18.
Rund, 0,5 m i diameter och 0,19 m djup.
Fyllning: Gråsvart humus med inslag av lera, grus samt sten.
Bottenprofil: Skålformad.
Inga fynd.

A74 Härd.
Ej beskriven.
Fynd: F28 Keramik, F49 Br lera, F59 ben och F68 Br ben.

A75 Härd.
Ej beskriven.

A 76 Stolphål. Belägenhet: x84796,75 y46421,15. Nivå: +113,12/+112,92.
Oval, 0,3 x 0,4 m stor och 0,2 m djup.
Fyllning: Mörkbrun humus med inslag av lera och grus.
Bottenprofil: Oregelbundet U-formad.
Inga fynd.

A77 Stolphål. Belägenhet: x84792,65 y46433,50. Nivå: +112,92/+112,70
Oval, 0,4 x 0,45 m stor och 0,22 m djup.
Fyllning: Mörkbrun humus med inslag av grus samt enstaka skärvsten.
Bottenprofil: Oregelbunden.
Inga fynd.

A78 Stolphål. Belägenhet: x84790,50 y46734,15. Nivå: +112,90/+112,60.
Oval, 0,5 x 0,55 m stor och 0,3 m djup.
Fyllning: Brunsvart humus med inslag av lera samt skärvsten.
Bottenprofil: Skålformad.
Inga fynd.

A79 Stolphål. Belägenhet: x84788,75 y46433,00. Nivå: +112,88/+112,65.
Rund, 0,55 m i diameter och 0,23 m djup.
Fyllning: Mörkbrun humus med inslag av grus och skärvsten.
Bottenprofil: Oregelbunden.
Inga fynd.

A80 Stolphål. Belägenhet: x84788,50 y46432,50. Nivå: +112,88/+112,68.
Rund, 0,45 m i diameter och 0,2 m djup.
Fyllning: Gråbrun humus med inslag av grus och enstaka skärvsten.
Bottenprofil: Oregelbunden.
Inga fynd.

A81 Stolphål. Belägenhet: x84774,20 y46461,90. Nivå: +112,27/+112,14.
Rund, 0,4 m i diameter och 0,15 m djup.
Fyllning: Gråbrun grusig lerig humus.
Bottenprofil: Skålförmad.
Inga fynd.

A82 Stolphål. Belägenhet: x84774,90 y46460,75. Nivå: +112,41/+112,09.
Rund, 0,48 m i diameter och 0,32 m djup.
Fyllning: Svartbrun kompakt lerig humus. Grus och enstaka träkol i botten.
Bottenprofil: U-formad.
Inga fynd.

A83 Stolphål. Belägenhet: x84773,90 y46460,25. Nivå: +112,34/+112,12.
Rund, 0,38 m i diameter och 0,22 m djup.
Fyllning: gråbrun grusig lerig humus.
Bottenprofil: U-formad.
Inga fynd.

A84 Stolphål. Belägenhet: x84773,25 y46459,75. Nivå: +112,34/+112,06.
Rund, 0,46 m i diameter och 0,28 m djup.
Fyllning: Svartbrun kompakt lerig humus med inslag av grus och småsten.
Bottenprofil: U-formad.
Inga fynd.

A85 Stolphål. Belägenhet: x84788,25 y46431,00. Nivå: +112,90/+112,70.
Rund, 0,35 m i diameter och 0,2 m djup.
Fyllning: Brunsvart humus med inslag av lera och sten.
Bottenprofil: U-formad.
Inga fynd.

A86 Stolphål. Belägenhet: x84789,65 y46436,85. Nivå: +112,92/+112,66.
Rund, 0,4 m i diameter och 0,26 m djup.
Fyllning: Svartbrun lerig humus.
Bottenprofil: U-formad.
Fynd: F50 Ben.

A87 Stolphål. Belägenhet: x84790,60 y46438,60. Nivå: +112,91/+112,75.
Oval, 0,4 x 0,45 m stor och 0,16 m djup.
Fyllning: Brunsvart humus.
Bottenprofil: Skålförmad.
Inga fynd.

A88 Stenskott stolphål. Belägenhet: x84789,25 y46439,90. Nivå: +112,88/+112,60.
Oval, 0,4 x 0,45 stor och 0,28 m djup.
Fyllning: Mörkbrun humus med inslag av lera samt skärvsten.
Bottenprofil: Oregelbunden. Inga fynd.

A89 Stolphål. Belägenhet: x84788,00 y46439,25. Nivå: +112,84/+112,52.
Oval, 0,5 x 0,4 m stor och 0,32 m djup.
Fyllning: Brunsvart sandig humus.
Bottenprofil: U-formad.
Inga fynd.

A90 Härd. Belägenhet: x84779,25 y46458. Nivå: +
Oregelbunden oval, 2,0 x 2,15 m stor och 0,18 m djup.
Fyllning: Gråbrun grusig lera med inslag av humus och kol.
Bottenprofil: Oregelbundet plan.
Inga fynd.

A91 Stolphål. Belägenhet: x84776,82 y46457,68. Nivå: +112,41/+112,10.
Rund, 0,6 m i diameter och 0,39 m djup.
Fyllning: Gråsvart humus med inslag av kol samt sten, 0,05 - 0,3 m stora.
Bottenprofil: U-formad.
Fynd: F83 Ben.

A92 Stolphål. Belägenhet: x84787,50 y46439,70. Nivå: +112,84/+112,50.
Rund, 0,45 x 0,5 m stor och 0,34 m djup.
Fyllning: Brunsvart humus med inslag av grus samt enstaka skärvsten.
Bottenprofil: U-formad.
Inga fynd.

A93 Stolphål. Belägenhet: x84786,55 y46436,25. Nivå: +112,82/+112,55.
Rund, 0,45 m i diameter och 0,27 m djup.
Fyllning: Brunsvart humus med enstaka skärvsten.
Bottenprofil: U-formad.
Inga fynd.

A94 Stolphål. Belägenhet: x84786,10 y46432,10. Nivå: +112,93/+112,78.
Rund, 0,35 m i diameter och 0,15 m djup.
Fyllning: Mörkbrun humus med enstaka skärvsten.
Bottenprofil: U-formad.
Fynd: F99 Keramik

A95 Stolphål. Belägenhet: x84478,45 y46455,25. Nivå: +112,49/+112,22.
Rund, 0,55 m i diameter och 0,27 m djup.
Fyllning: Svartbrun kompakt lerig humus, enstaka kol och skärvsten.
Profil: U-formad.
Inga fynd.

A96 Härd. Belägenhet: x84785,70 y46430,75. Nivå: +112,09/+112,96.
Oval, 0,7 x 0,85 m stor och 0,13 m djup.
Fyllning: Svartgrå sandig humus med starkt inslag av kol samt skärvsten.
Bottenprofil: Oregelbunden.
Fynd: F30 Slipsten.

A97 Stolphål. Belägenhet: x84786,05 y 46427,55. Nivå: +112,96/+112,71.
Oval, 0,2 x 0,45 m stor och 0,25 m djup.
Fyllning: Svartbrun humus med inslag av lera.
Bottenprofil: U-formad.
Inga fynd.

A98 Stolphål. Belägenhet: x84785,25 y46438,75. Nivå: +112,78/+112,48.

Oval, 0,5 x 0,6 m stor och 0,3 m djup.

Fyllning: Gråbrun humus med inslag av grus samt enstaka skärersten.

Bottenprofil: U-formad.

Inga fynd.

A99 Stolphål. Belägenhet: x84779,95 y46442,80. Nivå: +112,65/+112,32.

Oval, 0,3 x 0,5 m stor och 0,33 m djup.

Fyllning: Gråsvart humus med inslag av grus samt sten, 0,05 - 0,1 m stora.

Bottenprofil: Skålförmad.

Inga fynd.

A100 Stolphål. Belägenhet: x84785 y46444,10. Nivå: +112,89/+112,65.

Rund, 0,5 m i diameter och 0,24 m djup.

Fyllning: Svartbrun kompakt lerig humus med entaka kol.

Bottenprofil: U-formad.

Inga fynd.

A101 Stolphål. Belägenhet: x84782,27 y46442,80. Nivå: +112,68/+112,44.

Rund, 0,5 m i diameter och 0,24 m djup.

Fyllning: Gråsvart humus med inslag av grus samt sten, å 0,05 - 0,1 m stora.

Bottenprofil: Skålförmad.

Inga fynd.

A102 Stolphål. Belägenhet: x84783,15 y46434,60. Nivå: +112,86/+112,60.

Rund, 0,4 m i diameter och 0,26 m djup.

Fyllning: Brunsvart humus med inslag av lera.

Bottenprofil: U-formad.

Inga fynd.

A103 Stolphål. Belägenhet: x84782,25 y46438,85. Nivå: +112,74/+112,58.

Rund, 0,35 m i diameter och 0,16 m djup.

Fyllning: Svartbrun humus med inslag av grus samt enstaka skärersten.

Bottenprofil: Skålförmad.

Inga fynd.

A104 Stolphål. Belägenhet: x84784,15 y46439,65. Nivå: +112,81/+112,50.

Rund, 0,4 m i diameter och 0,28 m djup.

Fyllning: Brunsvart humus med inslag av grus samt enstaka skärersten.

Bottenprofil: U-formad.

Inga fynd.

A105 Stolphål. Belägenhet: x84788,50 y46437,75. Nivå: +112,83/+112,58.

Oval, 0,45 x 0,5 m stor och 0,25 m djup.

Fyllning: Gråbrun humus med inslag av grus med enstaka skärersten.

Bottenprofil: U-formad.

Inga fynd.

A106 Hård.

Ej beskriven.

A107 Utgå.

A108 Stolphål. Belägenhet: x84774,01 y46995,47. Nivå: +113,05/+112,84.
Rund, 0,45 i diameter och 0,21 m djup.
Fyllning: Brunsvart något lerig humus. Stor plan sten i botten av anläggningen.
Bottenprofil: Skålformad.
Inga fynd.

A109 Utgå:

A110 Härd. Belägenhet: x84771,31 y46496,84. Nivå: +112,19/+112,69.
Oregelbundet oval, 1,3 x 1,8 m stor och 0,22 m djup.
Fyllning: Svartbrun sotig humus med inslag av kol och ett antal sten, 0,03-0,1 m stora.
Bottenprofil: Oregelbunden.
Fynd: F160 Br ben, F166 Br ben och F171 Keramik.

A111 Härd. Belägenhet: x84783,0 y46501,4. Nivå: +113,08/+112,82.
I det närmaste rund, 0,8 x 0,9 m stor och 0,26 m djup.
Fyllning: Gråsvart humöst sotigt grus med inslag av skärersten och kol.
Bottenprofil: Skålformad.
Inga fynd.

A112 Härd. Belägenhet: x84770,0 y46514,0. Nivå: +112,58/+112,38.
Rektangulär, 2,4 x 1,4 m stor och 0,16 m djup.
Fyllning: Grusig humus med inslag av skärersten och br ben.
Bottenprofil: Plan.
Fynd: F147 Ben, F148 Br ben, F155 Ben, F190 Ben och F191 Ben.

A113 Dagvattenbrunn. Belägenhet: x84783,9 y46497,4. Nivå: +113,25/+112,10.
Rektangulär, 1,4 x 2,4 m stor och 1,1 m djup.
Fyllning: Överts lagret utjordes av sten och enstaka tegel, 0,7 m djup. Därunder vidtog ett lager bestående av lera och sten, 0,15 m djup. Därunder vidtog ett lager bestående av humöst grus med inslag av enstaka kol och tegelflis, 0,25 m djup.
Bottenprofil: U-formad.
Fynd: F186 Tegelsten och F214 Br ben.

A114 Nedgrävning. Belägenhet: x84786,00 y46501,50. Nivå: +113,09/+112,89.
Oregelbunden, 0,25 x 0,6 m stor och 0,2 m djup.
Fyllning: Gråbrun sandig, grusig humus med inslag av br ben.
Bottenprofil: Lutande åt söder.
Fynd: F158 Ben.

A115 Utgå:

A116 Stolphål. Belägenhet: x84779 y46501,85. Nivå: +112,98/+112,78.
Oval, 0,45 x 0,5 m stor och 0,2 m djup.
Fyllning: Svartbrun sandig humus med inslag av lera, småsten och grus.
Bottenprofil: U-formad.
Inga fynd.

A117 Mörkfärgning. Belägenhet: x84778,9 y46501,3. Nivå: +113,01/+112,92.
Rund, 0,3 m i diameter och 0,09 m djup.
Fyllning: Svartbrun sandig humus med inslag av lera.
Bottenprofil: Skålformad.
Inga fynd.

A118 Hårdrest. Belägenhet: x84778,89 y46498,36. Nivå: +113,04/+112,98.

Oval, 0,8 x 1,0 m stor och 0,06 m djup.

Fyllning: Sotig svartbrun humus med inslag av kol och inslag av sten och skörbränd sten, 0,02-0,1 m stora.

Bottenprofil: Plan.

Inga fynd.

A119 Stolphål? Belägenhet: x84776,15 y46498,75. Nivå: + 112,92/+112,69.

Oval, 0,5 x 0,55 m stor och 0,23 m djup.

Fyllning: Gråbrun sandig humus med inslag av lera och rötter.

Bottenprofil: Skålformad.

Fynd: F206 Förslaggad lera.

A120 Stolphål. Belägenhet: x84776,85 y46499. Nivå: +112,95/+112,49.

Oval, 0,35 x 0,45 m stor och 0,46 m djup.

Fyllning: Svartbrun sandig humus med inslag av lera.

I botten av anläggningen framkom ett skikt av kol.

Bottenprofil: U-formad.

Inga fynd.

A121 Mörkfärgning. Belägenhet: x84776,5 y46499,50. Nivå: +112,96/+112,84.

Oregelbundet triangulär, 0,3 x 0,35 m stor och 0,12 m djup.

Fyllning: Svartbrun sandig humus med inslag av lera.

Bottenprofil: Skålformad.

Inga fynd.

A122 Stolphål. Belägenhet: x84775 y46499,75. Nivå: +112,89/+112,69.

Rund, 0,35 m i diameter och 0,2 m djup.

Fyllning: Grå brun sandig humus med inslag av lera.

Bottenprofil: U-formad.

Inga fynd.

A123 Stolphål. Belägenhet: x84775,5 y46500,4. Nivå: +112,88/+112,70.

Oval, 0,35 x 0,45 m stor och 0,18 m djup.

Fyllning: Gråbrun sandig humus med inslag av lera.

Bottenprofil: Skålformad.

Inga fynd.

A124 Avfallsgrop. Belägenhet: x84774,47 y46503,6. Nivå: +112,90/+112,36.

Rektangulärt oval, 1,5 x 1,8 m stor och 0,54 m djup.

Fyllning: Svartbrun sotig humus med inslag av kol och spridda stenar, 0,02 -0,15 m stora.

Bottenprofil: Plant skålformad.

Fynd: F151 Harts

A125 Utgå.

A126 Stolphål. Belägenhet: x84777,75 y46505,4. Nivå: +112,87/+112,75.

Rund, 0,3 m i diameter och 0,12 m djup.

Fyllning: Svartbrun sandig humus med inslag lera.

Bottenprofil: U-formad.

Inga fynd.

A127 Stolphål. Belägenhet: x84779,8 y46503,35. Nivå: +112,95/+112,76.
Oval, 0,3 x 0,46 m stor och 0,19 m djup.
Fyllning: Gråsvart sandig humus med inslag av lera och småsten.
Bottenprofil: Plan.
Fynd: F161 Br lera.

A128 Stolphål. Belägenhet: x84782,47 y46510,18. Nivå: +112,87/+112,71.
Oregelbundet kvadratisk, 0,45 x 0,5 m stor och 0,16 m djup.
Fyllning: Svartbrun humus med inslag av lera.
Bottenprofil: Oregelbunden.
Fynd: F156 Ben.

A129 Stolphål. Belägenhet: x84781,56 y46510,8. Nivå: +112,87/+112,77.
Oregelbunden, 0,25 x 0,4 m stor och 0,1 m djup.
Fyllning: Svartbrun humus med inslag av grus och sand.
Bottenprofil: Skålförmad.
Fynd: F201 Ben.

A130 Stolphål. Belägenhet: x84779,8 y46512,17. Nivå: +112,81/+112,46.
Rund, 0,45 x 0,5 m stor och 0,35 m djup.
Fyllning: Svartbrun humus med inslag av sot och grus.
Bottenprofil: Oregelbunden U-förmad.
Inga fynd.

A131 Stolphål. Belägenhet: x84778,33 y46512,64. Nivå: +112,78/+112,64.
Rund, 0,35 m i diameter och 0,14 m djup.
Fyllning: Svartbrun humus inslag av grus och sten.
Bottenprofil: Skålförmad.
Inga fynd.

A132 Stolphål. Belägenhet: x84779,67 y46513,96. Nivå: +112,76/+112,48.
Rund, 0,3 m i diameter och 0,28 m djup.
Fyllning: Stolphålen överlagras varandra. Övre, Svartbrun humus,
undre märkbrun sandig humus med inslag av grus.
Bottenprofil: Skålförmad.
Fynd: F159 Ben.

A133 Stolphål. Belägenhet: x84778,56 y46514,56. Nivå: +112,73/+112,30.
Oval, 0,5 x 0,6 m stor och 0,43 m djup.
Fyllning: Svartbrun humus med inslag av sand och sten, 0,03-0,15 m stora.
Bottenprofil: Oregelbunden U-förmad.
Fynd: F216 Hästkosöm.

A134 Grop. Belägenhet: x84776,74 y46513,26. Nivå: +112,72/+112,56.
Rund, 0,55 m i diameter och ? m djup.
Fyllning: Märkbrun lerig humus med inslag av sand, grus,
kalkputs, tegel och sten, 0,02-0,06 m stora.
Bottenprofil: Oregelbunden.
Inga fynd.

A135 Härdbotten. Belägenhet: x84771,0 y46511,2. Nivå: +112,67/+112,50.
Rektangulärt oval, 1,2 x 2,0 m stor och 0,17 m djup.
Fyllning: Sotig humus med inslag av skärvsten med ett lager av kol i botten.
Bottenprofil: Oregelbunden.
Fynd: F143 Ben, F202 Br ben och F205 Slagg.

A136 Utgåar.

A137=A204 Kokgrop. Belägenhet: x84773,77 y46512,90. Nivå: +112,65/+112,42.
Oval, 0,5 x 0,7 m stor och 0,23 m djup.
Fyllning: Mörkbrun humus med inslag av sand och skörbränd sten, 0,05-0,25 m stora.
Bottenprofil: Skålformad.
Inga fynd.

A138 Stolphål. Belägenhet: x84774,05 y46514,30. Nivå: +112,61/+112,31.
Rund, 0,3 m i diameter och 0,3 m djup.
Fyllning: Brun lerig humus.
Bottenprofil: Skålformad.
Inga fynd.

A139 Utgåar.

A140 Stolphål. Belägenhet: x84776,68 y46516,34. Nivå: +112,64/+112,43.
Rund, 0,3 m i diameter och 0,21 m djup.
Fyllning: Svartbrun humus med inslag av grus och sten, 0,02-0,06 m stora.
Bottenprofil: Skålformad.
Inga fynd.

A141 Utgåar.

A142 Stolphål. Belägenhet: x84778 y46516. Nivå: +112,70/+112,48.
Oval, 0,5 x 0,55 m stor och 0,22 m djup.
Fyllning: Svartbrun humus med inslag av en större mängd sten, 0,05-0,2 m stora.
Bottenprofil: Skålformad.
Inga fynd.

A143 Kokgrop. Belägenhet: x84779,28 y46516,85. Nivå: +112,78/+112,64.
Rund, 0,55 x 0,6 m stor och 0,14 m djup.
Fyllning: Svartbrun humus med inslag av grus och
Bottenprofil: Skålformad.
Inga fynd.

A144 Kokgrop. Belägenhet: x84778,98 y46517,83. Nivå: +112,71/+112,52.
Rund, 0,45 m i diameter och 0,21 m djup.
Fyllning: Svartbrun humus med inslag av grusig sand i botten och sten, 0,4-0,15 m stora.
Bottenprofil: Skålformad.
Inga fynd.

A145 Stolphål. Belägenhet: x84775,40 y46518,00. Nivå: +112,54/+112,48.
Oval, 0,36 x 0,4 m stor och 0,16 m djup.
Fyllning: Brungrå sandig humus med inslag av skiffersten, 0,05 m stora.
Bottenprofil: Plan.
Inga fynd.

A146 Utgår.

A147 Härdrest. Belägenhet x84775,5 y46520. Nivå: +112,52/+112,46.
Oregelbunden, 0,6 x 0,65 m stor och 0,06 m djup.
Fyllning: Brun humus med inslag av kol och skärersten.
Bottenprofil: Plan.
Inga fynd.

A148 Stolphål. Belägenhet: x84770,65 y46517,0. Nivå: +112,48/+112,38.
Oval, 0,3 x 0,4 m stor och 0,14 m djup.
Fyllning: Brungrå sandig humus med inslag av grus, sot och kol.
Bottenprofil: Lutande.
Fynd: F172 Ben.

A149a Kokgrop. Belägenhet: x84768,35 y46517,07. Nivå: +112,48/+112,14.
Oval, 0,6 x 1,3 m stor och 0,34 m djup.
Fyllning: Svartbrun humus med inslag av sten Botten utgörs av brun grusig sand.
Bottenprofil: Oregelbunden.
Fynd: F135 Br ben.

149b Kokgrop. Belägenhet: x84768,54 y46516,51. Nivå: +112,48/+112,24.
Oval, 0,6 x 1,3 m stor och 0,24 m djup.
Fyllning: Svartbrun humus med inslag av sten 0,03-0,15 m stora. Botten utgörs av mellanbrun grusig sand.
Bottenprofil: Skålformad.
Inga fynd.

A150 Kokgrop. Belägenhet: x84770,25 y46518,55. Nivå: +112,46/+112,15
Oval, 0,4 x 0,7 m stor och 0,3 m djup.
Fyllning: Tätt packat med stenar ca 100 st, 0,1-0,15 m stora, flertalet skörbrända. De större stenarna var lagda i botten och utmed kanterna.
Brungrå sandig humus med inslag av kol och skörbränd stenflis omgärdade mellan stenarna.
Bottenprofil: Skålformad.
Fynd: F127 Vävtyngd och F 167 Ben.

A151 Avfallsgrop. Belägenhet: x84767,88 y46519,05. Nivå: +112,44/+111,92.
Rektangulärt oval, 0,5 x 1,6 m stor och 0,52 m djup.
Fyllning: Svartbrun lerig humus med inslag av sot och kol.
Tät stenpackning bestående av brända respektive obränd sten, 0,05-0,2 m stora. Botten utgjordes av mellanbrun grusig sand.
I botten framkom ett jordfast stenblock.
Bottenprofil: Plant skålformad.
Fynd: F126 Vävtyngd, F130 Vävtyngd, F137 Br ben, F138 Ben, F139 Ben, F140 Br ben, F149 Keramik, F151 Harts, F193 Bryne och F218 Bronsfragment.

A152 Avfallsgrop. Belägenhet: x84768,52 y46521,02. Nivå: +112,34/+112,08.

Oregelbunden, 0,7 x 1,1 m stor och 0,26 m djup.

Fyllning: Svartbrun sotig humus med starkt inslag av kol, bränd och obränd sten. I botten påträffades två stycken jordfasta stenar.

Bottenprofil: Oregelbunden.

Fynd: F128 Vävtyngd, F132 Benkam, F133 Keramik, F136 Ben, F152 Br ben, F178 Ben och F198 skifferhänge.

A153 Kokgrop. Belägenhet: x84770,45 y46520,40. Nivå: +112,39/+112,13.

Oval, 0,4 x 0,7 m stor och 0,27 - 0,4 m djup.

Fyllning: Brungrå sandig humus med inslag av 30-tal skärviga stenar.

Bottenprofil: Oregelbunden.

Fynd: F162 Ben.

A154a Härd. Belägenhet: x84769,6 y46522,8. Nivå: +112,38/+112,08.

Rund, 0,5 m i diameter och 0,1 m djup.

Fyllning: Sotlager.

Bottenprofil: Oregelbunden.

Fynd: F146 Ben.

A154b Kokgrop. Belägenhet: x84769,6 y46522,8. Nivå: 112,38/+112,08.

Rund, 0,4 m i diameter och 0,34 m djup.

Fyllning: Skärvsten, grå humös sand med inslag av kol.

Bottenprofil: Oregelbunden.

Inga fynd.

A155 Stolphål. Belägenhet: x84770,80 y46521,0. Nivå: +112,34/+112,14.

Rund, 0,4 m i diameter och 0,15 m djup.

Fyllning: Brungrå sandig humus med inslag av sot och småsten.

Bottenprofil: Plan.

Inga fynd.

A156 Stolphål. Belägenhet: x84771,3 y46521,35. Nivå: +112,37/+112,21.

Rund, 0,4 x 0,45 m stor och 0,16 m djup.

Fyllning: Brungrå sandig humus med inslag av sot, småsten och skärvstensflis.

Bottenprofil: Skålformad.

Fynd: F168 Ben och F169 Br ben.

A157 Kokgrop/Skärvstensgrop. Belägenhet: x84771,5 y46522,5. Nivå: +112,36/112,16.

Oval, 0,4 x 0,75 m stor och 0,2 m djup.

Fyllning: Ett stort antal tätt liggande skärvstenar,

0,05-0,12 m stora, vilka omgavs av brun sandig och lerig humus.

Bottenprofil: Skålformad.

Fynd: F209 Ben.

A158 Kokgrop. Belägenhet: x84772,5 y46520,65. Nivå: +112,46/+112,10.

Oval, 0,65 x 0,9 m stor och 0,38 m djup.

Fyllning: Gråsvart humus rikligt inslag av skärvsten och sten,

0,15 - 0,2 m stora. Koncetrerat av träkol i centrum och i botten.

Bottenprofil: U-form.

Fynd: F150 Ben och F210 Br ben.

A159 Grop. Belägenhet: x84772,6 y46518,9. Nivå: +112,48/+112,3.

Oval, 0,6 x 0,75 m stor och 0,2 m djup.

Fyllning: Brungrå sotfärgad sandig humus med inslag av lera och ca 40 skörbrända stenar, 0,05-0,1 m stora.

Bottenprofil: Skålformad.

Fynd: F125 Vävtyngd ocg F219 Keramik.

A160 Kokgrop? Belägenhet: x84774,0 y46520,1. Nivå: +112,45/+112,25.

Oregelbunden, 0,3 x 0,8 m stor och 0,2 m djup.

Fyllning: Brungrå sandig, lerig humus med inslag av träkol.

I den sydvästra delen påträffades ca 30 skärviga stenar, 0,03-0,08 m stora.

Bottenprofil: Oregelbunden.

Fynd: F204 Ben och F211 Br ben.

A161 Härdbotten. Belägenhet: x84774,0 y46520,1. Nivå: +112,45/112,25.

Oregelbunden, 0,75 x 0,5 m stor och 0,15 m djup.

Fyllning: Svartbrun sandig lerig humus med enstaka 0,05 m stora sandstenar.

Bottenprofil: Oregelbunden.

Fynd: F112 Br ben och F215 Br ben.

A162 Stolphål. Belägenhet: x84774,0 y46521,75. Nivå: +112,34/+112,08.

Rund, 0,4 m i diameter och 0,26 m djup.

Fyllning: Brun sandig lerig humus med inslag avskärvsten, 0,1 m stora samt en större skoningssten, 0,2 m stor i den norra delen.

I botten påträffades en större mängd kol, rest efter förkolnad stolpe.

Bottenprofil: Rund.

Fynd: F161 Br lera.

A163 Stolphål. Belägenhet: x84776,6 y46522. Nivå: +112,52/+112,17.

Rund, 0,3 m i diameter och 0,25 m djup.

Fyllning: Gråbrun sandig lerig humus med inslag av mindre skärvsten, 0,05-0,07 m stora.

Bottenprofil: U-formad.

Inga fynd.

A164 Stolphål. Belägenhet: x84776,35 y46522,25. Nivå: +112,52/+112,37

Rund, 0,3 m i diameter och 0,15 m djup.

Fyllning: Svartbrun lerig humus.

Bottenprofil: Oregelbundet U-formad.

Inga fynd.

A165a Kokgrop/skärvstensgrop. Belägenhet: x84774,5 y46522,6. Nivå: +112,33/+111,93.

Oval, 0,45 m stor och 0,4 m djup.

Fyllning: Tätt packad med skärvsten, 0,05-0,2 m stora.

De största var belägna i botten och utmed kanterna, vilka omgärdades av svartbrun sandig, lerig humus med inslag av enstaka kol.

Bottenprofil: U-formad.

Fynd: F188 Ben och F213 Ben.

A165b Kokgrop/skärvstensgrop. Belägenhet: x84777,25 y46254. Nivå: +112,35/+112,05.

Rund, 0,6 m i diameter och 0,3 m djup.

Fyllning: Se A165a.

Bottenprofil: Skålformad.

Inga fynd.

A166 Stolphål. Belägenhet: x84775,75 y46523,5. Nivå: +112,44/+112,22.

Oval, 0,45 x 0,5 m stor och 0,22 m djup.

Fyllning: Svart sotig, sandig, lerig humus med starkt inslag av kol.

Träkol koncentrerat i botten, rest efter förkolnad stolpe.

Bottenprofil: U-formad.

Inga fynd.

A167 Stolphål. Belägenhet: x84776,35 y46523,6. Nivå: +112,44/+112,18.

Oval, 0,4 x 0,45 m stor och 0,26 m djup.

Fyllning: Gråbrun sandig, lerig humus med starkt inslag av sten,

0,05-0,1 m stora.

Bottenprofil: U-formad.

Fynd: F157 Ben.

A168 Utgård.

A169 Stolphål. Belägenhet: x84773,5 y46523. Nivå: +112,38/+112,10.

Rund, 0,3 m i diameter och 0,28 m djup.

Fyllning: Svartbrun sandig, lerig humus med inslag av mindre skärersten.

Bottenprofil: U-formad.

Inga fynd.

A170 Stolphål. Belägenhet: x84773,25 y46523,5. Nivå: +112,40/+112,12.

Oregelbundet rund, 0,25 x 0,3 m stor och 0,28 m djup.

Fyllning: Svartbrun sandig, lerig humus med inslag av enstaka skärersten.

Bottenprofil: U-formad.

Fynd: F134 Br ben.

A171 Skärstensgrop/kokgrop. Belägenhet: x84773 y46524,5. Nivå: +112,36/+112,13

Oval, 0,15 x 0,4 m stor och 0,23 m djup.

Fyllning: Svartbrun sandig, lerig humus med inslag av ett flertal

skärstenar, 0,05 - 0,12 m stora.

Bottenprofil: Skålförmad.

Fynd: F131 Malsten/Slipsten och F212 Ben.

A172 Skärstensgrop. Belägenhet: x84776 y46524,5. Nivå: +112,36/+111,86.

Oval, 0,5 x 1,0 m och 0,5 m djup.

Fyllning: Stor mängd skärsten, 0,05 - 0,15 m stora. Stenarna

omgärdades av svartbrun sandig, lerig humus.

Bottenprofil: Skålförmad.

Fynd: F194 Fårskalle och F195 Ben.

A173 Kokgrop/Skärstensgrop. Belägenhet: x84771 y46524,75. Nivå: +112,32/+112,05.

Rund, 0,55 m i diameter och 0,25 m djup.

Fyllning: I ytan tätt en större mängd tätt liggande skärsten,

0,05 - 0,12 m stora. Stenarna omgavs av brun sandig lerig humus.

Bottenprofil: Skålförmad.

Inga fynd.

A174 Stolphål. Belägenhet: x84773,3 y46525,75. Nivå: +112,35/112,18.

Oval, 0,2 x 0,35 m stor och 0,17 m djup.

Fyllning: Svartbrun sandig lerig humus med enstaka mindre skärsten,

0,05 m stora.

Bottenprofil: U-formad. Inga fynd.

A175 Hårdgrop. Belägenhet: x84775 y46525,5. Nivå: +112,40/+112,08.
Oval, 0,5 x 1,3 m stor och 0,3 m djup.
Fyllning: I övre delen ett skikt bestående av svart sandig kolinblandat skikt med inslag av enstaka skärviga stenar, 0,05 - 0,1 m stora. Därunder framkom ett skikt bestående av bränd sand med inslag av lera.
Bottenprofil:
Fynd: F208 Ben.

A176 Stolphål? Belägenhet: x84775,5 y46526. Nivå: +112,50/+112,14.
Oval, 0,45 x 0,5 m stor och 0,36 m djup.
Fyllning: Svart sandig, lerig humus med inslag av kol.
Bottenprofil: Oregelbunden.
Fynd: F154 Ben.

A177 Skärvstensgrop/kokgrop. Belägenhet: x84774 y46527. Nivå: +112,37/+112,23.
Rund, 0,5 m i diameter och 0,14 m djup.
Fyllning: Brungrå sandig, lerig humus med inslag av grus och ca 30 skärviga stenar, 0,05 - 0,12 m stora.
Bottenprofil: Skålformad.
Inga fynd.

A178 Grop. Belägenhet: x84773 y46527,75. Nivå: +112,31/+112,23.
Oval, 0,4 x 0,6 m stor och 0,08 m djup.
Fyllning: Brun sandig humus med inslag av kalkbruk och tegelflis.
Bottenprofil: Plan.
Fynd: F173 Tegel och F174 Kalkbruk.

A179=A209 Hård. Belägenhet: x84773,8 y46507,35. Nivå: +112,75/+112,55.
Oregelbunden, 1,5 x 1,5 m stor och 0,2 m djup.
Fyllning: Svartbrun humus med inslag av grus och kol. I norra delen ett stråk av mörkbrun grusig humus. Stor mängd av skörbränd sten, 0,04 - 0,2 m stora.
Bottenprofil: Oregelbunden.
Fynd: F203 Ben.

A180 Stolphål. Belägenhet: x84776,77 y46507,89. Nivå: 112,84/+112,65.
Rund, 0,3 x 0,35 m stor och 0,19 m djup.
Fyllning: Svartbrun humus med inslag av lera och ett antal sten, 0,02 - 0,06 m stora. I botten framkom mellanbrun grusig sand.
Bottenprofil: Skålformad.
Inga fynd.

A181 Nedgrävning. Belägenhet: x84776,6 y46508,5. Nivå: +112,88/+112,58.
I det närmaste rund, 0,6 x 0,7 m stor och 0,3 m djup.
Fyllning: Brungrå lerig humus med inslag av sten. Skärvig sten i östra delen.
Bottenprofil: Skålformad.
Inga fynd.

A182 Utgå.

A183 Stolphål. Belägenhet: x84779,63 y46510,38. Nivå: +112,84/+112,56.
Rund, 0,4 x 0,45 m stor och 0,28 m djup.
Fyllning: Svartbrun sandig humus med inslag av kol. I botten framkom mellanbrun grusig sand.
Bottenprofil: U-formad.
Inga fynd.

A184 Hård. Belägenhet: x84780,5 y46508,5. Nivå: +112,93/+112,75.

Oregelbundet rund, 1,1 x 1,3 m stor och 0,18 m djup.

Fyllning: Svartbrun humus med inslag av grus och skärvsten.

Bottenprofil: Skålformad.

Fynd: F200 Br lera och F207 Tand.

A185 Stolphål. Belägenhet: x84773,96 y46494,66. Nivå: +113,02/+112,77.

Oval, 0,2 x 0,3 m stor och 0,25 m djup.

Fyllning: Brunsvart humus med inslag av lera.

Bottenprofil: U-formad.

Inga fynd.

A186 Stolphål. Belägenhet: x84780,07 y46511,69. Nivå: +112,84/+112,64.

Rektangulärt oval, 0,35 x 0,45 m stor och 0,2 m djup.

Fyllning: Svartbrun lerig humus med inslag av sot. I botten framkom mörkbrun grusig sand.

Bottenprofil: Oregelbunden.

Inga fynd.

A187 Dike/Ränna. Belägenhet: x847169,5 y46526,5. Nivå: +113,05/+112,06.

Långsträckt, 0,4 m och 0,1 m djup.

Fyllning: Brun sandig humus med inslag av lera, tegelflis, kalkbruk och sten, < 0,1 m stora.

Bottenprofil: Oregelbundet flack.

Inga fynd.

A188 Nedgrävning, recent. Belägenhet: x84771,3 y46515,95. Nivå: +112,49/?112,34.

Rund, 0,5 m i diameter och 0,15 m djup.

Fyllning: Gråbrun humös sand med inslag av tegel och kalkputs.

Bottenprofil: Skålformad.

Fynd: F196 Kalkputs, F197 Tegel och F187 Malsten.

A189 Stolphål. Belägenhet: x84780,96 y46508,25. Nivå: +112,80/+112,53.

Rund, 0,4 m i diameter och 0,27 m djup.

Fyllning: Svart brun humus med inslag av kol, sot och sten,

0,03 - 0,1 m stora. Botten utgjordes av mellanbrun grusig sand.

Bottenprofil: Skålformad.

Fynd: F145 Br ben.

A190=A192 Stolphål? Belägenhet: x84773,67 y46511,36. Nivå: +112,72/+112,58.

Oregelbunden, 0,5 x 0,6 m stor och 0,14 m djup.

Fyllning: Mörkbrun lera med inslag av grus, tegel och kalkputs. I

botten framkom mellanbrun grusig sand.

Bottenprofil: Skålformad.

Fynd: F217 Järnföremål.

A191 Utgå.

A192 Se A190.

A193 Kokgrop/Skärvtensgrop. Belägenhet: x84774 y46521,5. Nivå: +112,30/+112,95.
 Oregelbundet oval, 0,6 x 0,65 m stor och 0,3 m djup.
 Fyllning: Brun sandig lerig humus med starkt inslag sten, skärvtens och skörbränd sten.
 Större sten var lagda i botten.
 Bottenprofil: U-formad.
 Fynd: F142 Ben, F179 Tegel och F180 Kalkputs.

A194 Utgåar.

A195 Utgåar.

A196 Utgåar.

A197 Utgåar.

A198 Utgåar.

A199 Stolphål? Belägenhet: x84774,55 y46520. Nivå: +112,48/+112,30.
 Oregelbunden, 0,4 x 0,7 m stor och 0,18 m djup.
 Fyllning: Brungrå grusig, sandig humus med inslag av småsten.
 Bottenprofil: Skålformad.
 Inga fynd.

A200 Nedgrävning. Belägenhet: x84773,35 y46519,3. Nivå: 112,34/+112,15.
 I det närmaste rund, 0,6 m i diameter och 0,19 m djup.
 Fyllning: Brungrå sandig, lerig humus med inslag av träkolsflis.
 Bottenprofil: Skålformad.
 Fynd: F200

A201 Kokgrop/Skärvtensgrop. Belägenhet: X84774 y46524,5. Nivå: +112,41/+112,11.
 Oval, 0,85 x 1,9 m stor och 0,3 m djup.
 Fyllning: Stor mängd av skärvtens och skörbränd sten, 0,05 - 0,2 m stora.
 Stenarna omgärdades av gråbrun sandig lera med inslag av enstaka träkol.
 Bottenprofil: Plan.
 Fynd: F144 Br ben.

A202 Kokgrop. Belägenhet: x84769 y46520,50. Nivå: +112,33/+112,03.
 Oval, 0,6 x 0,65 och 0,3 m djup.
 Fyllning: Gråbrun sandig lerig humus. I botten låg en 0,1 m stor sandstenshäll.
 I ytan fanns en 0,2 m stor sten. I övrigt fylld med 0,1 - 0,15 m stora stenar.
 Bottenprofil: Skålformad.
 Inga fynd.

A203 Stolphål? Belägenhet: x84773 y46512,7. Nivå: +112,52/+112,39.
 Kvadratisk, 0,4 x 0,4 m stor och 0,18 m djup.
 Fyllning: Brun sandig lerig humus kompakt inslag av kalkbrukssmulor och enstaka tegelflis.
 Bottenprofil: Skålformad.
 Inga fynd.

A204=A137.

A205 Stolphål? Belägenhet: x8477,4 y46512. Nivå: +112,69/+112,61.
Kvadratisk, 0,4 x 0,4 m stor och 0,08 m djup.
Fyllning: Kompakt brun sandig lerig humus med inslag av kalkbruk.
Bottenprofil: Plan.
Inga fynd.

A206 Stolphål? Belägenhet: x84779,65 y46509,5. Nivå: +112,83/+112,76.
Rund, 0,3 m i diameter och 0,07 m djup.
Fyllning: Svartbrun sandig och lerig humus.
Bottenprofil: Spetsig.
Inga fynd.

A207=A182.

A208 Stolphål? Belägenhet: x84773,9 y46509,9. Nivå: +112,69/+112,55.
Rund, 0,35 m i diameter och 0,14 m djup.
Fyllning: Svartbrun sandig lerig humus.
Bottenprofil: Skålförmad.
Inga fynd.

A209=A179.

A210 Hård. Belägenhet: x84776,33 y46505,4. Nivå: +112,83/112,64.
Oval, 0,4 x 0,5 m stor och 0,19 m djup.
Fyllning: Svartbrun sotig humus med inslag av kol och sten, 0,03 -0,1 m stora.
I botten framkom mellanbrun grusig sand.
Bottenprofil: Skålförmad.
Inga fynd.

A211 Stolphål. Belägenhet: x84776,32 y46501,5. Nivå: +112,83/112,70.
Rund, 0,3 m i diameter och 0,13 m djup.
Fyllning: Mörkbrun lerig humus med inslag av tegel. I botten framkom mellanbrun grusig sand.
Bottenprofil: Skålförmad.
Inga fynd.

A212 Stolphål. Belägenhet: x84780,51 y46504,3. Nivå: +112,86/+112,70.
Kvadratisk med rundade hörn, 0,35 x 0,35 m stor och 0,16 m djup.
Fyllning: Svartbrun humus med inslag av mellanbrun sand och sten, 0,03 - 0,1 m stora. I botten vidtog mellanbrun grusig sand.
Bottenprofil: Skålförmad.
Inga fynd.

A213 Mörkfärgning. Belägenhet: X84779,8 y46501,83. Nivå:+ 112,947/+112,83.
Rund, 0,25 m i diameter och 0,11 m djup.
Fyllning: Svartbrun grusig humus. I botten vidtog mellanbrun grusig sand.
Bottenprofil: Oregelbunden.
Inga fynd.

A214 Stolphål. Belägenhet: x84781,15 y46499,3. Nivå: +112,01/+112,90.
Rund, 0,26 m i diameter och 0,11 m djup.
Fyllning: Mörkbrun humus med inslag av grus. I botten vidtog mellanbrun grusig sand.
Bottenprofil: Skålförmad. Inga fynd.

A215 Grop. Belägenhet: x84784,08 y46506,62. Nivå: +112,84/+112,63.
Rund, 0,65 m i diameter och 0,21 m djup.
Fyllning: Svartbrun sandig humus med inslag av kol och sten.
Bottenprofil: Skålformad.
Fynd: F189 Tand.

A216 Härdgropsbotten. Belägenhet: x84778,5 y46507,25. Nivå: +112,84/+112,64.
Oregelbunden, 0,7 x 0,8 m stor och 0,2 m djup.
Fyllning: Svartbrun sandig humus med inslag av kol.
Bottenprofil: Skålformad.
Inga fynd.

A217 Stolphål. Belägenhet: x84780,82 y46507,27. Nivå: +112,857/+112,72.
Rund, 0,4 m i diameter och 0,13 m djup.
Fyllning: Mörkbrun humus med inslag av mellanbrun sand.
Stenskoning utgjordes av 0,03 - 0,2 m stora stenar.
Bottenprofil: Skålformad.
Inga fynd.

A218 Stolphål? Belägenhet: x84782,62 y46508,02. Nivå: +112,82/+112,66.
Rund, 0,2 m i diameter och 0,16 m djup.
Fyllning: Svartbrun humus med inslag av mellanbrun sand.
Bottenprofil: Oregelbunden.
Inga fynd.

A219 Utgå.

A220 Grop. Belägenhet: x84772 y46527. Nivå: +112,28/+111,93.
Oval, 0,5 x 0,75 m stor och 0,35 m djup.
Fyllning: Gråbrun sandig lerig humus. Ett större antal skärersten 0,05-0,15 m stora.
Bottenprofil: Skålformad.
Fynd:F185 Ben.

Fynd- nr	Sakord nr	Antal ex	Antal frag	Frag	Material	Längd mm	Bredd mm	Tjockl mm	Vikt gr	Koord x	Koord y	Anl nr	Höjd topp	Höjd bott
1	Bronssyl	1	0	H	Brons	83,00	5,30	2,90	5,40	768,97	461,91	47	112,34	0,00
2	Br ben	1	1	F	Ben	0,00	0,00	0,00	0,10	784,00	434,00	0	0,00	0,00
3	Harts	1	1	F	Kåda/vax	0,00	0,00	0,00	0,10	784,00	434,00	0	0,00	0,00
4	Slagg	1	1	F	Slagg	0,00	0,00	0,00	0,10	784,00	434,00	0	0,00	0,00
5	Br lera	1	1	F	Br lera	0,00	0,00	0,00	2,40	784,00	434,00	0	0,00	0,00
6	Harts	1	2	F	Kåda/vax	0,00	0,00	0,00	0,60	784,00	434,00	0	0,00	0,00
7	Br lera	1	3	F	Lera	0,00	0,00	0,00	1,70	782,00	446,00	0	112,88	0,00
8	Kärl	1	2	F	Lera	0,00	0,00	0,00	4,20	0,00	0,00	47	0,00	0,00
9	Br lera	1	1	F	Lera	0,00	0,00	0,00	1,10	0,00	0,00	31	0,00	0,00
10	Br lera	1	1	F	Lera	0,00	0,00	0,00	0,50	0,00	0,00	4	0,00	0,00
11	Br lera	1	1	F	Lera	19,10	13,10	12,80	3,20	776,50	458,60	2	112,59	0,00
12	Br ben	1	1	F	Ben	0,00	0,00	0,00	0,10	0,00	0,00	1	0,00	0,00
13	Br lera	1	1	F	Lera	7,10	6,60	2,70	0,20	0,00	0,00	40	0,00	0,00
14	Br lera	1	1	F	Lera	8,20	6,70	4,90	0,30	0,00	0,00	0	0,00	0,00
15	Br lera	1	1	F	Lera	10,70	8,20	5,90	0,40	0,00	0,00	48	0,00	0,00
16	Slagg	11	0		Slagg	0,00	0,00	0,00	0,00	780,00	440,00	0	112,90	0,00
17	Ben	0	15	F	Ben	0,00	0,00	0,00	9,90	0,00	0,00	26	0,00	0,00
18	Brben	2	2	F	Ben	0,00	0,00	0,00	0,60	0,00	0,00	26	0,00	0,00
19	Br lera	1	1	F	Lera	0,20	6,60	6,00	0,20	0,00	0,00	26	0,00	0,00
20	Ben	0	12	F	Ben	0,00	0,00	0,00	8,80	0,00	0,00	54	0,00	0,00
21	Br lera	1	1	F	lera	15,00	12,50	7,82	1,50	788,00	432,00	0	113,01	0,00
22	Järnföremål oid	2	2	F	Järn	0,00	0,00	0,00	30,50	788,00	432,00	0	0,00	0,00
23	Kärl	1	1	F	Lera	34,52	36,00	14,10	19,60	0,00	0,00	67	0,00	0,00
24	Br lera	1	1	F	Lera	26,30	24,50	16,10	11,20	778,00	444,00	0	0,00	0,00
25	Ben	6	6	F	Ben	0,00	0,00	0,00	2,80	0,00	0,00	72	0,00	0,00
26	Br lera	1	1	F	Lera	42,10	28,20	13,50	17,70	788,00	426,00	0	113,15	0,00
27	Br lera	6	6	f	Lera	0,00	0,00	0,00	2,10	0,00	0,00	35	0,00	0,00
28	Kärl	1	1	F	Lera	0,00	0,00	0,00	6,60	784,00	452,00	0	112,76	0,00
29	Br lera	1	1	f	Lera	1,70	13,70	6,60	1,40	776,00	450,00	0	112,61	0,00
30	Slipsten	1	1	F	Sandsten	41,70	34,70	15,50	53,70	0,00	0,00	54	0,00	0,00
31	Br ben	4	4	F	Ben	0,00	0,00	0,00	0,90	0,00	0,00	54	0,00	0,00
32	Br lera	3	3	F	Lera	0,00	0,00	0,00	6,60	784,00	452,00	0	112,76	0,00
33	Järn	1	1	F	Järn	36,20	25,40	10,10	3,40	784,00	452,00	0	112,76	0,00
34	Slag kvarts	1	1	F	Kvarts	19,00	12,00	10,10	3,40	786,00	436,00	26	0,00	0,00
35	Ben	1	1	F	Ben	0,00	0,00	0,00	6,20	0,00	0,00	0	0,00	0,00
36	Sölja	1	1	H	Järn	38,00	24,70	5,16	10,90	817,50	385,00	0	0,00	0,00
37	Slipsten	1	1	H	Sandsten	0,00	0,00	0,00	175,00	0,00	0,00	36	0,00	0,00
3	Slagg	2	2	F	Slagg	0,00	0,00	0,00	0,00	782,00	434,00	0	0,00	0,00
39	Kärl	1	1	F	Lera	14,90	11,90	8,00	2,00	782,00	434,00	0	113,00	0,00
40	Br ben	1	2	F	Ben	0,00	0,00	0,00	0,30	0,00	0,00	0	0,00	0,00
41	Br lera	1	7	F	Lera	0,00	0,00	0,00	0,30	0,00	0,00	25	0,00	0,00
42	Järn oid	1	1	F	Järn	28,60	19,80	10,90	9,00	776,40	460,00	0	112,66	0,00

Fynd-nr	Sakord	Antal ex	Antal frag	Frag	Material	Längd mm	Bredd mm	Tjockl mm	Vikt gr	Koord x	Koord y	Anl nr	Höjd topp	Höjd bott
43	Br lera	1	1	F	Lera	14,10	10,60	8,50	0,80	0,00	0,00	1	0,00	0,00
44	Ben	3	3	F	Ben	0,00	0,00	0,00	3,50	0,00	0,00	10	0,00	0,00
45	Br ben	1	2	F	Ben	0,00	0,00	0,00	0,50	0,00	0,00	46	0,00	0,00
46	Br ben	0	30	F	Ben	0,00	0,00	0,00	7,50	0,00	0,00	20	0,00	0,00
47	Ben	12	12	F	ben	0,00	0,00	0,00	4,90	0,00	0,00	28	0,00	0,00
48	Glas	1	1	F	Glas	27,80	9,30	2,10	1,20	776,00	454,00	0	0,00	0,00
49	Br lera	1	1	F	Lera	16,90	16,10	9,00	2,20	0,00	0,00	74	0,00	0,00
50	Ben	1	1	F	Ben	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	86	0,00	0,00
51	Br lera	2	2	F	Lera	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	47	0,00	0,00
52	Glas	1	1	F	Glas	20,70	18,60	0,00	0,00	0,00	0,00	50	0,00	0,00
53	Obr tand	1	1	F	Emalj	0,00	0,00	0,00	15,90	0,00	0,00	72	0,00	0,00
54	Br ben	1	2	F	Ben	0,00	0,00	0,00	0,60	0,00	0,00	35	0,00	0,00
55	Hästsosöm	1	2	F	Järn	26,90	7,60	6,80	2,80	0,00	0,00	0	0,00	0,00
56	Ölstop	1	2	F	Lera	0,00	0,00	0,00	4,60	0,00	0,00	36	0,00	0,00
57	Br lera	1	1	F	Lera	40,50	42,30	24,70	25,00	0,00	0,00	20	0,00	0,00
58	Kärl	1	3	F	lera	43,60	41,10	16,10	43,70	0,00	0,00	36	0,00	0,00
59	Ben	10	10	F	Ben	0,00	0,00	0,00	25,10	0,00	0,00	74	0,00	0,00
60	Br lera	1	1	F	Lera	17,10	11,40	10,00	4,80	0,00	0,00	41	0,00	0,00
61	Br lera	1	1	F	Lera	0,00	0,00	0,10	0,00	0,00	0,00	69	0,00	0,00
62	Ben	1	1	F	Ben	0,00	0,00	0,00	9,80	775,33	464,85	71	0,00	0,00
63	Ben	0	0	F	Ben	0,00	0,00	0,00	4,60	781,80	437,70	23	112,84	0,00
64	Ben	15	15	F	Ben	0,00	0,00	0,00	13,70	0,00	0,00	49	0,00	0,00
65	Lera	3	3	F	Lera	0,00	0,00	0,00	0,10	0,00	0,00	49	0,00	0,00
66	Br lera	1	1	F	Lera	0,00	0,00	0,00	0,10	0,00	0,00	61	0,00	0,00
67	ben	2	2	F	Ben	0,00	0,00	0,00	0,30	0,00	0,00	61	0,00	0,00
68	Br ben	3	3	F	Ben	0,00	0,00	0,00	7,40	0,00	0,00	74	0,00	0,00
69	Ben	1	1	F	Ben	0,00	0,00	0,00	40,30	810,33	403,74	0	0,00	0,00
70	Br ben	20	20	F	Ben	0,00	0,00	0,00	12,10	0,00	0,00	49	0,00	0,00
71	Kniv	1	1	H	Järn	111,20	15,10	6,80	43,50	778,46	466,02	0	112,71	0,00
72	Tand	1	1	F	Emalj	0,00	0,00	0,00	13,30	775,60	450,90	9	113,64	0,00
73	Br ben	4	4	F	Ben	0,00	0,00	0,00	28,60	0,00	0,00	72	0,00	0,00
74	Beslag?	1	1	F	Järn	45,30	6,60	5,10	3,80	778,00	452,00	0	0,00	0,00
75	Ben	14	14	F	Ben	0,00	0,00	0,00	3,00	0,00	0,00	33	0,00	0,00
76	Br lera	1	1	F	Lera	0,00	0,00	0,00	0,20	776,00	454,00	0	0,00	0,00
77	Ben	5	5	F	Ben	0,00	0,00	0,00	20,20	786,00	436,00	26	113,02	0,00
78	Ben	2	2	F	Ben	0,00	0,00	0,00	1,00	0,00	0,00	24	0,00	0,00
79	Ben	3	3	F	Ben	0,00	0,00	0,00	1,20	0,00	0,00	20	0,00	0,00
80	Br lera	3	3	F	Lera	19,00	14,00	8,80	3,20	782,00	440,00	0	112,91	0,00
81	Kärl	1	1	F	Lera	39,20	37,90	14,00	23,30	782,00	440,00	0	112,91	0,00
82	Harts	1	1	F	Kåda/vax	0,00	0,00	0,00	0,70	782,00	440,00	0	112,91	0,00
83	Ben	13	13	F	Ben	0,00	0,00	0,00	50,20	786,00	432,00	0	113,08	0,00
84	Br ben	2	2	F	Ben	0,00	0,00	0,00	1,00	786,00	432,00	0	113,08	0,00
85	Hästsosöm	1	1	F	Järn	0,00	0,00	0,00	3,70	786,00	432,00	0	0,00	0,00

Fynd- nr	Sakord nr	Antal ex	Antal frag	Frag	Material	Längd mm	Bredd mm	Tjockl mm	Vikt gr	Koord x	Koord y	Anl nr	Höjd topp	Höjd bott
86	Kärl	1	1	F	Lera	28,20	21,90	8,00	9,60	786,00	432,00	0	0,00	0,00
87	Kärl	1	1	F	Lera	19,30	12,60	9,90	2,30	786,00	432,00	0	0,00	0,00
88	Ben	2	2	F	Ben	0,00	0,00	0,00	0,50	786,00	432,00	0	0,00	0,00
89	Harts	1	1	F	Kåda/vax	0,00	0,00	0,00	0,10	784,00	436,00	0	112,92	0,00
90	Br ben	5	5	F B	Ben	0,00	0,00	0,00	0,10	784,00	436,00	0	112,92	0,00
91	Br ben	1	1	F	ben	0,00	0,00	0,00	0,10	0,00	0,00	54	0,00	0,00
92	Tand	1	1	F	Emalj	0,00	0,00	0,00	2,20	0,00	0,00	65	0,00	0,00
93	Br ben	1	1	F	Ben	0,00	0,00	0,00	0,10	0,00	0,00	33	0,00	0,00
94	Ben	1	1	F	Ben	0,00	0,00	0,00	0,20	0,00	0,00	70	0,00	0,00
95	Br ben	2	2	F	Ben	0,00	0,00	0,00	0,20	0,00	0,00	42	0,00	0,00
96	Br ben	2	2	F	Ben	0,00	0,00	0,00	0,60	0,00	0,00	30	0,00	0,00
97	Ben	1	1	F	Ben	0,00	0,00	0,00	0,30	0,00	0,00	1	0,00	0,00
98	Br ben	2	2	F	Ben	0,00	0,00	0,00	0,10	0,00	0,00	57	0,00	0,00
99	Lera	1	1	F	22,6	14,90	7,10	2,60	0,00	779,05	457,33	94	112,50	0,00
100	Br ben	2	2	F	Ben	0,00	0,00	0,00	0,10	0,00	0,00	3	0,00	0,00
101	Br ben	1	1	F	Ben	0,00	0,00	0,00	0,30	0,00	0,00	48	0,00	0,00
102	Tand	1	1	F	Ben	0,00	0,00	0,00	3,60	0,00	0,00	49	0,00	0,00
103	Br lera	1	2	F	Lera	0,00	0,00	0,00	0,90	0,00	0,00	29	0,00	0,00
104	Br lera	1	1	F		12,90	8,60	7,00	0,70	0,00	0,00	2	0,00	0,00
105	Br lera	1	1	F	Lera	19,90	15,30	8,70	8,70	0,00	0,00	25	0,00	0,00
106	Br lera	1	1	F	Lera	0,00	0,00	0,00	0,10	0,00	0,00	25	0,00	0,00
107	Br lera	1	2	F	Lera	0,00	0,00	0,00	2,20	0,00	0,00	47	0,00	0,00
108	Br lera	1	2	F	Lera	0,00	0,00	0,00	3,00	0,00	0,00	0	0,00	0,00
109	Br ben	0	10	F	Ben	0,00	0,00	0,00	2,60	0,00	0,00	54	0,00	0,00
110	Br lera	1	3	F	Lera	23,40	17,20	11,60	4,70	0,00	0,00	56	0,00	0,00
111	Förslagd lera	1	2	F	Lera	0,00	0,00	0,00	11,40	0,00	0,00	0	0,00	0,00
112	Kärl	1	2	F	Lera	18,10	13,20	7,60	3,00	0,00	0,00	0	0,00	0,00
113	Harts	1	1	F	Kåda/vax	11,40	8,80	4,60	0,20	0,00	0,00	21	0,00	0,00
114	Br lera	1	2	F	Lera	12,90	10,70	4,20	1,70	0,00	0,00	0	0,00	0,00
115	Br lera	1	2	F	Lera	21,00	20,00	10,00	6,80	0,00	0,00	0	0,00	0,00
116	Kärl	1	4	F	Lera	25,20	15,70	12,80	8,40	0,00	0,00	0	0,00	0,00
117	Ben	0	20	Ben		0,00	0,00	0,00	7,00	0,00	0,00	0	0,00	0,00
118	Ben	10	10	F	Ben	0,00	0,00	0,00	361,30	777,95	449,00	10	112,56	0,00
119	Knacksten	1	0	H	Natursten	64,90	71,50	0,00	528,60	774,68	455,57	0	112,49	0,00
120	Slipsten	1	0	H	Sandsten	70,80	17,70	9,80	27,20	776,00	467,00	0	0,00	0,00
121	Skrapa	1	0	H	Flinta	24,30	23,60	9,40	7,20	776,00	454,00	0	112,56	0,00
122	Slipsten	1	0	H	Sandsten	162,00	56,60	22,10	345,00	801,48	432,75	0	113,51	0,00
123	Kärl	1	23	F	Lera	72,88	53,40	11,80	245,40	792,00	423,30	0	113,12	112,37
124	Ben	0	0		Ben	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	36	118,39	0,00
125	Vävt yngd	1	1	F	Lera	164,26	50,50	28,71	91,90	772,70	519,15	159	112,50	0,00
126	Vävt yngd	1	1	F	Lera	114,61	93,15	36,57	259,40	767,85	519,05	151	112,44	111,92
127	Vävt yngd	1	1	F	Lera	770,25	518,55	47,46	193,60	770,25	518,55	150	112,36	0,00

Fynd-nr	Sakord	Antal ex	Antal frag	Frag	Material	Längd mm	Bredd mm	Tjockl mm	Vikt gr	Koord x	Koord y	Anl nr	Höjd topp	Höjd bott
128	Vävtyngd	1	12	F	Lera	83,83	44,24	32,00	207,20	768,63	520,70	152	112,25	
129	Kärl	1	7	F	Lera	46,09	46,38	13,10	96,30	772,50	519,30		112,47	112,40
130	Del av vävtyngd	1	1	f	Lera	39,29	35,98	14,42	31,90	767,00	519,05	151	112,44	111,92
131	Slipsten	1	1	F	Sandsten	155,28	105,08	60,40	1148,00	773,00	524,00	171	112,36	
132	Benkam	1	1	F	Ben					768,82	521,20	152	112,23	
133	Keramik	1	25	F	lera				84,10	767,85	519,05	152	112,44	111,92
134	Br ben	1	1	F	Ben				0,70	773,20	523,50	170	112,42	
135	Br ben	2	2	F	Ben				0,60	768,35	517,07	149	112,48	112,14
136	Obr ben	2	2	Ben					21,70	768,52	521,02	152	112,34	112,08
137	Br ben	3	3	F	Ben	0,00			2,40	767,85	519,05	151	112,44	112,92
138	Obr ben	5	5	F	Ben				5,60	767,00	519,05	151	112,44	112,92
139	obr ben	40	40	F	Lera				212,70	767,85	519,05	151	112,44	112,92
140	Br ben	6	6	F	Ben				1,80	767,85	519,05	151	112,44	111,92
141	Kärl	1	1	F	Lera	34,79	32,85	14,56	26,40	772,55	519,80		112,38	0,00
142	Obr ben	1	1	F	Ben				8,70	774,00	221,50	193		
143	Obr ben	1	1	F	Ben				1,00	771,00	511,00	135	112,67	112,50
144	Br ben	2	2	F	Ben				2,40	774,00	224,50	201	112,41	112,11
145	Br ben	2	2	F	Ben				0,10	780,96	508,25	189	112,80	112,53
146	Obr ben	2	2	F	Ben				17,20	769,65	522,80	154	112,38	112,08
147	Obr ben	4	4	F	Ben				3,20	770,00	514,00	112	112,58	112,38
148	Br ben	14	14	F	Ben				5,79	770,00	514,00	112		
149	Keramik	1	1	F	Lera	34,46	24,45	7,84	7,70	767,88	111,00	151	112,44	111,92
150	Obr ben	4	4	F	Ben				11,60	772,50	518,70	158	112,32	112,10
151	Harts	1	1	F	Kåda/vax				1,30	774,47	503,60	124		
152	Br ben	2	2	F	Ben				0,20	768,52	521,02	152	112,34	112,08
153	Obr ben	3	3	F	Ben				1,00	772,00	520,00		112,48	112,25
154	Obr ben	1	1	F	Ben				0,40	775,50	226,00	176	112,40	112,29
155	Obr ben	4	4	F	Ben				2,10	769,75	5138,00	112	112,55	0,00
156	Obr ben	1	1	F	Ben				0,90	782,47	510,18	128	112,87	112,71
157	Obr ben	1	1	F	Ben				2,80	776,47	523,56	167	112,50	112,24
158	Obr ben	2	2	F	Ben				5,10	786,00	501,50	114	113,09	112,90
159	Obr ben	1	1	F	Ben				0,80	778,33	512,64	132	112,76	122,48
160	Br ben	3	3	F	Ben				0,30	771,31	496,84	110	112,91	0,00
161	Br lera	1	1	F	Lera				3,30	779,80	503,35	127	112,95	112,76
162	Obr ben	1	1	F	Ben				2,90	770,45	520,40	153	112,39	112,13
163	Br ben	1	1	F	Ben				0,10	847,76	465,10		112,80	
164	Obr ben	1	1	F	Ben				0,30	847,76	465,00			
165	Br ben	1	1	F	Ben				0,49	776,00	512,00		112,86	
166	Br ben	3	3	F	Ben				0,20	771,31	496,84	110	112,82	
167	Obr ben	2	2	F	Ben				13,60	770,25	518,53	150	112,46	112,15
168	Obr ben	2	2	F	Ben				31,60	771,30	521,35	156	112,37	112,21
169	Br ben	1	1	F	Ben				2,10	771,30	321,35	156	112,37	112,21

Fynd- nr	Sakord nr	Antal ex	Antal frag	Frag	Material	Längd mm	Bredd mm	Tjockl mm	Vikt gr	Koord x	Koord y	Anl nr	Höjd topp	Höjd bott
170	Bryne	1	1	F	Sandsten				59,90	770,70	518,70		112,45	
171	Keramik	1	1	F	Lera				1,50	771,24	497,41	110	112,84	
172	Obr ben	1	1	F	Ben				0,20	770,65	517,00	148	112,48	
173	Tegel	1	1	F	Lera				15,80	773,00	227,75	178	112,31	
174	Kalkbruk	1	1	F	Kalk				29,90	773,00	227,75	178	112,31	
175	Djurtand	1	1	F	Emalj				2,10	770,00	518,00		112,42	112,23
176	Kalkputs	20	20	F	Kalk				185,70	770,00	518,00		112,42	112,23
177	Tegel	11	11	F	Lera				33,80	770,00	518,00		112,42	112,23
178	Obr ben	40	40	F	Ben				86,80	768,50	520,75	152	112,36	
179	tegel	4	4	F	Lera				32,00	771,00	224,25	193	112,32	112,09
180	Kalkputs	2	2	F	Kalk				565,00	477,00	224,00	193	112,32	112,09
181	Obr ben	14	14	F	Ben				34,10	772,00	5180,00	0	112,47	112,33
182	Br ben	2	2	F	Ben				1,00	772,00	518,00		112,47	112,33
183	Kalkputs	1	1	F	Kalk				3,20	772,00	518,00			
184	Br lera	1	1	F	Lera				2,30	772,00	518,00			
185	Ben	3	3	F	Ben				2,50	772,10	527,25	220	112,28	
186	Tegelsten	1	1	F	Lera				1639,10	783,00	497,40	113	113,25	112,10
187	Malsten	1	1	F	Bergart				867,10	771,50	511,25		112,66	112,00
188	Ben	10	10	F	Ben				40,90	774,50	222,60	165	112,33	111,93
189	Ben	10	10	F	Ben				4,00	784,08	506,62	215	112,84	112,63
190	Ben	10	10	F	Ben				3,40	770,00	514,00	112	112,58	112,38
191	Br ben	1	1	F	Ben				0,10	770,00	514,00	112	112,00	112,00
192	Br ben	6	6	F	Ben				0,80	774,00	520,00	161	112,45	112,25
193	Bryne	1		H	Sandsten				198,80	767,88	519,05	151	112,44	112,00
194	Fårskalle	1		H	Ben/ emalj				128,60	772,20	224,86	172	112,21	112,13
195	Ben	1	1	F	Ben				13,60	772,20	224,86	172	112,21	112,13
196	Kalkputs	3	3	F	KAlk				5,60	771,30	515,95	188	112,49	112,34
197	Tegel	3	3	F	Lera				44,40	771,30	515,95	188	112,49	112,34
198	Skiffer- hänge?	1	1	F	Skiffer	47,24	7,26	5,13	3,30	767,85	521,02	152	112,34	112,08
199	Br lera	1	1	F	Lera				0,60					
200	Br ben	2	2	F	Ben				0,90	780,50	508,50	184		
201	Obr ben	2		F	Ben				3,70	781,56	510,80	129	112,87	112,77
202	Br ben	7	7	F	Ben				0,30	771,00	511,20	135	112,67	112,50
203	Ben	1	1	F	Ben				0,20	773,80	507,35		112,75	112,55
204	ben	5	5	F	Ben				8,60			160	112,45	112,35
205	Slagg	1	1	F	Slagg				7,40	771,00	511,20	135	112,67	112,50
206	Förslaggad lera	2	2	F	Lera				2,70	112,92		119	112,92	
207	Tand	1	1	F	Emalj				6,60	780,50	508,50	184	112,93	112,75
208	Ben	3	3	F	Ben				8,80	775,00	225,50	175	112,40	112,08
209	Ben	1	1	F	Ben				9,70	771,50	222,50	157	112,30	
210	Br ben	2	2	F	Ben				1,40	112,46	112,10	158	112,46	112,10

Fynd- nr	Sakord	Antal ex	Antal frag	Frag	Material	Längd mm	Bredd mm	Tjockl mm	Vikt gr	Koord x	Koord y	Anl nr	Höjd topp	Höjd bott
211	Br ben	8	8	F	Ben				1,80	774,00	520,10	160	112,47	112,35
212	Ben	1	1	F	Ben				0,20	773,00	224,50	171	112,36	
213	Ben	2	2	F	Ben				4,70	774,50	222,00	165	112,33	111,93
214	Br ben	2	2	F	Ben				0,40	783,00	497,00	113	113,25	112,10
215	Br ben	1	1	F	Ben				0,10	774,00	520,10	161	112,45	
216	Hästsosöm	1	1	H	Järn				2,20	778,37	514,64	133	112,52	
217	Järnföremål	1	1	F	Järn				3,60	773,00	511,36	190	112,72	112,58
218	Bronsföremål	1	1	F	Brons	12,16	4,70	4,26	0,40	768,52	521,02	151	112,34	112,08
219	Kärl	14	14	F	Lera	57,17	92,91	11,64	172,20	772,20	518,90	159	112,43	

TANDEMLABORATORIET

UPPSALA UNIVERSITET

Tandem Laboratory
Uppsala University

Kristina Jansson
Jönköpings läns museum
Box 2133
550 02 JÖNKÖPING

Uppsala 1996-01-18

Resultat av ^{14}C datering av träkol från Visingsö sn.

Förbehandling av träkol och liknande material:

1. Synliga rottrådar borttages.
2. 1% HCl tillsätts (6-8 timmar, under kokpunkten) (karbonat bort).
3. 1% NaOH tillsätts (6-8 timmar, under kokpunkten). Löslig fraktion fälls genom tillsättning av konc. HCl. Fällningen som till största delen består av humusmaterial, tvättas, torkas och benämns fraktion SOL. Olöslig del, som benämns INS, består främst av det ursprungliga organiska materialet. Denna fraktion ger därför den mest relevanta åldern. Fraktionen SOL däremot ger information om eventuella föroreningars inverkan.

Före acceleratorbestämningen av ^{14}C -innehållet förbränns det intorkade materialet, surgjort till pH 4, till CO_2 -gas, som i sin tur konverteras till fast grafit genom en Fe-katalytiskreaktion.

I den aktuella undersökningen har fraktionen INS daterats.

RESULTAT

Labnummer	Prov	$\delta^{13}\text{C} \text{‰ PDB}$	^{14}C ålder BP
Ua-10588	Prov 1, A 82, stolphål	-26.42	1 985 \pm 60
Ua-10589	Prov 2, A 86, stolphål	-24.48	2 130 \pm 65

Med vänlig hälsning

Göran Possnert / Maud Söderman

Postadress	Gatuadress	Telefon 018-182500	Telefax	Telex
Postal address	Visiting address	Direktval 183059		
Box 533	Thunbergsvägen 5	Phone + 46 18 182500	Nat. 018 555736	76088
S-751 21 Uppsala	Uppsala	Direct 183059	Int. +46 18 555736	TSLISV-S
Sweden				

CALIBRATION OF RADIOCARBON AGE TO CALENDAR YEARS

(Variables:C13/C12=-27:lab mult.=1)

Laboratory Number: Beta-88727

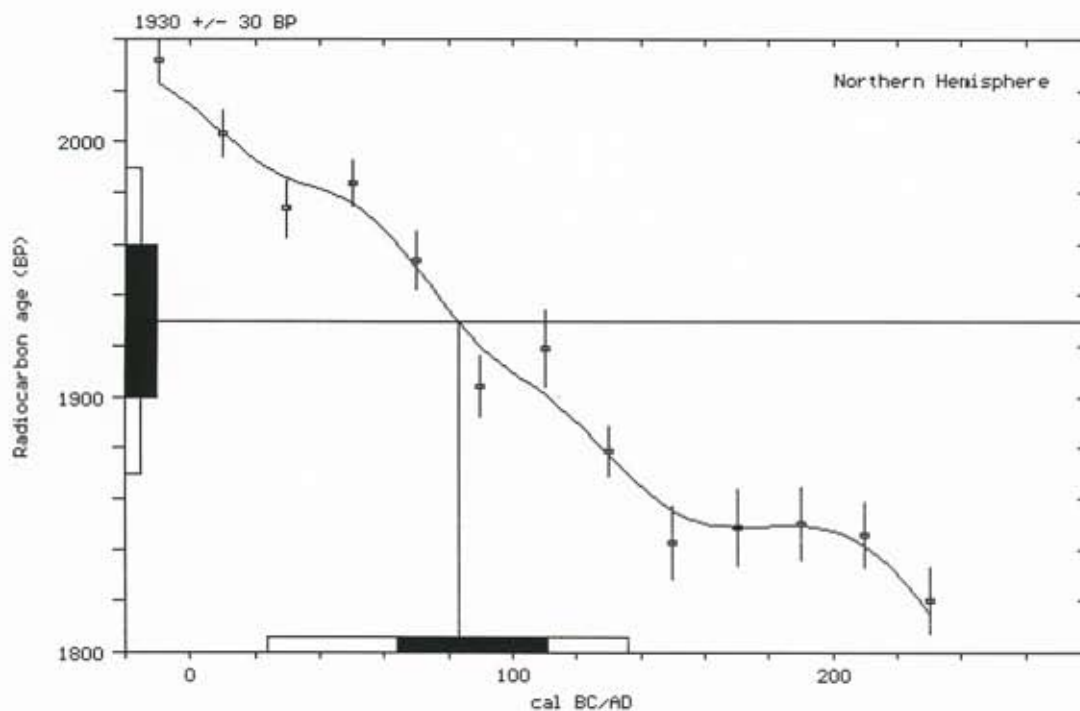
Conventional radiocarbon age: 1930 +/- 30 BP

Calibrated results:
(2 sigma, 95% probability) cal AD 25 to 135

Intercept data:

Intercept of radiocarbon age
with calibration curve: cal AD 85

1 sigma calibrated results:
(68% probability) cal AD 65 to 110

References:

Pretoria Calibration Curve for Short Lived Samples

Vogel, J. C., Fuls, A., Visser, E. and Becker, B., 1993, *Radiocarbon* 35(1), p73-86

A Simplified Approach to Calibrating C14 Dates

Talma, A. S. and Vogel, J. C., 1993, *Radiocarbon* 35(2), p317-322

Calibration - 1993

Stuiver, M., Long, A., Kra, R. S. and Devine, J. M., 1993, *Radiocarbon* 35(1)

Beta Analytic Radiocarbon Dating Laboratory

4985 S.W. 74th Court, Miami, Florida 33155 ■ Tel: (305)667-5167 ■ Fax: (305)663-0964 ■ E-mail: beta@analytic.win.net

CALIBRATION OF RADIOCARBON AGE TO CALENDAR YEARS

(Variables:C13/C12=-26.1:lab mult.=1)

Laboratory Number: Beta-88728

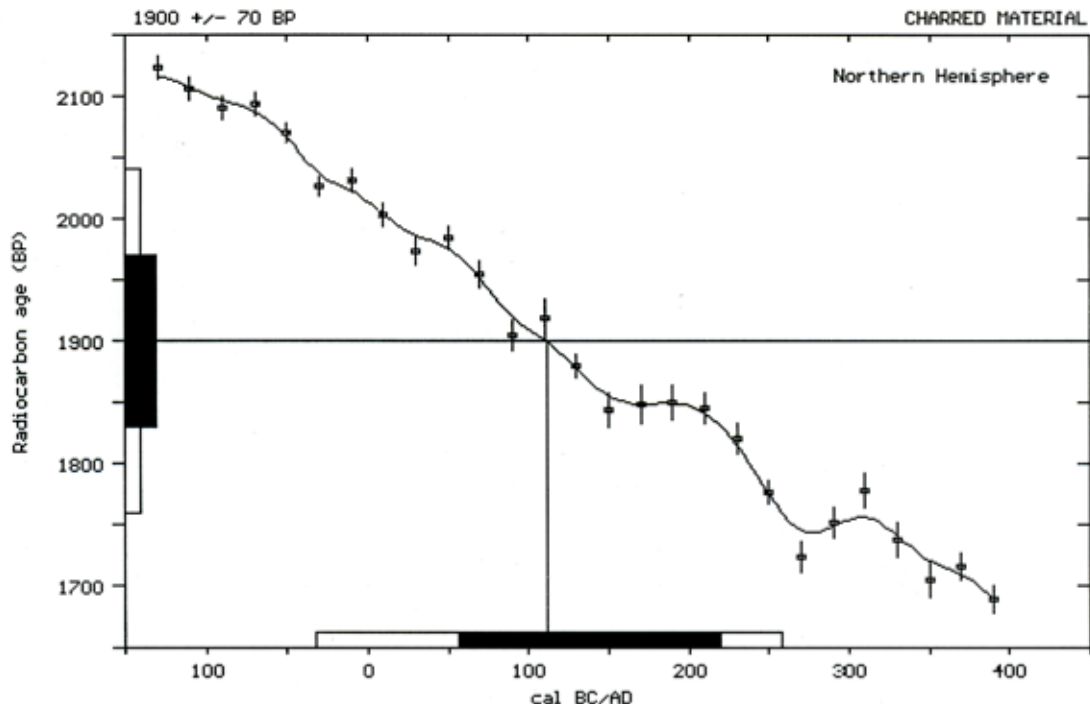
Conventional radiocarbon age: 1900 +/- 70 BP

Calibrated results:
(2 sigma, 95% probability) cal BC 35 to cal AD 260

Intercept data:

Intercept of radiocarbon age
with calibration curve: cal AD 110

1 sigma calibrated results:
(68% probability) cal AD 55 to 220

References:

- Pretoria Calibration Curve for Short Lived Samples*
Vogel, J. C., Fuls, A., Visser, E. and Becker, B., 1993, *Radiocarbon* 35(1), p73-86
- A Simplified Approach to Calibrating C14 Dates*
Talma, A. S. and Vogel, J. C., 1993, *Radiocarbon* 35(2), p317-322
- Calibration - 1993*
Stuiver, M., Long, A., Kra, R. S. and Devine, J. M., 1993, *Radiocarbon* 35(1)

Beta Analytic Radiocarbon Dating Laboratory

4985 S.W. 74th Court, Miami, Florida 33155 ■ Tel: (305)667-5167 ■ Fax: (305)663-0964 ■ E-mail: beta@analytic.win.net

CALIBRATION OF RADIOCARBON AGE TO CALENDAR YEARS

(Variables:C13/C12=-26.4:lab mult.=1)

Laboratory Number: Beta-88726

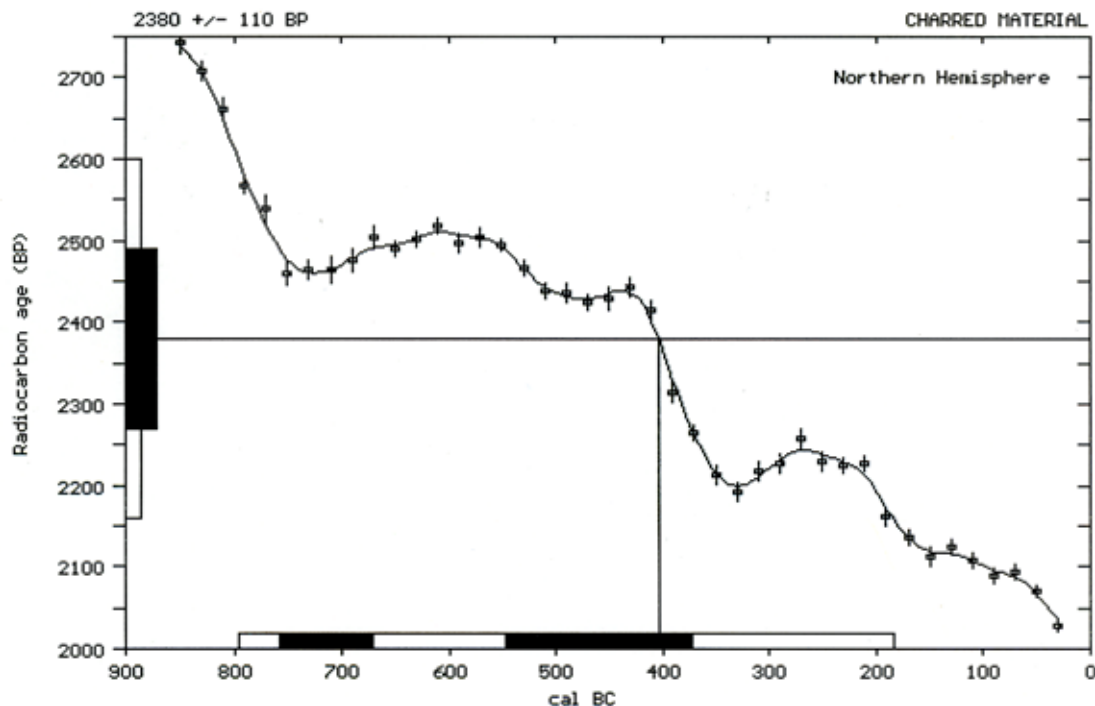
Conventional radiocarbon age: 2380 +/- 110 BP

Calibrated results: cal BC 795 to 185
(2 sigma, 95% probability)

Intercept data:

Intercept of radiocarbon age
with calibration curve: cal BC 405

1 sigma calibrated results: cal BC 760 to 670 and
(68% probability) cal BC 550 to 375

References:

Pretoria Calibration Curve for Short Lived Samples

Vogel, J. C., Fuls, A., Visser, E. and Becker, B., 1993, *Radiocarbon* 35(1), p73-86

A Simplified Approach to Calibrating C14 Dates

Talma, A. S. and Vogel, J. C., 1993, *Radiocarbon* 35(2), p317-322

Calibration - 1993

Stuiver, M., Long, A., Kra, R. S. and Devine, J. M., 1993, *Radiocarbon* 35(1)

Beta Analytic Radiocarbon Dating Laboratory

4985 S.W. 74th Court, Miami, Florida 33155 ■ Tel: (305)667-5167 ■ Fax: (305)663-0964 ■ E-mail: beta@analytic.win.net

CALIBRATION OF RADIOCARBON AGE TO CALENDAR YEARS

(Variables: C13/C12=-26.9:lab mult.=1)

Laboratory Number: Beta-88729

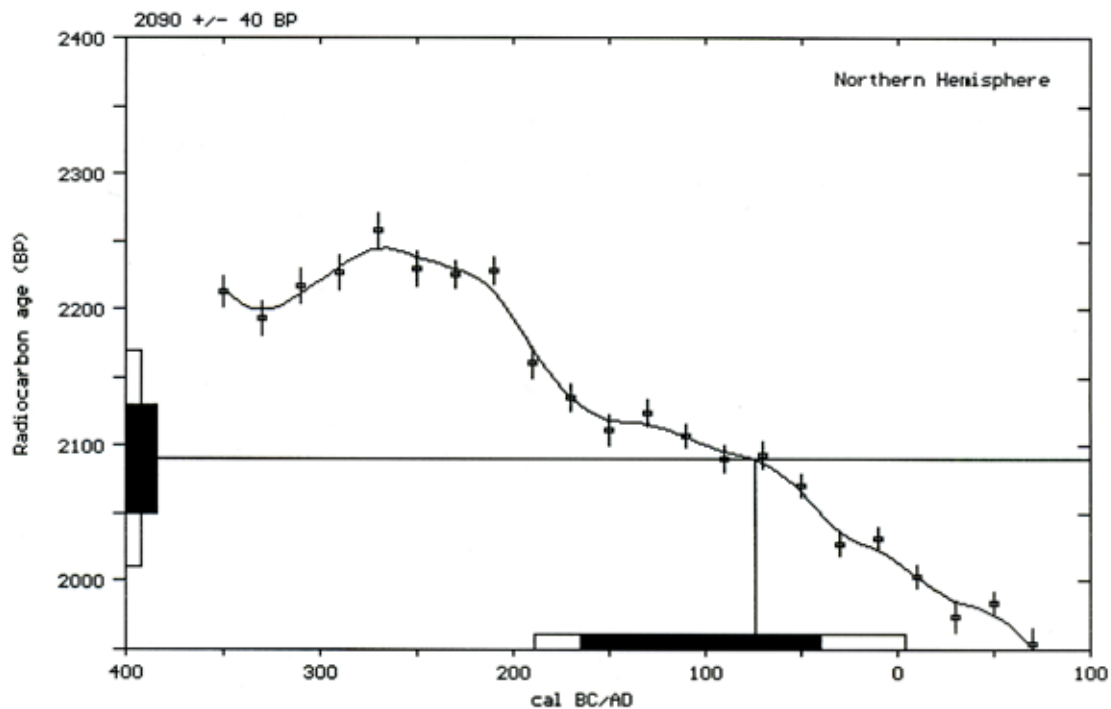
Conventional radiocarbon age: 2090 +/- 40 BP

**Calibrated results:
(2 sigma, 95% probability) cal BC 190 to cal AD 5**

Intercept data:

Intercept of radiocarbon age
with calibration curve: cal BC 75

1 sigma calibrated results:
(68% probability) cal BC 165 to 40

References:

Pretoria Calibration Curve for Short Lived Samples

Vogel, J. C., Fuls, A., Visser, E. and Becker, B., 1993, *Radiocarbon* 35(1), p73-86

A Simplified Approach to Calibrating C14 Dates

Talma, A. S. and Vogel, J. C., 1993, *Radiocarbon* 35(2), p317-322

Calibration - 1993

Stuiver, M., Long, A., Kra, R. S. and Devine, J. M., 1993, *Radiocarbon* 35(1)

Beta Analytic Radiocarbon Dating Laboratory

4985 S.W. 74th Court, Miami, Florida 33155 ■ Tel: (305)667-5167 ■ Fax: (305)663-0964 ■ E-mail: beta@analytic.win.net

CALIBRATION OF RADIOCARBON AGE TO CALENDAR YEARS

(Variables: C13/C12=-27.4:lab. mult=1)

Laboratory Number: Beta-88730

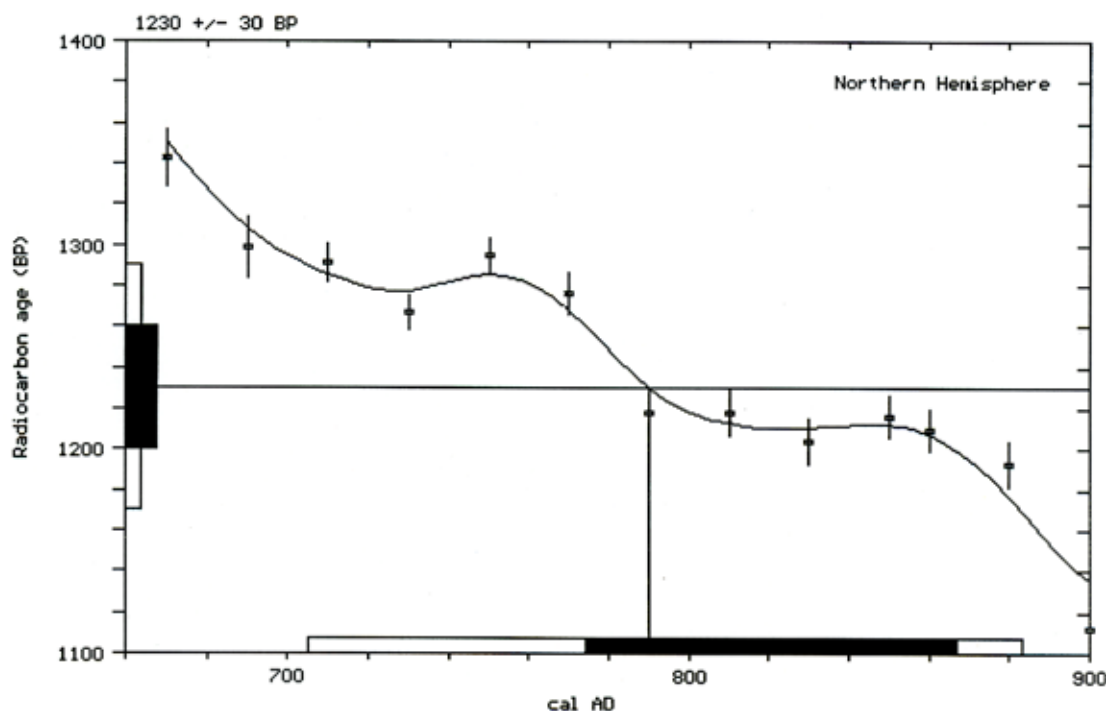
Conventional radiocarbon age: 1230 +/- 30 BP

Calibrated results:
(2 sigma, 95% probability) cal AD 705 to 885

Intercept data:

Intercept of radiocarbon age
with calibration curve: cal AD 790

1 sigma calibrated results:
(68% probability) cal AD 775 to 865

References:

Pretoria Calibration Curve for Short Lived Samples

Vogel, J. C., Fuls, A., Visser, E. and Becker, B., 1993, *Radiocarbon* 35(1), p73-86

A Simplified Approach to Calibrating C14 Dates

Talma, A. S. and Vogel, J. C., 1993, *Radiocarbon* 35(2), p317-322

Calibration - 1993

Stuiver, M., Long, A., Kra, R. S. and Devine, J. M., 1993, *Radiocarbon* 35(1)

Beta Analytic Radiocarbon Dating Laboratory

4985 S.W. 74th Court, Miami, Florida 33155 ■ Tel: (305)667-5167 ■ Fax: (305)663-0964 ■ E-mail: beta@analytic.win.net

CALIBRATION OF RADIOCARBON AGE TO CALENDAR YEARS 10

(Variables:C13/C12=-26.1:lab mult.=1)

Laboratory Number: Beta-88731

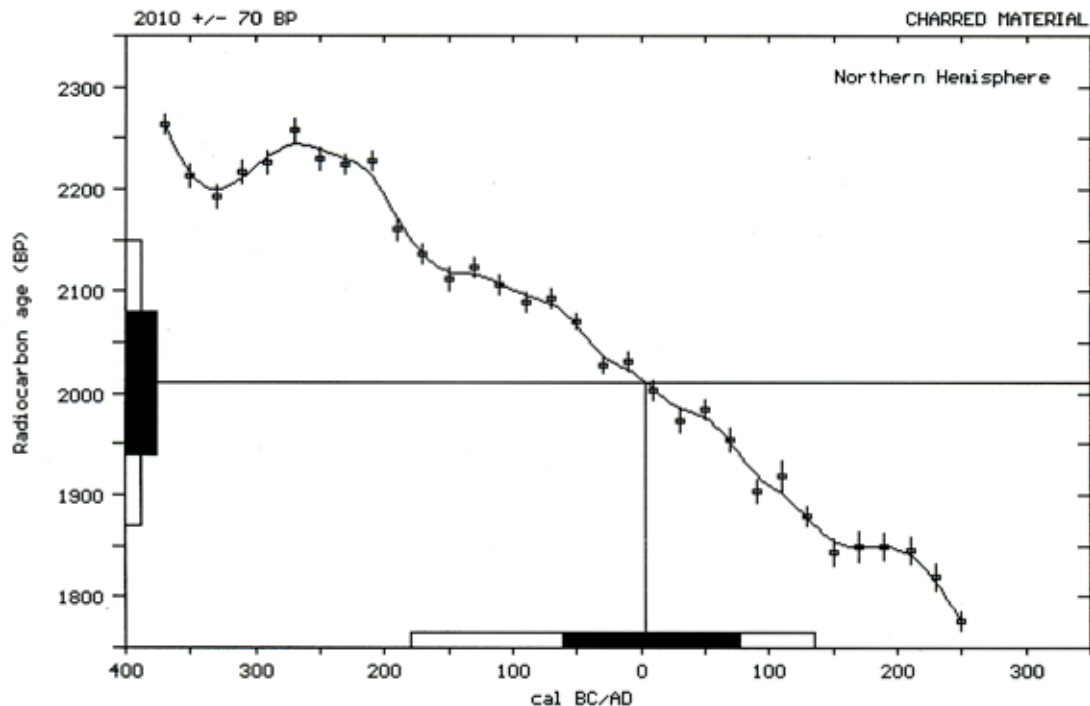
Conventional radiocarbon age: 2010 +/- 70 BP

Calibrated results: cal BC 180 to cal AD 135
(2 sigma, 95% probability)

Intercept data:

Intercept of radiocarbon age
with calibration curve: cal AD 5

1 sigma calibrated results: cal BC 60 to cal AD 75
(68% probability)

References:

Pretoria Calibration Curve for Short Lived Samples

Vogel, J. C., Fuls, A., Visser, E. and Becker, B., 1993, *Radiocarbon* 35(1), p73-86

A Simplified Approach to Calibrating C14 Dates

Talma, A. S. and Vogel, J. C., 1993, *Radiocarbon* 35(2), p317-322

Calibration - 1993

Stuiver, M., Long, A., Kra, R. S. and Devine, J. M., 1993, *Radiocarbon* 35(1)

Beta Analytic Radiocarbon Dating Laboratory

4985 S.W. 74th Court, Miami, Florida 33155 ■ Tel: (305)667-5167 ■ Fax: (305)663-0964 ■ E-mail: beta@analytic.win.net

CALIBRATION OF RADIOCARBON AGE TO CALENDAR YEARS

(Variables:C13/C12=-25.7:lab mult.=1)

Laboratory Number: Beta-88732

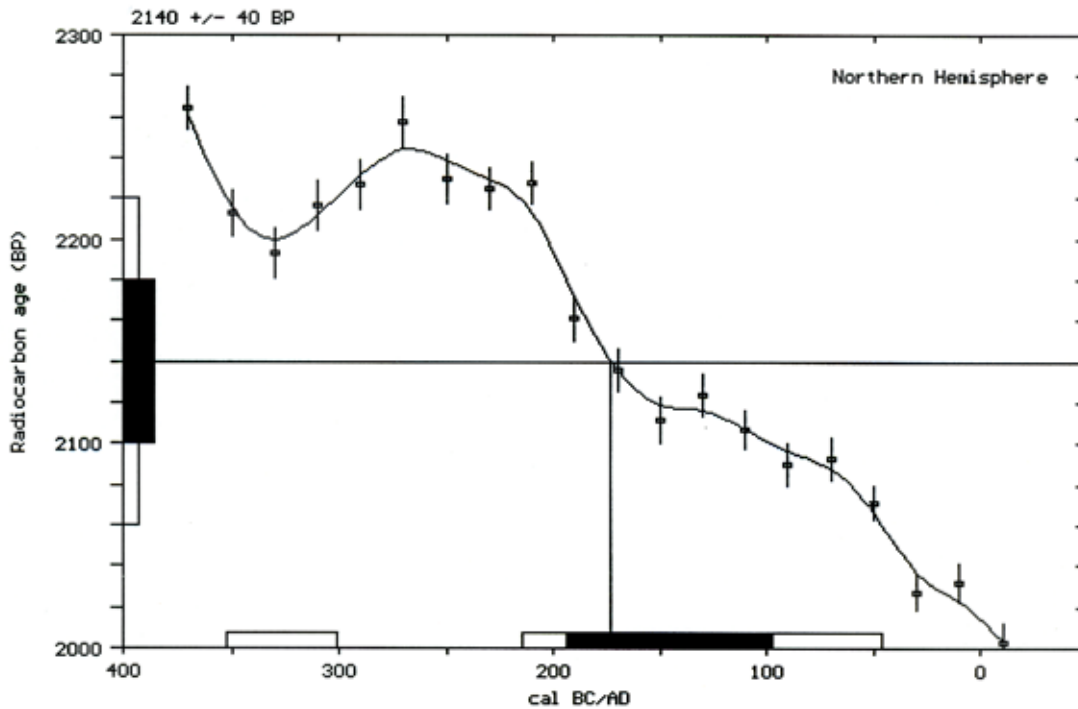
Conventional radiocarbon age: **2140 +/- 40 BP**

Calibrated results: **cal BC 350 to 300 and**
(2 sigma, 95% probability) **cal BC 215 to 45**

Intercept data:

Intercept of radiocarbon age
with calibration curve: cal BC 175

1 sigma calibrated results: cal BC 195 to 100
 (68% probability)

References:

Pretoria Calibration Curve for Short Lived Samples
 Vogel, J. C., Fuls, A., Visser, E. and Becker, B., 1993, *Radiocarbon* 35(1), p73-86
A Simplified Approach to Calibrating C14 Dates
 Talma, A. S. and Vogel, J. C., 1993, *Radiocarbon* 35(2), p317-322
Calibration - 1993
 Stuiver, M., Long, A., Kra, R. S. and Devine, J. M., 1993, *Radiocarbon* 35(1)

Beta Analytic Radiocarbon Dating Laboratory

CALIBRATION OF RADIOCARBON AGE TO CALENDAR YEARS

(Variables:C13/C12=-27.4:lab mult.=1)

Laboratory Number: Beta-100496

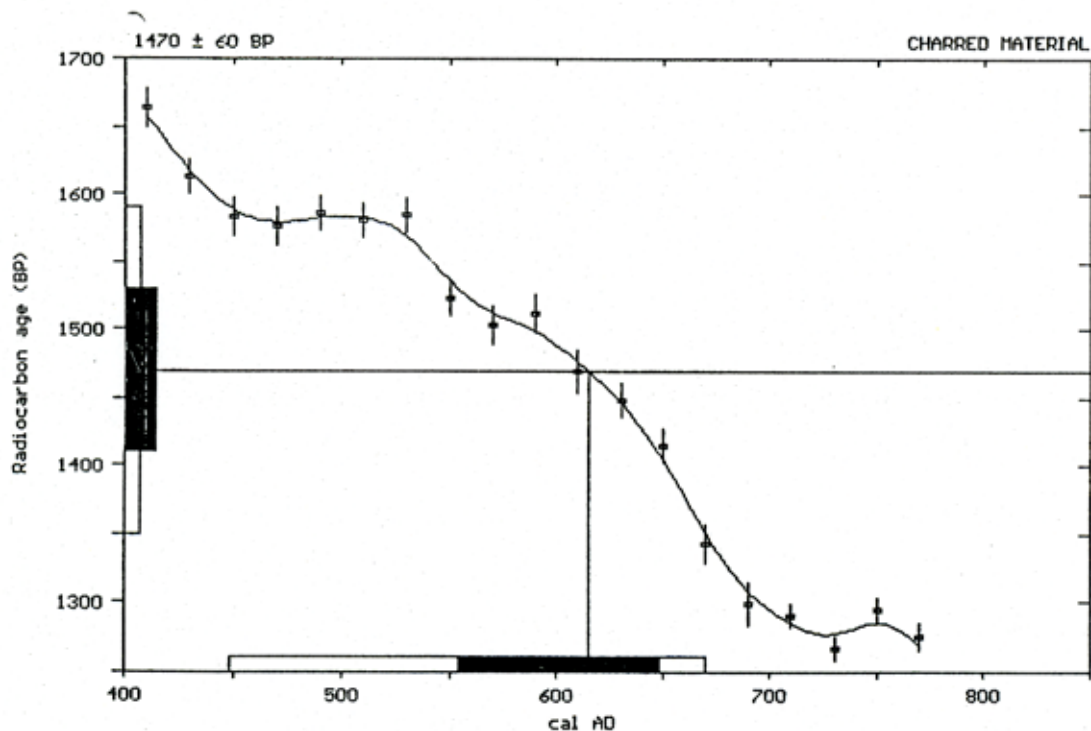
Conventional radiocarbon age: 1470 ± 60 BP

Calibrated results:
(2 sigma, 95% probability) cal AD 450 to 670

Intercept data:

Intercept of radiocarbon age
with calibration curve: cal AD 615

1 sigma calibrated results:
(68% probability) cal AD 555 to 650

References:

- Pretoria Calibration Curve for Short Lived Samples*
Vogel, J. C., Fuls, A., Visser, E. and Becker, B., 1993, *Radiocarbon* 35(1), p73-86
- A Simplified Approach to Calibrating C14 Dates*
Talma, A. S. and Vogel, J. C., 1993, *Radiocarbon* 35(2), p317-322
- Calibration - 1993*
Stuiver, M., Long, A., Kra, R. S. and Devine, J. M., 1993, *Radiocarbon* 35(1)

Beta Analytic Radiocarbon Dating Laboratory

1985 S.W. 74th Court, Miami, Florida 33155 ■ Tel: (305)667-5167 ■ Fax: (305)663-0964 ■ E-mail: beta@radiocarbon.com

CALIBRATION OF RADIOCARBON AGE TO CALENDAR YEARS

(Variables: C13/C12=-27.7:lab. mult=1)

Laboratory Number: Beta-100495

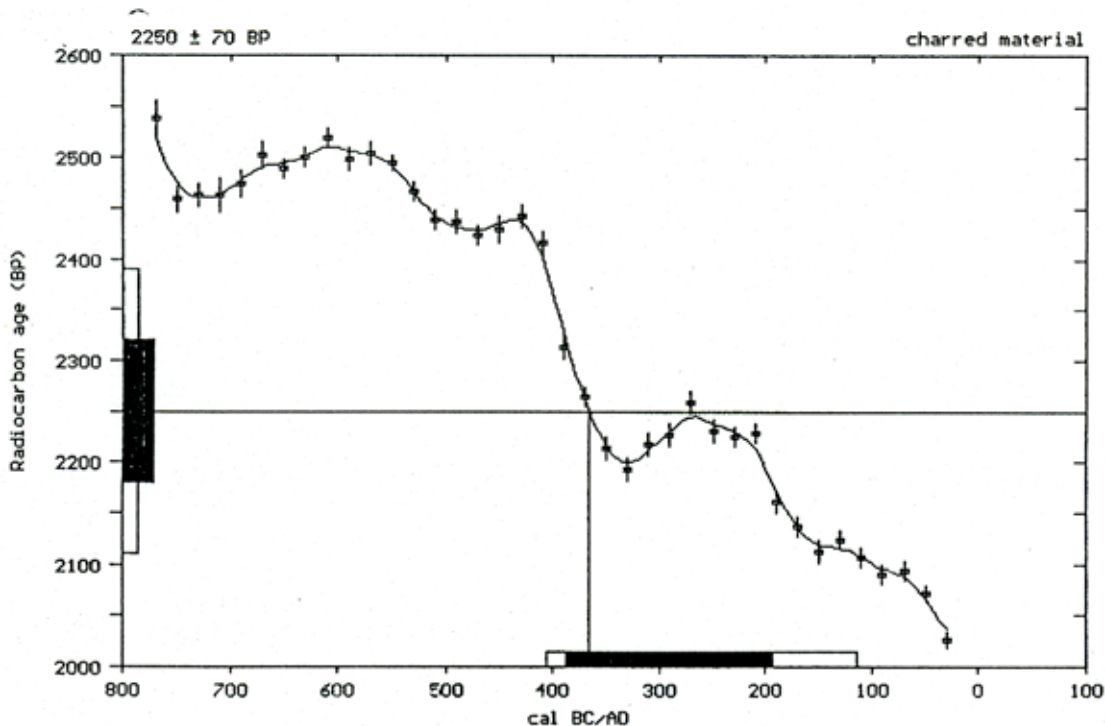
Conventional radiocarbon age: 2250 ± 70 BP

Calibrated results:
(2 sigma, 95% probability) cal BC 405 to 115

Intercept data:

Intercept of radiocarbon age
with calibration curve: cal BC 365

1 sigma calibrated results: cal BC 390 to 195
(68% probability)

References:

Pretoria Calibration Curve for Short Lived Samples
 Vogel, J. C., Fuls, A., Visser, E. and Becker, B., 1993, *Radiocarbon* 35(1), p73-86
A Simplified Approach to Calibrating C14 Dates
 Talma, A. S. and Vogel, J. C., 1993, *Radiocarbon* 35(2), p317-322
Calibration - 1993
 Stuiver, M., Long, A., Kra, R. S. and Devine, J. M., 1993, *Radiocarbon* 35(1)

Beta Analytic Radiocarbon Dating Laboratory

985 S.W. 74th Court, Miami, Florida 33155 ■ Tel: (305)667-5167 ■ Fax: (305)663-0964 ■ E-mail: beta@radiocarbon.com

CALIBRATION OF RADIOCARBON AGE TO CALENDAR YEARS

(Variables: C13/C12=-26.6:lab mult.=1)

Laboratory Number: Beta-100497

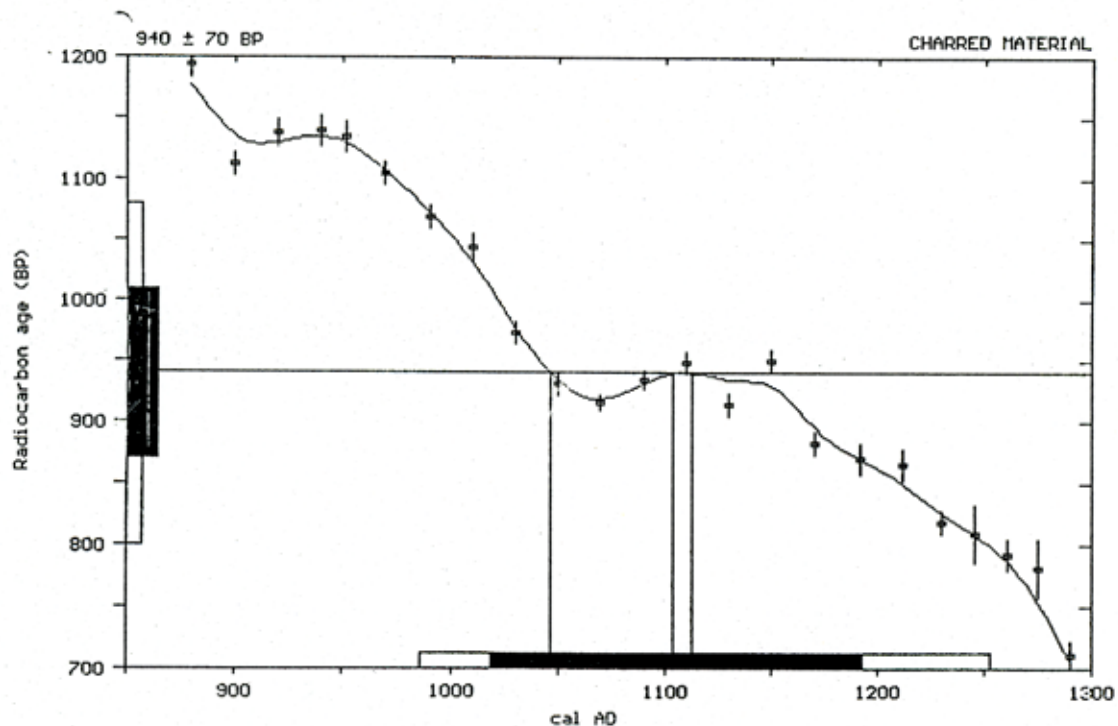
Conventional radiocarbon age: 940 ± 70 BP

Calibrated results:
(2 sigma, 95% probability) cal AD 985 to 1250

Intercept data:

Intercepts of radiocarbon age
with calibration curve:
cal AD 1045 and
cal AD 1105 and
cal AD 1115

1 sigma calibrated results:
(68% probability) cal AD 1020 to 1195

References:

- Pretoria Calibration Curve for Short Lived Samples*
Vogel, J. C., Fuls, A., Visser, E. and Becker, B., 1993, *Radiocarbon* 35(1), p73-86
- A Simplified Approach to Calibrating C14 Dates*
Talma, A. S. and Vogel, J. C., 1993, *Radiocarbon* 35(2), p317-322
- Calibration - 1993*
Stuiver, M., Long, A., Kra, R. S. and Devine, J. M., 1993, *Radiocarbon* 35(1)

Beta Analytic Radiocarbon Dating Laboratory

1985 S.W. 74th Court, Miami, Florida 33155 ■ Tel: (305)667-5167 ■ Fax: (305)663-0964 ■ E-mail: beta@radiocarbon.com

CALIBRATION OF RADIOCARBON AGE TO CALENDAR YEARS

(Variables: C13/C12=-25.2:lab mult.=1)

Laboratory Number: Beta-100498

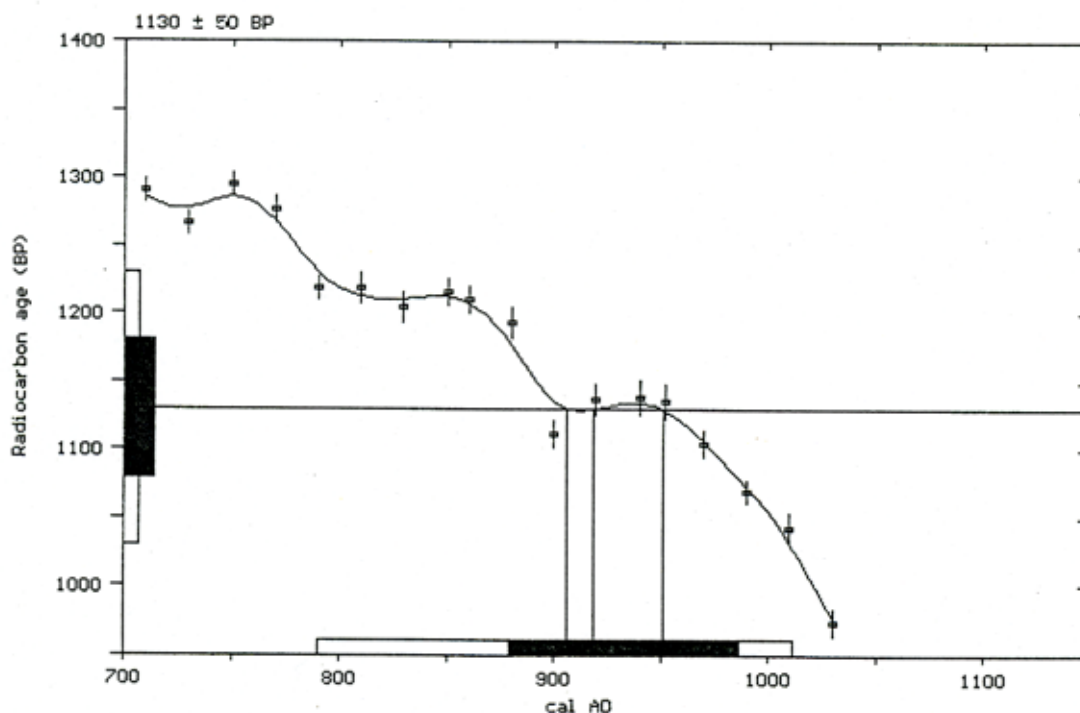
Conventional radiocarbon age: 1130 ± 50 BP

Calibrated results:
(2 sigma, 95% probability) cal AD 790 to 1010

Intercept data:

Intercepts of radiocarbon age
with calibration curve:
cal AD 905 and
cal AD 920 and
cal AD 950

1 sigma calibrated results:
(68% probability) cal AD 880 to 985

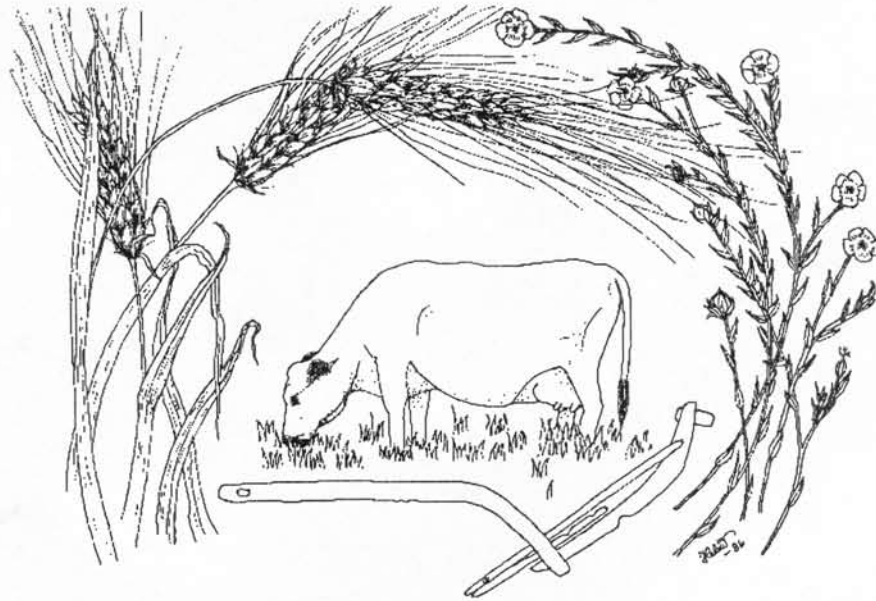
References:

- Pretoria Calibration Curve for Short Lived Samples*
Vogel, J. C., Fuls, A., Visser, E. and Becker, B., 1993, *Radiocarbon* 35(1), p73-86
- A Simplified Approach to Calibrating C14 Dates*
Talma, A. S. and Vogel, J. C., 1993, *Radiocarbon* 35(2), p317-322
- Calibration - 1993*
Stuiver, M., Long, A., Kra, R. S. and Devine, J. M., 1993, *Radiocarbon* 35(1)

Beta Analytic Radiocarbon Dating Laboratory

MILJÖARKEOLOGISKA LABORATORIET

Rapport

VISINGSÖ

DNR 597/95

Miljöarkeologisk undersökning

av Roger Engelmark och Johan Linderholm

april 1998

ARKEOLOGISKA INSTITUTIONEN VID UMEÅ UNIVERSITET

Miljöarkeologiska undersökningar av jordprov från stolphål, dnr 597/95, Visingsö.

av Roger Engelmark och Johan Linderholm
Miljöarkeologiska Laboratoriet
Arkeologiska institutionen
Umeå Universitet

1. Inledning

Jordprov insamlade från stolphål av Jönköpings länsmuseum, har analyserats vid Miljöarkeologiska laboratoriet vid Arkeologiska institutionen, Umeå universitet, med avseende på arkeobotaniskt- och kemiskt innehåll. Huset från vilket proven kommer är tolkat som ett tre-skeppigt långhus ca 34*6m och från en av stolphålsraderna har 12 jordprov insamlats.

Allt kartmaterial som redovisas nedan är sammanställt och digitaliserat från material tillhandahållet av Kristina Jansson, Jönköpings länsmuseum.

2. Makrofossilanalys.

Jordproven från stolphålen har floterats för att erhålla växtmakrofossil. Resultatet presenteras i nedanstående tabell.

Art/anl	79	80	93	98	104	101	66	72	70	69	67	84	
Korn	5		3	1	4	5	23	5	1	2	6	2	57
Speltvete						1							1
Havre	1						1					1	3
Sädesfragment	1	1			4	4	5	3		2	3		23
OGRÄS													
Mälla	1			1					2		7	2	13
Akerbinda							1						1
Måra											1		1
Trampört								1					1
Pilört							1		1		1		3
Krusskräppa						1							1
Nattskatta											1		1
Våtarv											2		2
ÄNGSVÄXTER													
Starr	1				1								2
Gräs												1	1
Kovall												1	1
Fingerört							1						1
ÖVRIGT													
Ben							+	+	+		+	+	
Lera bränd	+		+	+					+		+		

Huvuddelen av växtlämningarna är förkolnade och sädeskorn dominerade.

Odlingsväxter-

Korn är det helt dominerande sädeslaget vilket är normalt under äldre järnåldern. Ett speltvete (emmer eller spelt) och tre havrekärnor visar att också dessa sädeslag odlades om än i liten skala.

Ogräs-

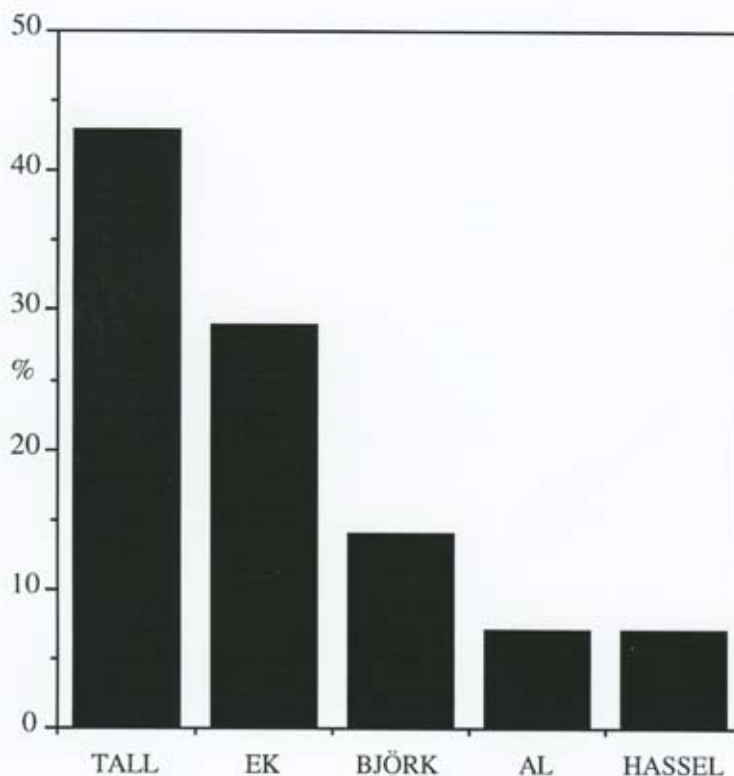
Åkerogräsen är alla sådana man finner i gödslade permanenta åkrar (ensädesåkrar). Artsammansättningen antyder en kraftig gödsling.

Ängsväxter-

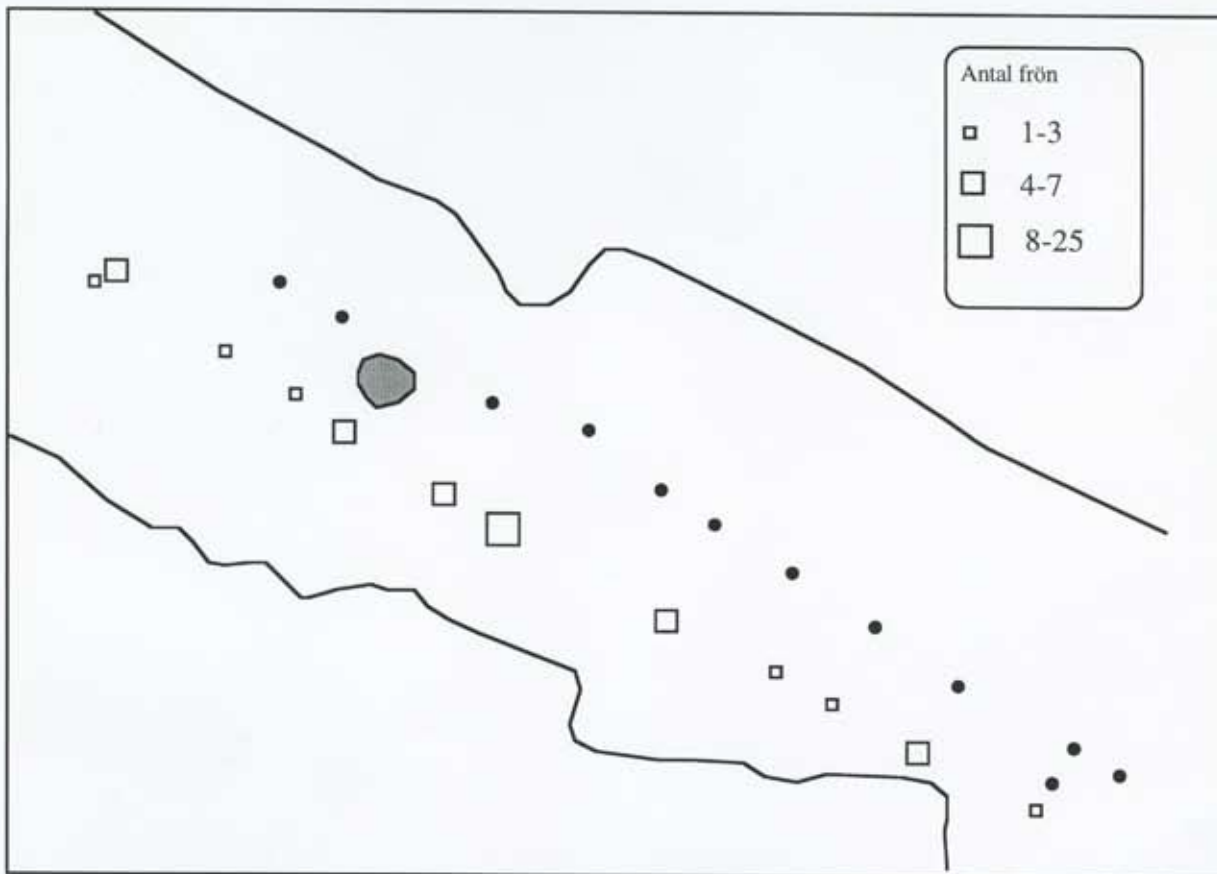
Ett fåtal växter från ängsmarker finns spidda i husgrunden. Om det rör sej om tillfälliga depositioner eller foder för stallade djur går inte att avgöra.

Träkol-

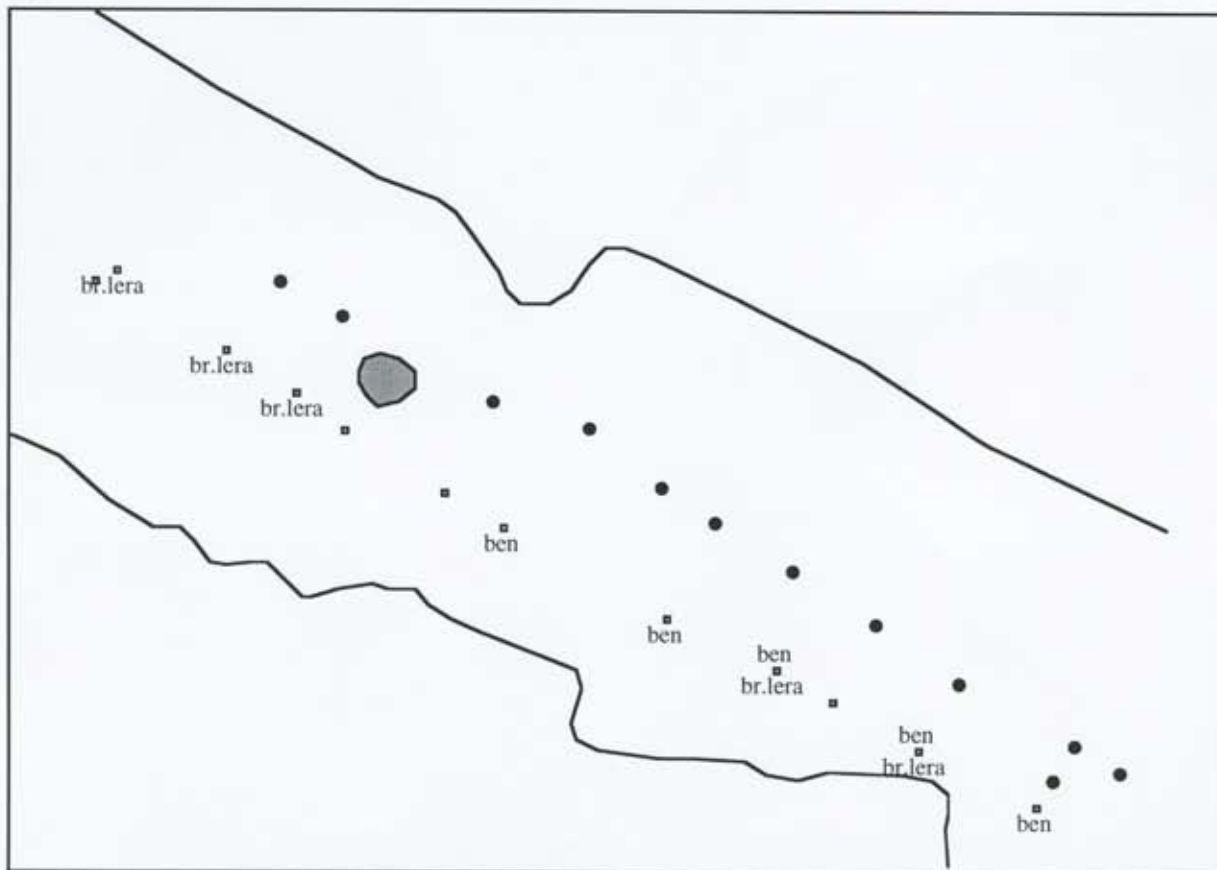
Endast några bitar från varje stolphål har artbestämts och artfrekvensen blir enligt nedanstående diagram. Om kolet utgör rester av stolpar dvs om huset har brunnit så har tall och ek använts för bärande stolpar. Om huset inte brunnit kan det röra sig om kol utspritt från härden.

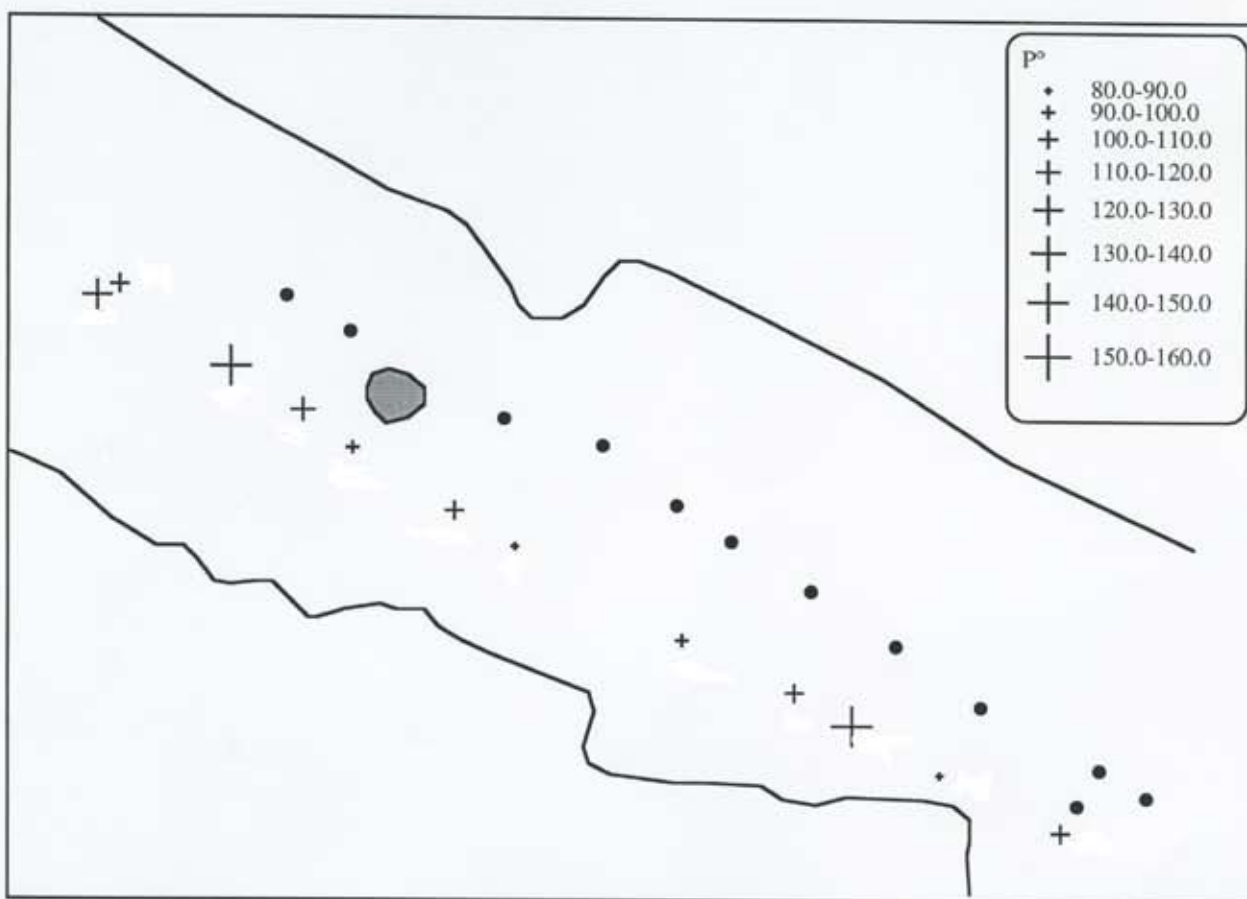
Figur 1. Träkolsförekomstens fördelning i materialet.

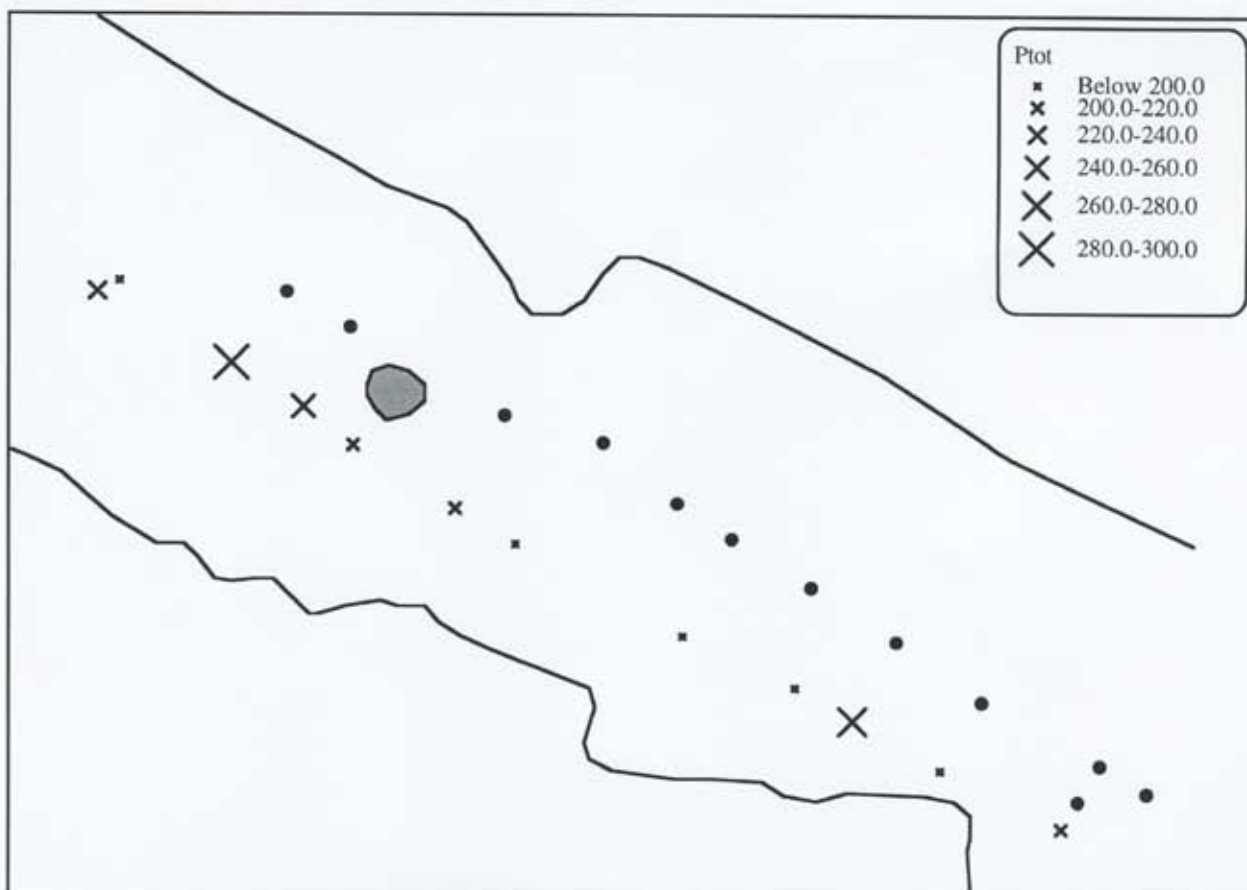
Figur 2. Fröförekomsten inom huset.

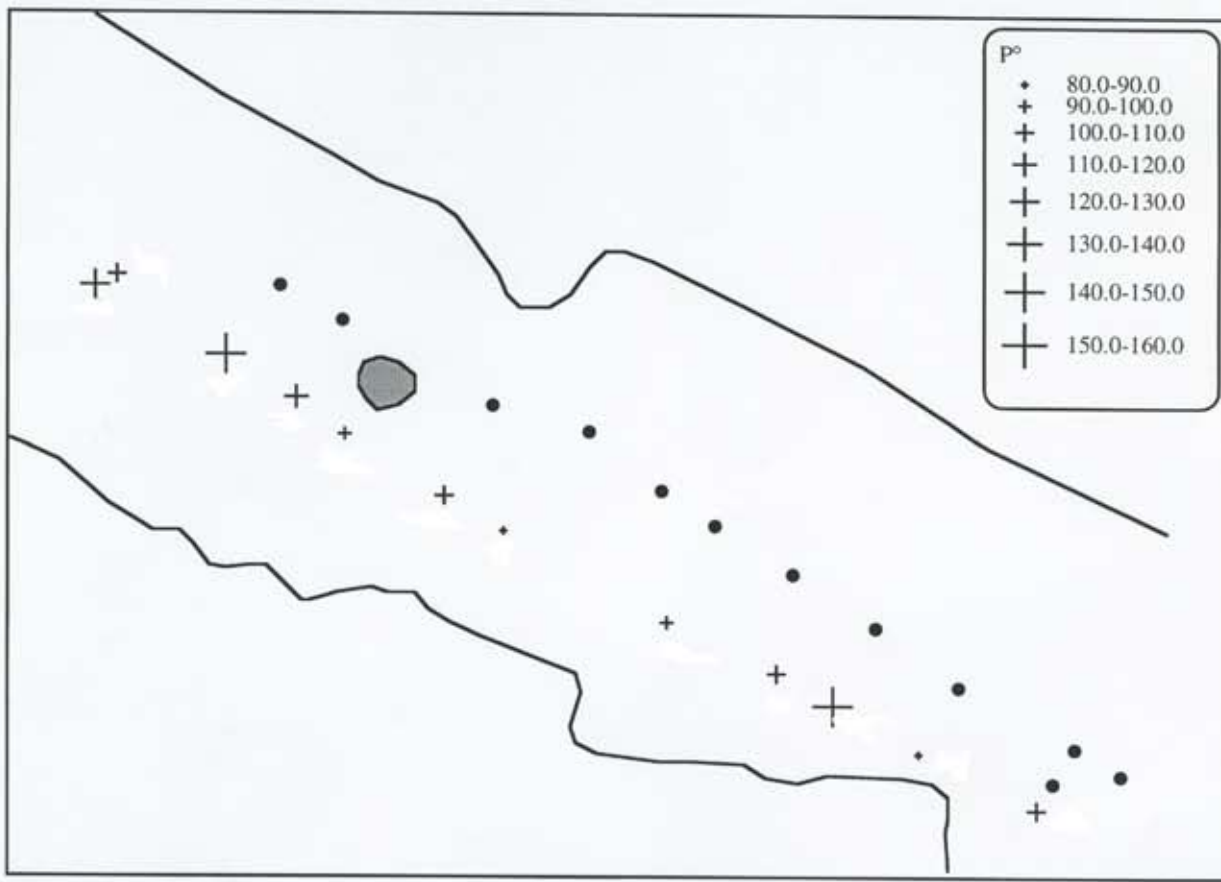
Figur 3. Inslag av bränd lera och ben framkomna vid vattenflotteringen.

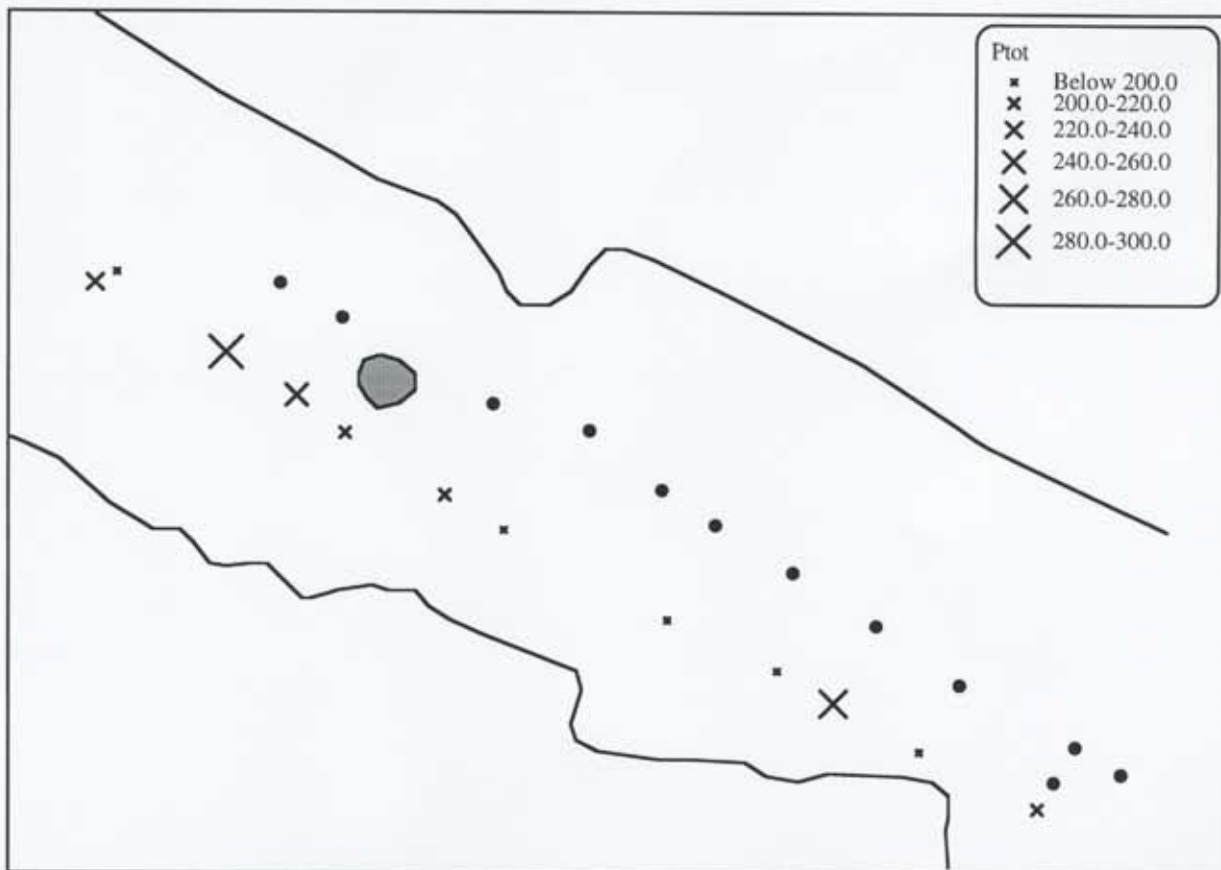
Figur 4. Fosfathaltens (P°) rumsliga fördelning inom huset.

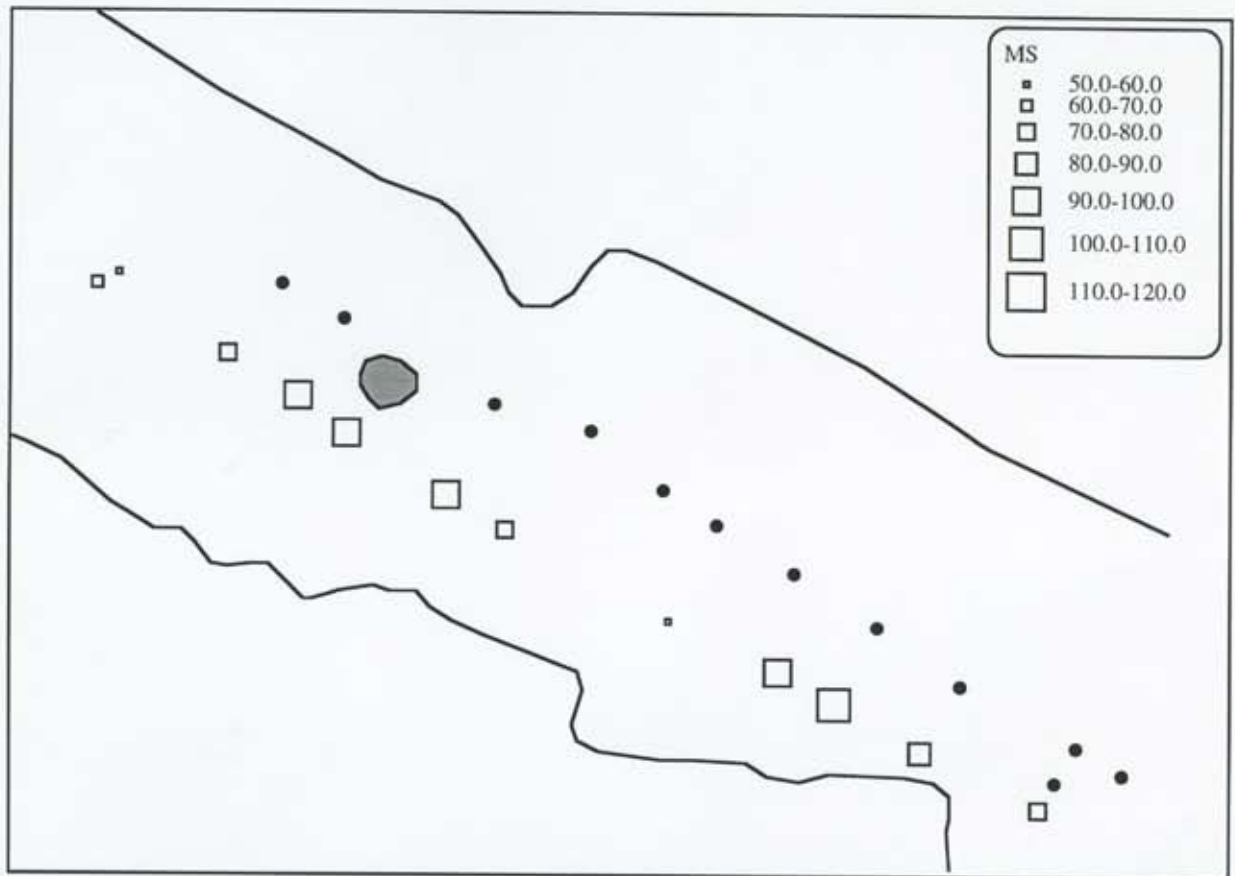
Figur 5. Fosfathaltens (Ptot) rumsliga fördelning inom huset.

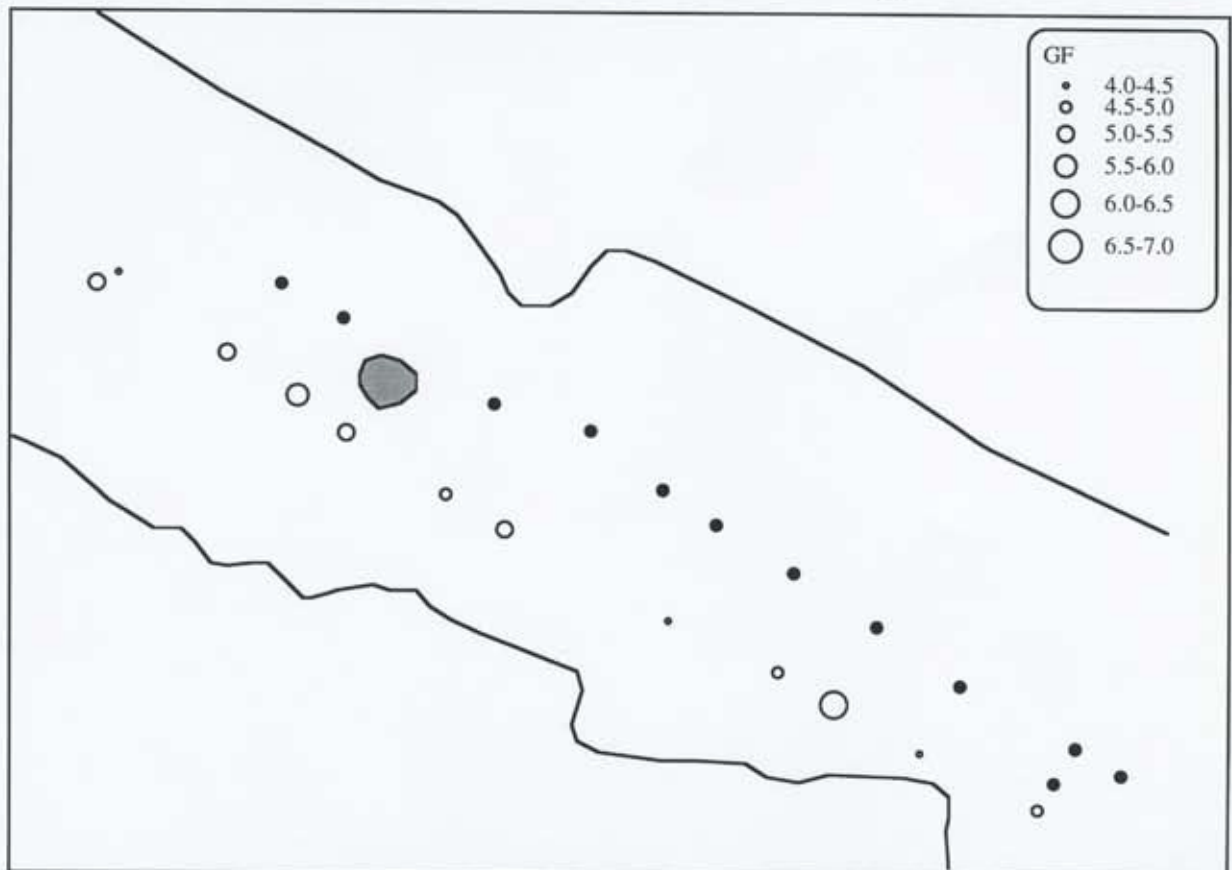
Figur 4. Fosfathaltens (P°) rumsliga fördelning inom huset.

Figur 5. Fosfathaltens (Ptot) rumsliga fördelning inom huset.

Figur 6. Den magnetiska susceptibilitetens (MS) rumsliga fördelning inom huset.

Figur 7. Glödförlustens (GF) rumsliga fördelning inom huset.

4. Diskussion

Husfunktionen

Det arkeobotaniska materialet är tämligen jämnt fördelat över huset och ger ingen säker grund för en rumsuppdelning. Orsaken kan vara att huset är hårt nerplöjt och materialet därför jämnt "utsmetat" över husgrunden. En annan att huset inte brunnit utan sädeskornen har förkolnats vid matlagning i köksdelen. En något högre andel sädeskorn i mitten på huset antyder i så fall en köksdel.

Resultaten av de kemiska analyserna pekar på två områden inom huset. Vad gäller P^o med högre värden i husets västra del samt i ett av proven i den östra delen. För MS förefaller de högre värdena sammanfalla med den större härden samt med två-tre prov i den östra delen. Detta sammantaget pekar på köksrelaterade aktiviteter.

Man bör tänka på att det ligger fler anläggningar, främst härdar, inom huset som kan påverka analysresultaten och som framgår av analyserat material är resultaten inte entydigt. Men om det är en klar kronologisk separation mellan dessa och huset torde infyllnadsmaterialet i stolphålen reflektera husaktiviteterna främst.

Antalet kemiska analyser är dock för litet för att kunna tolkas djupare. Dessa skulle ev kunna kompletteras med den andra stolpraden för att ge mer stadga åt tolkningarna. En mer övergripande markkartering av bopplatsen skulle ge information om art och omfattning av de aktiviteter som givit upphov till markförändringar.

Litteratur

Engelmark, R. 1995. Jordens magnetiserbarhet avslöjar människors värv. Populär arkeologi. No 1.

Engelmark, R & Linderholm, J. 1996. Prehistoric land management and cultivation. A soil chemical study. Proceedings from the sixth Nordic Conferens on the Application of Scientific Methods in Archaeology, Esbjerg 19-23 September 1993. AREM 1. Esbjerg.

Linderholm, J. 1995. Marken som informationskälla till förhistorien. Även fosfatanalysen visar vad människor haft för sej. Populär arkeologi. No 1

Thompson, R & Oldfield, F. 1986. *Environmental Magnetism*. London.

RAPPORT

Fynd av djur- och människoben från Visingsö, Brahekyrkans p-plats, Yngre Järnålder

Leif Jonsson
Arkeologisk Naturvetenskapligt Laboratorium
Institutionen för arkeologi
Göteborgs universitet

Leif Jonsson
ANL, Göteborgs universitet

Fynd av djur- och människoben från Visingsö, Brahekyrkans p-plats, Yngre Järnålder

Det undersökta materialet omfattar drygt 300 benfragment. Med ett undantag, ett lårbensfragment av människa, kommer benen från djur - främst slaktade husdjur. Benen har hittats i gropfyllningar och andra former av kulturlager. Benen är oftast starkt fragmenterade och många är mer eller mindre brända (ofta svarta).

Trots att boplatsen låg på Visingsö i Vättern så förekommer inga fiskrester i materialet. Av vilda djur har gräsand, kronhjort och rådjur (senare inblandning?) påträffats. Husdjuren domineras av nötkreatur, följda av får, svin och häst. Det finns inga positiva belägg för att get finns representerad bland de oidentifierade benen av småboviden. Ett fynd av en hundkäke och hundnagda ben vittnar om att hundar strövat kring på boplatsen. Sannolikt var hundarna den främsta orsaken till att ben från de mänskliga hushållsresterna försvann. På denna boplats, liksom på de flesta arkeologiska boplatser, finns bara ett snett urval av de ursprungligen deponerade benen kvar idag.

Resultatet av den osteologiska identifieringen summeras i tabell 1 och 2. Oidentifierade däggdjursben har i möjligaste mån grupperats efter djurstorlek. Som större räknas djur av nöt-/häststorlek, medan djur av svin-/fårstorlek räknas som medelstora. Mindre djur har noterats i ett fall (ett revben i harstorlek). Dominansen av nötkreatur är fiktiv. Huvuddelen av de oidentifierade däggdjursbenen härrör från medelstora djur. Min subjektiva uppfattning är att de flesta av dessa kommer från får (eller get). Vad gäller antalet individer som är representerade är det sannolikt att får dominerar över nötkreatur. Räknat i mängd kött kan förhållandet vara det omvända. Kvantifiering av ursprungligt antal djur i arkeologiska material är oftast mycket osäker (eller oftast omöjligt). I ett fall, som det här undersökta, då benen kommer från ett stort antal olika slutna fyndenheter med sinsemellan olika tillkomsthistoria och innehåll, representerar det sammanlagda materialet ett genomsnitt av skilda "avfalls"-depositioner. En allmän erfarenhet från undersökningar av benmaterial från boplatzgropar är att många gropfyllningar består av hopsamlat (vid städning?) "skräp". Fynd av hundnagda ben och ben av olika bevaringstillstånd - färska, eroderade, brända o.s.v. - i groparna tyder på detta.

Jämförelser med boplatser inom samma område kan ge en bättre uppskattning av olika husdjurs betydelse i de enskilda fallen. Från Visingsö finns bara en tidigare undersökning av djurben. De kommer från den senmedeltida gården Vallby (egen undersökning, opublicerad). På Vallby är frekvenserna av identifierade fragment av nöt, får och svin (26, 36 respektive 38 %) de omvända i förhållande till de som vi funnit här (51, 38 respektive 11 %).

Fyndet av kronhjort består av ett hornfragment och betyder inte automatiskt att hjortar förekom ute på ön. Fragmentet kan mycket väl komma från ett horn som utgjort råvara för artefakter. Rådjursfyndet i anläggning 172 (F 194) utgörs av ett helt kalvarium av en ung råget. Benvävnadens konsistens och färg gör att man får intrycket att det rör sig om en mycket sent nedgrävd lämning. Underkäke, tungben och mellankäksben (överkåkens främsta, tandlösa, del) har saknats vid nedgrävningen. Djuret har varit i sitt andra levnadsår och dött på hösten omkring oktober månad.

Tamfågel representeras av höns i form av ett korbpen från skuldergördeln. Individerna har varit nästan fullvuxen. Benen av gräsand kommer från vuxna djur. Sannolikt kommer de från vilda fåglar. I medeltida Vallby finns både höns och tamgås.

Även i det medeltida materialet är förekomsten av vilt endast marginell, enstaka fynd av räv, hare och ekorre. I Vallby finns ett litet antal fiskrester, sik, abborre och lake.

Lite oväntat hittades ett lårbensfragment av människa (lösfynd, F 69). Fragmentet består av ett ca 120 mm långt parti av den rörformiga delen (diaphysen). Att döma av benets utseende kommer det från en vuxen individ, sannolikt en kvinna. muskelfästelinjen på benets baksida (Linea aspera) är ganska svagt utformad och benets minsta diameter är 19,3 mm.

Fyndförteckning

Beteckningen "får/get" står för ben som klassats som småbovid men som inte kunnat föras till bestämd art. Det bör dock observeras att det inte föreligger några säkra belägg för att getter förekommit på ben undersökta boplatsen. Sidobestämda ben markeras med v för vänster och h för höger. Tandslitage hos nötkreatur och får har, i fall då det varit möjligt, klassats enligt schema från Grant (1982).

F 2, lösfynd

däggdjur: 1 bränt fragment.

F 12, anl. 1

däggdjur: 1 obränt fragment.

F 17, anl. 26

får/get: 1 h del med molar 1, 2 och 3 (ej frambruten), tandslitage AG 31.

F 18, anl. 26

däggdjur: 2 brända fragment.

F 20, anl. 54

får/get: 1 distal del av v diafys, epifysen lös.

däggdjur, medelstort: 4 obrända diafysfragment, 3 övriga obrända fragment.

F 25, anl. 72

däggdjur, större: 1 obränt fragment.

F 31, anl. 54

däggdjur, medelstort: 2 obrända och 1 bränt fragment.

F 35, lösfynd

däggdjur, större: 1 obränt fragment av en distal led av överarmsben? från ett vuxet djur.

F 40, anl. 46

nötkreatur: 1 halvbränt molarfragment.

F 45, anl. 46

däggdjur: 1 bränt fragment.

F 46, anl. 20

däggdjur, medelstort: ca 20 brända fragment.

F 47, anl. 28

tamsvin: 1 distalt fragment av h överarmsben, från vuxet djur, lite bränt (brunsvart).

F 50, anl. 86

nötkreatur: 1 fragment av mjölkkindtand, obränt.

F 53, anl. 72

nötkreatur: 1 övre molar 1 eller 2, v, vuxet djur.

F 54, anl. 35

däggdjur: 1 obränt fragment.

F 59, anl. 74

nötkreatur: 1 del av h underkäke med molar 1 och 2, vuxet djur, tandslitage AG 45, 1 fragment av underkåkens muskelutskott.

däggdjur, större?: 1 obränt fragment.

F 62, anl. 71

nötkreatur: 1 diafysfragment av främre mellanfotsben.

F 63, anl. 23

däggdjur, nöt?: 1 diafysfragment.

F 64, anl. 49

däggdjur, större: 2 diafysfragment, 1 övrigt, obrända.

däggdjur, medelstort: 7 övriga fragment, obrända.

F 67, anl. 61

nötkreatur?: 1 obränt diafysfragment (strålben eller skenben).

F 68, anl. 61

nötkreatur?: 1 bränt fragment av v underkäke, bakom visdomstanden.

F 69, lösfynd

människa: 1 diafysfragment av lårben (v?), ca 120 mm långt. Linea aspera låg, minsta diafysbredd 19,3 mm.

F 70, anl. 49

fågel: 1 rörbenskopus, obränd.

däggdjur, större: 5 obrända fragment.

däggdjur, medelstort: 2 diafysfragment.

F 72, anl. 9

nötkreatur: 1 övre molar 3, v, från äldre djur.

F 73, anl. 72

nötkreatur: 1 diafysfragment av främre mellanfotsben, svartbränt.

häst?: 1 diafysfragment.

däggdjur, större: 1 svartbränt fragment.

F 75, anl. 33

nötkreatur?: 1 molarfragment, obränt.

F 77, anl. 26

häst: 1 undre molar 2 eller 3, v, yngre djur.

däggdjur: 1 obränt fragment.

F 83, anl. 91

nötkreatur: 1 distalt fragment av strålben, h, fast epifys, vuxet djur, eroderat.

F 84, lösfynd

däggdjur, medelstort: 1 bränt diafysfragment.

däggdjur: 1 bränt fragment.

F 92, anl. 65

får/get: 1 övre molar 1, h, vuxet djur.

F 98, anl. 57

däggdjur: 1 bränt fragment.

F 102, anl. 49

nötkreatur: 1 övre premolar 2, h, av äldre djur.

F 109, anl. 54

däggdjur, större: 2 obrända fragment.

F 117, provyta 3:2

nötkreatur: 1 fragment av mjölkkindtand.

däggdjur, större: 1 obränt diafysfragment.

F 118, anl. 10

nötkreatur: 1 distalfragment av h överarmsben, fast epifys, svartbränt; 1 v + 1 h proximala fragment av strålben, svartbrända; 1 proximalt fragment av h armbågsben, svartbränt; 1 proximalt fragment av v främre mellanfotsben, svartbränt.

häst: 1 fragment av lös v distal epifys, svartbränd; 1 fragment av v höftben (sittbenet) från ungt djur, svartbränt.

tamsvin: 1 fragment av lös distal epifys, h, svartbränt.

däggdjur, häst?: 1 fragment av strålben?, svartbränt.

däggdjur, nötkreatur?: 1 fragment av strålben?, svartbränt.

däggdjur, svin?: 1 fragment av v höftben (blygdbenet), svartbränt.

däggdjur, större: 3 svartbrända och 2 obrända diafysfragment; 2 svartbrända och 3 obrända fragment.

F 124, anl. 36

nötkreatur: 1 övre v mjölkmlar m2; 1 övre v molar 1, ej frambruten, obränd; 1 korpusfragment av h underkäke med premolar 4, molar 1 och 2, vuxet djur, obränt; 1 ledgrop från h höftben, svartbränd; 1 distalt diafysfragment, h, obränt; 1 distalt epifysfragment, obränt; 2 diafysfragment av v skenben; 1 h vristben ("centrotarsale") delat i tre delar varav en svartbränd, en obränd och en som saknas; 1 h tarsalben 2+3, obränt (hör ihop med centrotarsalbenet).

får/get: 1 övre mjölkmlar, m3, v, obränd; 1 övre molar 1, v, obränd; 1 fragment av underkäke, h, med premolar 4, molar 1 och 2, vuxet djur, tandslitage AG 40; 2 undre molar 1, v+h, får, ungdjur, tandslitage AG 13/19, obrända; 2 undre molar 2, v+h, hör till molar 1?, ungdjur, tandslitage AG 13/19; 1 fragment av överarmsben, v, distal epifys fast, delvis bränd på leden, ledbredd Bd 28 mm; 1 proximalt fragment av h främre mellanfotsben, obränt.

tamsvin: 1 övre framtand 1, h, sliten; 1 dorsalt fragment av revben, lös caput, obränt; 1 fragment av skulderbladets muskelkam, v, svartbränd; 1 proximalt fragment av bakre mellanfotsben 4, v, svartbränt.

häst: 1 kraniefragment, h paroccipitalutskott, svartbränt; 1 undre premolar-/molarfragment, v; 1 distalt ledfragment av överarmsben, h, svartbränt; 1 fragment av handlovsben, svartbränt; 1 fragment av v språngben, obränt; 3 fragment av fasta distala leder av mellanfotsben, svartbrända; 2 svartbrända proximala leder av tåled 2, fasta epifyser; 1 obränt diafysfragment.

hund: 1 fragment av v underkäke med alveol av premolar 1, kvarsittande premolarer 2, 3 och 4 samt molar 1. P4 största längd - bredd 20,5 x 8,8 mm, längd vid cingulum 19,5.

däggdjur: ca 100, mest svartbrända fragment, få obrända, mest av större däggdjur, få av medelstora djur.

F 132, anl. 152

Artefakt: 2 tänder till ben-/horn(hjort)kam, spår av sågning.

F 134, anl. 170

däggdjur, större: 1 bränt fragment.

F 135, anl. 149

däggdjur, medelstort: 1 bränt och 1 obränt fragment.

F 136, anl. 152

nötkreatur: 1 fragment av underkåkens bakkant, h.

F 137, anl. 115

däggdjur, medelstort: 1 bränd, lös hälbensepifys (får eller svin); 2 övriga brända fragment.

F 138, anl. 151

kronhjort: 1 svartbränt fragment av horn.

däggdjur, medelstort: 2 obrända diafysfragment; 1 övrigt obränt fragment.

gräsand?: 1 vitbränt fragment av skenbenskorpus, h.

F 139, anl. 151

nötkreatur: 1 obränt fragment av v underkäke med molar 1, 2 och 3, M3-läng 35,7 mm, slitage AG 35; 1 obränd undre molar 1, v, slitage AG 48; 1 obränt molarfragment, undre tand, AG 45-50; 1 obränt diafysfragment av bakre mellanfotsben, vuxet djur?.

får/get: 1 obränt tvärutskott av ländkota; 1 obränt diafysfragment av lårben.

tamsvin: 1 obränt diafysfragment av h lårben, vuxet djur; 1 obränt revbensfragment.

häst: 1 obränt fragment av h språngben, eroderat och ?hundgnagt.

däggdjur, större: 1 obränt diafysfragment.

däggdjur, medelstort: 2 obrända diafysfragment.

däggdjur: ca 15 övriga obrända fragment från större och medelstora djur.

F 140, anl. 151

däggdjur, medelstort: 2 brända diafysfragment; 2 övriga brända fragment.

fågel: 1 bränt fragment av rörbenskorpus.

F 142, anl. 193

nötkreatur: 1 diafysfragment av v lårben, bränt i distala ändan.

F 143, anl. 135

däggdjur, medelstort: 1 obränt diafysfragment.

F 144, anl. 201

däggdjur, större: 1 bränt diafysfragment.

däggdjur: 1 övrigt bränt fragment.

F 145, anl. 189

däggdjur: 1 övrigt bränt fragment.

F 146, anl. 154

nötkreatur: 1 obränt fragment av underkäke, symfydsdelen, v, ungdjur.

F 147, anl. 112

däggdjur, medelstort: 2 obrända diafysfragment; 2 övriga obrända fragment.

F 148, anl. 112

däggdjur, medelstort: 2 brända diafysfragment, 6 övriga brända fragment.

F 150, anl. 158

däggdjur, större: 1 obränt epifysfragment, ?proximal skenbensled.

F 152, anl. 152

däggdjur, medelstort: 1 bränt diafysfragment.

F 153, lösfynd

däggdjur: 2 övriga obrända fragment.

F 154, anl. 176

däggdjur, medelstort: 1 obränt diafysfragment.

F 155, anl. 112

får/get: 1 obränt fragment av skenbensdiafys.

däggdjur, mindre: 1 bränt revbensfragment, storlek som en hare.

däggdjur, medelstort: 1 övrigt obränt fragment.

F 156, anl. 128

däggdjur, större: 1 obränt diafysfragment.

F 157, anl. 167

får/get?: 1 obränt fragment av skenbensdiafys, hundnagd.

F 158, anl. 114

får/get: 1 obränt fragment av skenbensdiafys.

F 159, anl. 132

däggdjur, större: 1 obränt fragment av underkäke, alveolfragment.

F 160, anl. 110

däggdjur, medelstort: 1 bränt diafysfragment.

F 162, anl. 153

däggdjur, större: 1 övrigt obränt fragment.

F 163, lösfynd

däggdjur: 1 övrigt bränt fragment.

F 164, lösfynd

däggdjur, större: 1 övrigt obränt fragment

F 165, lösfynd

däggdjur, medelstort: 1 bränt diafysfragment.

F 166, anl. 110

däggdjur: 1 övrigt bränt fragment.

F 167, anl. 150

nötkreatur?: 1 obränt fragment av överarmsben med lös caput.

F 168, anl. 156

nötkreatur: 1 obränt fragment av h underkäke, bakkanten.

F 169, anl. 156

däggdjur, större: 1 bränt diafysfragment.

F 172, anl. 148

däggdjur, medelstort: 1 övrigt obränt fragment.

F 175, lösfynd

tamsvin: 1 obränd övre premolar 3, v, svagt sliten, rötter klara, GL 13,1 mm, GB 10,2 mm.

F 178, anl. 152

nötkreatur: 1 obränt molarfragment, ej frambruten tand; 1 obränt fragment av handlovsben, ulnare, v; 4 obrända diafysfragment.

får/get: 1 obränt övre molarfragment; 1 obränt undre framtansfragment, h; 1 obränt undre premolarfragment, h; 1 obränt undre molarfragment (M1 eller 2) AG= 50+; 1 obränt diafysfragment av strålben; 1 obränt proximalt fragment av armbågsben, h, epifys lös; 1 obränt handlovsben, h intermedium; 1 obränd lös distal mellanfötsepifys, får-karaktär; 1 obränd distal del av v lårbensdiafys, epifys lös; 1 obränt fragment av tåled 2, fast epifys.

tamsvin: 2 obrända fragment av undre mjölkframtänder.

däggdjur, större: 1 obränt kraniefragment; 2 obrända diafysfragment.

däggdjur, medelstort: 4 obrända diafysfragment.

däggdjur: 10 obrända övriga fragment.

tamhöns: 1 obränt korpbens (coraciod), v, från icke fullvuxet djur.

F 181, lösfynd

nötkreatur: 1 obränt fragment av v underkäke, muskelutskottet; 1 obränt diafysfragment; 1 obränt sesamben från metapod/falang-leden.

får/get: 1 obränd övre molar 3, h, AG=29.

tamsvin: 1 obränd lös epifys av tåled 2.

däggdjur, medelstort: 2 obrända diafysfragment.

däggdjur: 4 obrända och 1 svartbränt övrigt fragment.

F 182, lösfynd

nötkreatur: 1 vitbränt distalfragment av tåled 1.

däggdjur, medelstort: 1 vitbränt diafysfragment.

F 185, anl. 220

däggdjur, medelstort: 1 obränt diafysfragment.

gräsand: 1 obränt mellanhandsben (carpometacarpale), h, GL 58,3 mm, vuxen.

F 188, anl. 165a

nötkreatur: 1 obränt fragment av v höftben, ledgropen och blygdbenet, från vuxet hondjur.

F 189, anl. 215

får/get: 1 hophörande tandset från h överkäke, mjölkmolare 2, icke frambrutna premolarer 3 och 4, molar 1, obrända.

däggdjur: 1 obränt övrigt fragment.

F 190, anl. 112

däggdjur, får/get?: 1 obränt fragment av distal överarmsdisfys.

däggdjur: 1 övrigt obränt fragment.

F 191, anl. 112

däggdjur: 1 bränt övrigt fragment.

F 192, anl. 161

däggdjur, medelstort: 2 brända diafysfragment; 1 övrigt bränt fragment.

F 194, anl. 172

rådjur: 1 obränt kalvarium (utan premaxillarben) av hondjur, ålder uppskattad på basis av bensammanväxning och tandslitage till ca 1 år och 4 månader, dött i ca oktober månad. Inga tecken på skador eller styckningsspår. Avsaknaden av mellankäksbenen, underkäke och tungben visar på att skallen blivit fri från mjukvävnader innan kalvariedelen hamnade i A 172. Benvävnaden har ett "färskt" utseende, helt skilt från utseendet på andra obrända ben i det undersökta materialet. (Jag bedömer benet som en sannlik sentida inblandning.)

F 195, anl. 172

får/get: 1 obränt fragment av halskota med fasta epifyser, avhuggen på tvären i kraniala ändan.

F 200, anl. 184

däggdjur: 1 övrigt brännt fragment.

F 201, anl. 129

får/get: 1 obränt fragment av h strålbensdiafys.

F 202, anl. 135

däggdjur: 1 övrigt bränt fragment.

F 203, anl. 179

däggdjur, får/get?: 1 obränt diafysfragment.

F 204, anl. 160

däggdjur, större: 1 obränt diafysfragment.

däggdjur: 2 obrända övriga fragment.

F 205, anl. 135

nötkreatur: 1 svartbränt kraniefragment, h klippben.

F 207, anl. 184

nötkreatur: 1 obränt rotfragment av undre molar 1 eller 2, äldre djur.

F 208, anl. 175

däggdjur, större: 2 obrända övriga fragment.

däggdjur, medelstort: 1 obränt övrigt fragment.

F 209, anl. 157

häst: 1 obränt distalfragment av bakre melanfotsben, fast epifys.

F 210, anl. 158

nötkreatur?: 1 bränt diafysfragment.

däggdjur, medelstort: 1 obränt övrigt fragment.

F 211, anl. 160

däggdjur, medelstort: 3 obrända och 3 brända övriga fragment.

F 212, anl. 171

får/get: 1 obränt fragment av tungben.

F 213, anl. 165

får/get: 1 obränt fragment av distal diafys av armbågsben.

däggdjur: 1 övrigt obränt fragment.

F 214, anl. 113

däggdjur, medelstort: 1 obränt revbensfragment, ungdjur.

F 215, anl. 161

däggdjur, medelstort: 1 bränt diafysfragment.

Tabell 1. Anatomisk fördelning av identifierade däggdjursben.

del\art	Nöt	Får\get	Svin	Häst	Hund	Kron- hjort	Rådjur	Obest. däggdj.	Män- niska
kranium	1			1		1 horn	1	2	
övertand	5	7	2						
underkäke	9	2			1			2	
undertand	3	7	2	2					
tand	1								
tungben		1							
halskota		1							
ländota		1							
revben			2					2	
skulderblad			1						
överarm	2	1	1	1				1	
strålben	4	2		1					
armbågsben	1	2							
handlov	1	1		1					
mellanhand	3	1							
höftben	2			1				1	
lårben	3	2	2						1
skenben	2	4		1				1	
språngben				2					
hålbena								1	
övr.vrist	2								
mellanföt	1		1	1					
metapodium		1		3					
tåled 1	1	1							
tåled 2			1	2					
sesamben	1								
dianfysdel	7	4		2				51	
övr.fragm.		2						128	
summa	53	40	12	17	1	1	1	187	1

Tabell 2. Anatomisk fördelning av identifierade fågelben.

del \ art	Tamhöns	Gräsand	obest. fågel
coracoid	1		
mellanhand		1	
skenben		1	
rörbensfragm.			2
summa	1	2	2

Referenser

Grant, A., 1982. The use of tooth wear as a guide to the age of domestic ungulates. I: B.Wilson, C.Grigson och S.Payne (red.) *Ageing and sexing animal bones from archaeological sites*, s. 91-108. British Archaeological Reports, British series 109, Oxford.

Jonsson, L., 1978 (manus). *Resultat av osteologisk undersökning av benmaterial från det medeltida Vallby på Visingsö i Vättern*. 20 s.

Det är inte ofta nya vägar anläggs på Visingsö, men hösten 1995 var det dags att ändra sträckningen av länsväg 1001 som passerar Brahekyrkan. På samma plats där Brahekyrkan ligger i dag, låg under medeltiden Ströja kyrka och i närheten bör byn Ströja ha legat. Vi vet att byn har funnits men inte exakt var, kanske kunde de arkeologiska undersökningar som vägbygget föranledde ge oss ett svar på det?

Nu blev det inte en medeltida by som grävdes fram under det arkeologiska arbetet utan en boplats som använts under lång tid; omkring 1000 år. Ett långhus stod på platsen runt tiden för Kristi födelse och kokgropar användes i området under sen vikingatid, tusen år senare. En plats med tradition.